

VƏ BİR TƏBƏSSÜM

Hərəm müdafiəçisi Şəhid Babək
Nurinin həyatı

Qələmə alan: Fatimə Rəhbər



Kitabın adı:.....Və bir təbəssüm
Qələmə alan:.....Fatimə Rəhbər
Tərcümə edən:.....Vüsal Hüseynzadə
Çap tarixi:.....2021
Çap növbəsi:.....Birinci
Tiraj:.....1000

«Издательство Полипресс»
Тверь, Комсомольский проспект, дом 19.
Тел.: (4822) 58-19-78, 500-250,

ISBN 33-23-024519-33

Birinci fəsil

Ənzəli-Rəşt marşrutu üzrə işləyən taksidə oturmuşam. Köhnə bir Pride avtomobilidir. Sağdakı sərnişin rahat oturub, mənsə atılıb-düşürəm. Hər dəfə tramplindən keçəndə elə bilirəm ki, ayağım asfalt üzərində sürünür.

Günəş göz çıxarsa da, ilk dəfədir 35 km-lik bu yolun uzanmasını arzulayıram. Ancaq deyəsən, sürücü ayağını qazdan götürmək istəmir.

Müğənni Salar Əqilinin səsi maşını başına alıb; hicran gecəsindən, yarın ayrılığından oxuyur. Başqa vaxt olsaydı, bəlkə də dodaqaltı onunla zümzümə edərdim, amma indi sözlər qulağıma çatar-çatmaz yadımdan çıxır. Bütün

diqqətim bir saat sonrakı görüşümdədir: Şəhid Babək Nurinin atasıyla ilk görüş.

Bəzən bir işdən ötrü o qədər həyəcanlanıram ki, təşvişə düşürəm və bu təşviş məni işimə gecikməyə məcbur edir. Ya da arzulayıram ki, zaman yavaşsın və mən sakitləşim. İndi eynilə bu vəziyyətdəyəm.

Sakitləşmək üçün hey diqqətimi ora-bura yönəldirəm; baxışlarımı yoldakı maşınların altına sərirəm, yolun kənarındakı zoğal arabalarının üstünə çıxarıram, yoldan keçmək istəyən insanların ayaqlarının altına atıram, "Rəşt şəhərinə xoş gəlmişsiniz" yazılmış lövhənin başına çıxarıb-düşürürəm... Bu isə o deməkdir ki, hərəm müdafiəçisi olan Şəhid Babək Nurinin şəhərinə çatmışam.

Bütün göy üzü mavi rəngdədir. Ağ buludlardan əsər-əlamət yoxdur. Sentyabrda hələ də avqustun istisi var. Sözlərimi bir də təkrarlayıram: salamlaşmaqdan sağollaşmağa qədər. Sanki günü bu gün meşədən çıxmışam və uzun illərdir heç kimlə ünsiyyətdə olmuram. Ünsiyyət qurmaq mənə bu qədər çətindir, sözlər beynimdən qaçaq düşüb.

Sürücü deyir: "Fərzanə meydanında düşəcəksiniz, xanım?"

Maşından enirəm. Qələbəlikdə, telefonuma göndərilən ünvana baxıram. Uzaq deyil. Yanımdan keçən qoca kişidən soruşuram ki, İmam Hüseyin (ə) meydanına piyada getmək olar? Titrək əlini qulağına yaxınlaşdırır.

- Oh, qızım, bilirsən nə qədər yoldur!

Qoca düz dayanmağa çalışsa da, çiyinləri sözünə baxmır. Əsən əlləri ilə havada plan çəkir. Axırda başını bərk qaşayıb deyir: "Maşın görsən, bala, min, piyada getmə".

Meydanın o tərəfinə keçib maşına minməliyəm. Bu zaman bir taksi önümdə əyləcə basır, sürücü deyir: "İmam Hüseyin?"

Bu gün hamı əl-ələ verib ki, görüş yerinə tez çatım. Artıq küçənin o tərəfinə keçmək üçün bir neçə dəqiqə qazanmaq imkanım da əlimdən çıxdı. Dodaqaltı yalvarıb Allahdan kömək istəyirəm.

Ağa Mürtəza Sərhəngi şəhidin atası barədə danışıqda onun tələbkər olduğunu bilmişdim. Çoxları oğlunun həyatını yazmağı təklif etmiş, o isə razılaşmamışdı. Babəkdən yazacaq qələmin

kimin əlində olması onun üçün bu qədər əhəmiyyətli idi.

Əllərimə - bir-bir bütün barmaqlarıma baxıram. Gözləyirəm ki, bir nəfər başını əyib desin ki, bacararlar.

Ağımla qəlbim arasında döyüş gedir. Bilmirəm bu işin öhdəsindən gələcəyəm, yoxsa yox. Avtobus dayanacağında oturub insanlara baxmaq istəyirəm. İstəyirəm onların pıçıpıçları arasında, soğan və ət qiyməti barədə söhbətlər içində itim ki, məni təşvişə salan bu həyəcan da bitsin. Lakin mümkün deyil; görüş vaxtımıza üç dəqiqə qalıb.

Şirkətin qapısının önündə dayanır, mobil telefonumu söndürüb içəri girirəm. Keşikçidən ağa Nurinin otağının yerini soruşuram. Deyir: "Balaca Nuri, yoxsa böyük?"

Gözlərimi balaca şüşə otağa fırladırım, divara söykənib gözlərini qarşıya dikmiş Babək Nuriyə baxıb, "Bilmirəm. Oğlu şəhid olan" - deyirəm və işarə barmağım şüşəyə yapışmış şəkllə tuşlanır. Deyir: "Hə, böyüyü deyirsiniz".

İdarənin həyətini doldurmuş avtobusların və sarı taksilərin arasından keçib sol tərəfdəki ikinci kiçik qapıya və pilləkənlərə yaxınlaşıram, yuxarı

qalxıb özümü ofisin katibi olan gənc oğlana təqdim edirəm. Deyir: "Hacının qonağı var. Buyurun, əyləşin, ona xəbər verim".

Rəisin otağının qarşısında otururam. Şalımın ucu əlimdə bürmələni bürmüş, nəmlənib. Döşəmənin plitələrini sayıb, yandakı stulda əyləşmiş xanımın tez-tez barmaqlarıyla toxunduğu klaviaturasının səsinə dinləyirəm. Artıq bilirəm ki, oturduğum yerdən rəisin otağına qədər on iki plitəlik yol var, katibin stoluna qədər isə otuz üç.

Bir səs gəlir: "Buyurun, xanım Rəhbər".

Stol arxasındakı kişi ayağa qalxır. Orta boylu və gözəl rəftarı qədər istiqanlıdır. Elə salamlayıb hal-əhval tutur ki, sanki mənə illərdir tanıyır. Yumru sifəti ağ, səliqəli və sıx saqqalla daha mehriban görünür. Baxışlarındakı sakitlik və hüzur həyəcanımı minimuma endirir.

Mənə yer göstərir. Oturub ətrafı süzürəm. Stolun o tərəfində oturmuş iki qızı yenidən fərqlənib başımla salamlayıram.

Ağa Nuri təqdim edir:

- Tələbədirlər, bir mədəniyyət mərkəzindən Babəkin həyatını yazmağa icazə almaq üçün gəliblər. İndiyədək bir neçə kitab yazıblar.

- Bəh-bəh! Nə gözəl! - deyirəm, lakin vücudumu bir hiss bürüyür: bu iki qıza uduzduğumu düşünürəm.

Yaylığımı qabağa çəkirəm. Qızlar danışirlar. Ağa Nuri onların yazmaq səbəbləri barədə sözlərini təbəssümlə dinləyir.

Başının üstündən Babəkin rəsmi asılıb. O, internetdəki bütün şəkillərində gülümsəyir. Sanki təbəssüm doğulandan bəri üzünün bir hissəsi olub.

Nə danışdıqlarına fikir vermirəm. Yalnız şəhid atasının qalxıb-enən əllərini və qəhvəyi pəncəyinin yaxasının sarımtıl köynək üstündən tərpendiyini görürəm.

Otağa göz gəzdirirəm. Uzun, dördbucaqlı otaqdır. Bütün divar boyu stul düzüblər, ortada da səkkiz stullu dəyirmi masa var. Otağın baş tərəfində rəisin stolu yerləşir, iki pəncərənin birinin altına kiçik bir soyuducu yerləşdirilib. Divarların krem rəngi stolun qəhvəyi rəngi ilə uyuşur.

Mən özümə gəlincə qızlar getməyə hazırlaşılar. Qərara gəlirlər ki, gələn həftədən müsahibələrə başlasınlar.

Stulda yerimi rahatlayıram. Ürəyimi ağzımda, iri qabaq dişlərimin arxasında hiss edirəm. Dodaqlarımı bir-birinə sıxıram ki, bayıra düşməsin!

Ağa Nuri mənə tərəf çevrilir. Bir də xoşgəldin deyir, təbəssümü sözlərini müşayiət edir. İllərlə cəbhədə olmasından, şəhadət arzulamasından, ancaq buna nail ola bilməməsindən danışır. Oğlu isə illərdir sükut içində yaşamış, axırda şəhadət arzusuna çatmışdı. Deyir ki, bu uşağı çox gec tanımış, qəlbini genişliyini çox gec duymuşdur.

Gözlərini divara dikir. Sanki şəhərim Ənzəlinin dənizi güclü bir dalğa ilə özünü onun baxışına yetirir. Mavi gözləri qan qoyur, yanaqlarından yaş süzülür. Bir kişinin ağladığını görüb özümü itirirəm. Başını stola qoyub, pencəyinin qolu üstə hönkürtüyə davam edir. Nə deyəcəyimi bilmirəm. İndiyədək belə halla rastlaşmamışam: şəhid atasının bir neçə addımlığında olub hönkürtüsünə tamaşa etmək. Onu sakitləşdirməyə söz və cümlə tapılamı?!

Stola, pəncərənin arxasındakı səmaya, Babəkin donmuş təbəssümünə, başını əlləri arasında tutub hələ də ağlayan ataya baxıram. Yerimi rahatlayır, ayaqlarımı yığıb bir-birinin üstünə aşırıram. Balıq kimi tez-tez dodaqlarımı açıb-yumuram; nəsə demək istəyirəm, amma bacarmıram.

Səs gəlir. Başımızı qaldırırıq. Övlad həsrəti mavi gözlərində yuva qurmuş atanı qarşımda görürəm.

Stolun üstünə qoyulmuş çay fincanını özümə yaxınlaşdırıram. Sanki ağzım min ildir islanmır. Yarım saat öncənin əksinə olaraq, artıq saniyələr də dartılıb uzanır. Hər şey ağır rejimə keçib.

Ağa Nuri gözlərini silib üzr istəyir. Deyir ki, Babəkdən danışanda kövrəlməyə bilmir.

- Mənim Babəkim sakit və başısağaydı. O qədər sevimli idi ki, ilk münasibətdən hamını cəzb edirdi. Az yaşıyla çoxlarına kömək etmişdi. Gördüyü işlərdən şəhadətindən sonra xəbərdar olduq.

Baxışım Babəkin arxadakı şəklinə tuşlanıb – şıq və müasir görkəm arxasından döyünən qəlbə. Ağa Nuri təbəssümlə sözlərini bitirib özüm haqda danışmağımı istəyir və mən

başlayıram; yaşımdan tutmuş ali təhsil almadığıma, siyasət adamı olmadığıma, 11-12 ildir ədəbiyyatla məşğul olduğuma və yazmaqdan çox oxuduğuma qədər hər şeyi söyləyirəm.

Yerini rahatlayıb deyir: "İstəyirəm ki, Babəki olduğu kimi göstərsinlər; böyütməsinlər, mübaliğə etməsinlər. Çünki Babəkimin buna ehtiyacı yoxdur, özü böyükdür. O, qısa ömründə o qədər gözə gəlib ki, əlavə tərifə ehtiyacı yoxdur".

Qısa fasilədən sonra əlavə edir: "Mən sizinlə əlaqə saxlayaram".

Ürəyim istəyir ki, çayçı bir də qapını döyüb stolun üstünə bir fincan da çay qoysun. Ancaq qapıdan səs çıxmır.

İmam Hüseyin (ə) meydanında dayanıram. Ağa Sərhəngiyə zəng vurub deyirəm: "Danışdıq. Qərara gəldik ki, mənim yazmağıma razı olub-olmadığını xəbər versin".

Telefondan səs gəlir: "Razı olacaq, qızım!"

"Qızım" sözünü nabat kimi dilimin üstünə qoyuram, şirinliyi həyəcanlandığım bütün molekullarıma çatır.

Həmin maşına minmişəm; eynilə oturacağıın yararsız olduğu həmin tərəfdən. Sanki bu marşrut üzrə işləyən avtomobillərin hamısı təqaüd yaşındadır. Meydandakı nəzir qutusuna söykərib yarım saat gözləmişdim, başqa maşın gəlməmişdi.

Bir oğlan uşağı mənimlə anasının arasında oturub. Oyuncaq qatarı az qalır dizimdən tunel açıb fit verə-verə Rəştəcən getsin. Qapının küncünə qısılmışam. Qatar uşağın dizlərinin üstünə gedir. Qarşımdakı şirniyyat qutusuna baxıram.

Səhər yuxudan oyananda dedim ki, ayıbdır, əliboş getməyim. İki-üç dəfə manto geyinib şirniyyat bişirmək üçün lazım olanları almağa getmək istədim. Bir neçə dəfə də qərara gəldim ki, gedəndə bir qutu şokolad alaram. Ancaq özümə gəlincə bir də gördüm ki, qutuya şirniyyat düzdürürəm.

İki gün öncə ağa Sərhəngi zəng vurub demişdi ki, xanım Rəhbər, işə nə zaman başlayırsınız? Və mən artıq Babəkin böyük bacısı İlham Nurigilə gedirəm. Babəkin anası da oradadır.

Oğlanın qatarı yenə dizimin üstünə çıxıb. Nədənsə qatar başqa relslər üzərində, yəni anasının dizləri üstündə düz gedir, mənim relslərimə çatanda isə yorğa at kimi irəliləyir. Qatar dizimin bu tərəfindən o tərəfinə keçəndə lokomotivin sürücüsü mənə baxır. Anası da deyir: "Sizə də əziyyət verdik".

Qadına baxıram. Nədənsə bu günlərdə harada ana-oğul görürəmsə, düşünürəm ki, bu uşaq böyüyüb müharibəyə gedəndə anası nə edəcək? Görəsən, asanlıqla getməsinə icazə verəcək, ya ağlayıb deyəcək ki, sənin üçün bu qədər əziyyət çəkmişəm, hara gedirsən? Yoxsa təbəssüm və razılıqla çantasını hazırlamağa kömək edəcək? Bu günlərdə belə düşüncələrlə şəhid analarının böyüklüyünü anlayıram.

Maşın dönür, qadın üçün hazırladığım təbəssümlə, habelə qatar və sürücüsü ilə birlikdə sola aşırım. Qadın həyəcanla əlini atıb oğlunu özünə yapışdırır. Sürücü yolu və tramplini söyməyə başlayır, ancaq əsla tələsmir.

Maşından enib əlimi dizimə çəkirəm. Yeriyəndə sanki diz qapağıma bir vaqon girib, taraq-turuq səsi çıxarır. Küçənin başındakı

mağazadan ünvanı soruşuram. Bir neçə metr üzüaşağı getməliyəm.

Ürəyim boğazımdadır. Övlad itkisi ağır şeydir. Hər dəfə bir adamın önündə oturub bu itki barədə dəfələrlə danışmaq isə daha ağırdır.

Kiçik parkda oynayan uşaqların səs-küyü küçəni başına alıb. İkinci mərtəbənin zənginə basıram. Qapı telefonundan səs gəlir və mən özümü təqdim edirəm.

Gənc bir qadın məni qarşılıyır. Çadrasının xırda gülləri uzun üzünü çərçivəyə salıb. Mənə elə baxır ki, sanki neçə ildir burada görüşürük. Hamilə olması çadranın üstündən də bilinir. Gülümsəyəndə yanağının qəməsi görünür. Zənnimcə, təbəssüm Nurilər ailəsinin bariz xüsusiyyətidir.

Məni içəri dəvət edir. Kiçik kvadrat qonaq otağına girirəm. Sol tərəfdə qara çadraya bürünmüş bir qadın divanın yanında dayanıb. Bu bir neçə gündə şəhid anasını min cür təsəvvür etmişəm.

Ona yaxınlaşıram. Məni öpmək üçün qucağını açır. İllərdir isti ana qucağından məhrum olan mənim kimisi üçün bu anlar əvəzedilməzdir.

Şirniyyat qutusunu Babəkin bacısı İlhamə verib anasının yanında otururam. Gözlərimi ananın profilinə dikirəm. Onu bu bir neçə gündə təsəvvür etdiyim qadınlarla müqayisə etmək istəyirəm. Nisbətən uzun çöhrəsi, qarabuğdayı dərisi var, sanki gözlərinin üstü nəmlənmişdir. Baxışından hüzur yağır.

Televizorun önündə bir oğlan uşağı oturub. Təxminən yeddi yaşı olar. İlham mətbəxdən gəlib yenə xoşgəldin deyir. Ana mənə baxıb gülümsəyir, yaylıq sancağının mirvari asılqanı yellənir. İlham deyir: "Araz, səsini azalt".

İndi hamımız, gözlərini televizordan çəkməyən Araza baxırıq. Qızılı saçı, ağ dərisi və rəngli gözləri onu daha çox babasına oxşadır.

Yad adam gəldiyinə görə evə sükut çöküb, yalnız Süngər Bob dayanmadan danışır. Sükutu pozmalıyam. Üzümü anaya tutub deyirəm: "Yəqin ki, ağa Nuri nə üçün gəldiyimi deyib".

– Əlləriniz ağrımasın¹ – deyə cavab verir.

Azəri olduğuna görə farsca danışmağa çətinlik çəkir, hər sözdən sonra qısa pauza verir. Bütün bunlar ləhcəsini şirinləşdirir.

¹ İranda təşəkkür cümləsidir.

– Ana, Babək barədə mənə hər şeyi danışın. Dünyaya gəlişindən şəhadətinə qədər hər şeyi yazmalıyam, – deyirəm.

Başını yelləyir. Mobil telefonumun səsyazanını işə salıram. Deyir: "Yaxşı, qızım, başlayaq".

Üzünü qızına tutub soruşur:

– Nə deyim?

– Hər nə ürəgin isteyir, de da, – deyə qızı cavab verir.

Görünür, anası haradan başlamalı olduğunu bilmir və yenə sükut başlayır. Ətrafa göz gəzdirib gözləyirəm. Kənara çəkilməmiş pərdənin yanından içəri günəş saçır.

– Babək çox mehriban idi. Birinci sınıfdən dərslərini yaxşı oxuyurdu, heç kimlə dalaşmırdı. Mənə və atasına heç vaxt hörmətsizlik etməyib...

Mən dillənirəm:

– Ana, dünənə qədər müsahibə almağa gələndə bir neçə sual müəyyən edib hazır cavablar alırdılar. Ancaq indi başqa cürdür. Sizin söylədiklərinizdən, mənim yazdıqlarımdan hamı Babəki tanımalıdır. Oxucular işləri, davranışları ilə tanış olanda onun nə qədər mehriban olduğunu özləri biləcəklər.

Başını yelləyir.

Söhbət yaxşı getmir. Cəmi yarım saat öncə tanış olduğun bir adamla danışmaq belə çətindir, o ki qala ona xatirə söyləməyə. Mən də oğlu barədə sual verib onu narahat etmək istəmirəm.

Ağa Sərhəngi deyirdi: "Gərək bu ailəyə yaxınlaşasan. O qədər yaxınlaşasan ki, səni özlərindən bilsinlər. Çünki indiyə qədər heç kimə danışmadıqlarını sənə danışmalıdırlar, qızım". Buna görə fikirləşirəm ki, onları görməyə gəlmişəm, başqa bir işə yox.

Telefonun səsyazanını söndürürəm. İlham şirniyyatla çay gətirir, şirniyyata görə təşəkkür edir. Çay içə-içə özümdən danışırım, xanım Nuri də diqqətlə qulaq asır, bəzi suallar verir, şirniyyatı tərifləyir. Bəzən Arazın hərəkətlərinə, sözlərinə gülürük. Aramızda səmimi ünsiyyət yaranır.

Ana əyilib yanımdakı çantasından mobil telefonunu götürür, mənə baxıb deyir: "Gəl, burada otur".

Ananın yanında otururam. Telefonunda Babəkin foto və videolarını göstərir. Videogörüntülərin biri Suriyaya getməsindən

bir-iki ay qabağa aiddir. Videoda ailənin böyük oğlu Rza deyir ki, gedək Ərdəbilə.

Onda Babəkin hərəm müdafiəsinə getmək istədiyini bilmirdilər; özü də bu qədər ciddi şəkildə. Arabir anası işləyəndə ətrafına fırlanıb çoxlarının Suriyaya getməsindən danışmış. Bəzən də başını anasının balışının bir tərəfinə qoyub Suriyanın vəziyyəti barədə məlumat verir, özünün də getmək istədiyini yumşaq şəkildə ifadə edirmiş. Lakin ciddi şəkildə getmək istədiyini dilinə gətirmirmiş.

Ailə Ərdəbilin Şorabil parkında oturub. Başlarının üstündəki ağacların kölgəsi onlara doğru ovuc-ovuc sərin hava tökür. Babək yerə sərilməmiş döşənəcəyin üstünə uzanıb, külək əynindəki qısaqol köynəyini yellədir. Sanki indi çimibmiş kimi saçını nəmlidir. Bir əlini başının altına qoyub gülümsəyir.

Kamera Babəkə yaxınlaşanda onun təbəssümü gülüşə çevrilir. Rza soruşur: "Babək, istirahət necə keçdi?"

Babək gözlərini kameraya dikir. Gözləri parıldayır.

- Əla! Çox gözəl keçdi!

Bir az dayanıb başını qardaşına tərəf çevirir, "Bilmirəm sənin bu yaxşılıqlarının əvəzini necə çıxacağam, vallah!" – deyir.

Video bitir. Ana çadrasının kənarını gözlərinə yaxınlaşdırır. Çənəsindəki xalı titrəyir. Telefonunu dizinin üstünə qoyub mənə baxır.

– Cümə axşamı və cümə günləri həmişə oruc tuturdu. Səfərə çıxanda günorta yeməyinə dayanırdıq, Babək isə maşını təmizləməklə məşğul olurdu. Çağırırdıq ki, gəl, yemək ye. Sonra bilirdik ki, oruc tutub. Bəzən deyirdik: "Axı, müsafirətdə nə oruç tutmaq?!" Deyirdi: "Nəzir varımdı".

Ana birdən özünə gəlib bu cümlələri azəricə söylədiyini xatırlayır və sonra tərcümə edir.

Tül pərdənin arxasındakı günəş yavaş-yavaş batmağa hazırlaşır. Araz yaxınlaşıb deyir: "Mən də Babək daydayımdan danışım?"

– Hə, danış. Səni də dinləmək istəyirəm.

– Mənim sözlərimi də yazacaqsan?

– Mütləq yazacağam.

Arıq, incə üzünə baxıram. Divanın üstündə yırğalanır; bir gözü ilə bizə baxır, bir gözü ilə də televizordakı cizgi filminə.

– Güləşməyi mənə Babək dayım öyrədib. Mən heç nə bilmirdim. Bir əlimi tuturdu, bir əlini də belimə qoyub deyirdi ki, bax, Araz, belə. Sonra məni yerə yıxırdı. Darıxanda anama zəng vurub deyirdi ki, İlham, hazır ol, beş dəqiqəyə gəlib sizi gətirəcəyəm. Gəlib bizi evlərinə aparırdı. Məni çox istəyirdi. Bizə çox gəlirdi, mənimlə oynayırdı.

Nənə dodaqaltı "Qurban olum" deyir, anası da gülə-gülə ona baxır. Arazın gözü Skvidvardla vuruşan Süngər Bobda qalıb. Biz də onun bizə baxmasını gözləyirik. Bob qaçır və Araz başını bizə çevirir.

– Dayım şəhid olanda mən bilmirdim. Anam məni dostumgilə aparmışdı. Bir gün anamla bir yerə gedəndə gördüm ki, hər yerdə daydayın şəkilləri vurulub. Dedim ki, ana, Babək dayıya nə isə olub? Dedi ki, yox. Dedim: "Bəs şəkillərini niyə divarlara vurublar?" Anam dedi: "Yaxşı vuruşduğuna görə".

Dərin köks ötürüb udqunur. Artıq gözlərini Babəkin divardakı şəklinə dikib. Babəkin dodaqları çərçivədə elə yarımacaq qalıb ki, sanki nə isə demək istəyir, amma deyə bilmir.

– Gecə Babək dayım yuxuma girdi. Qəbiristanlıqda idik. Mənə dedi: "Araz, mən daha buradayam. Nə vaxt darıxsan, gəl yanıma". Dedim: "Babək dayı, axı sən ölmüsən!" Dedi: "Mən ölməmişəm, Araz, şəhid olmuşam".

Bir də ucadan udqunub gözlərini çiyinləri yavaşca titrəyən anasına dikir.

– Çox ağladı?

– Babəkin adı çəkiləndə kövrəldi, amma ağlamadı. İlhamsa iki-üç dəfə ucadan ağladı.

– Hə, bacı-qardaş səmimi olublar. Yüz faiz, çox narahat olub.

– İlham hamilə olduğunu bilmirmiş, amma Babək hey qucağında uşaq onun yuxusuna girirmiş. Bir gecə İlhama deyib: "Gör bu uşaq necə gözəldir! Adını Baran (Yağış) qoy ki, yağış kimi bərəkət gətirsin". Sonra İlham hamilə olduğunu bilib. Bir neçə aydan sonra isə uşağın qız olduğunu öyrəniblər.

– Nə maraqlı! Mən elə bilirdim ki, bu şeylər ancaq filmlərdə və romanlarda olur.

– Birini də deyim: İlham belə deyir: "Hər dəfə yuxuma girəndə sanki Suriyadan qayıdıb. Deyirəm ki, Babək, gəlmisən? Bəs sən şəhid

olmamışdın? Narahat olub deyir ki, yenə dedin “şəhid”? Nə qədər deməliyəm ki, mən sağam?! Mən heç vaxt ölməmişəm, İlham!" İlham bir müddət qardaşından və atasından soruşmuş ki, siz Babəkin öldüyünə əminsiniz? Bəlkə nəfəs almırmış və siz onu eləcə dəfn etmişiniz!

– Bədənim ürpəşdi, Fatimə! Bu şübhələr adamı dəli edər.

– Anası birtəhərdir.

– Necə yəni?

– Sakitdir, az danışır. Məncə, dünən mən ondan çox danışdım.

– Çoxları azdanışandır, sakitdir. Elə dedin ki...

– Anası uzun qaçışdan sonra bir stəkan sərin su kimidir. Elədir ki, qəlbində alov da yansa, onun yanında otursan, sönər. Lakin bu bir stəkan su bir dağın içindədir. Demək istəyirəm ki, anası möhkəm və dözümlüdür.

Evi kiçik olan, iş otağı olmayan adamın, ən azı, kreativliyi olmalıdır. Babək haqda yazmaq üçün xüsusi bir yerim olsun istəyirəm; elə yer ki, illər sonra görəndə də hansı saatlarda hansı sözləri yazmaqdan ötrü orada oturduğumu xatırlayım.

Qonaq otağını iki bərabər hissəyə bölmüşəm. İkinəfərlik divanın olduğu hissə yemək, yatmaq və televizora baxmaq yeri olub. Mətbəxin önündəki, kreslonun olduğu hissə isə iş otağım olub. Kətilli və notbukumu oraya qoymuşam. Qısa ayaqlı kətillər Gilanda çox işə yararır. Məsələn, burada mənim notbuk stolum olub.

Böyük divanı tualetin divarına yapışdırmışam. Kreslonun birini də iş otağında əyri şəkildə qoymuşam. Artıq yazmaq istəyəndə qonaq otağından iki addım atıb iş otağıma keçirəm, özümü şüşədən bir ofisdə hiss edirəm. İşləyəndə qapısını da örtürəm.

Televizor stolunun yanına qısa altlıqlı sansevieriya dibçəyi qoymuşam; iş otağımın düz küncünə. Sarmaşlıq dibçəyini də mətbəx mebelinin üstünə qoymuşam, otağımın tavanı kimidir.

Şəhid Babək Nurinin anasıyla söhbətimizin səsyazısını notbukumda səsləndirir, qulaqlığı qulaqlarıma keçirirəm. Səkkiz barmağımı klaviaturanın üstündə yazmağa hazır saxlayıram.

Rəfiqə xanım on üç yaşında atasını itirib. Rəştdə parça mağazası açmış qardaşları

atalarının vəfatından sonra ana və bacılarını da bu şəhərə aparırlar. Bir neçə gün öncəyə qədər cırcıramaların cırıltısı, çaqqalların ulaşması ilə yatan, meşə bülbüllərinin səsi ilə yuxudan oyanan, səhər mənzərəsi yaşıllıqdan, meyvə dolu ağaclardan ibarət olan bir qızın gecəgündüzü birdən-birə maşınların əyləc və siqnal səsinə qərq olur.

Rəfiqə xanım anası və özündən iki yaş kiçik olan bacısı Rühəyyə ilə birlikdə qardaşının üçmərtəbəli evinin birinci mərtəbəsinə yerləşir. İki bacı evdə həmişə analarının yanında olur, ona kömək edirlər.

Bir gün böyük qardaş gəlib deyir: "Rəfiqəyə elçi gəlmək istəyirlər". Ana soruşur: "Kim?". Oğlu deyir: "İmadın əmisi oğlu".

İmad böyük bacılarının əridir. Rəfiqə onun əmisi oğlunu heç vaxt görməmişdi. Elçini və onun ailəsini hamı tanıyır - gələndən başqa.

Ailənin fikri müsbətdir. Kürəkən pasdardır.² Nişan günü cəbhədən gəlir. Rəfiqə nişanını yaxşı xatırlamır. Yalnız nişan süfrəsində başına qənd ələnəndə gözəlti təzə bəyə baxıbmiş.

² İslam İnqilabının Keşikçiləri Korpusunda xidmət edən hərbi qulluqçu

Bəyin valideynləri evlərinin bir otağını gəlinlə oğullarına verirlər. Bəy bir həftədən sonra cəbhəyə qayıdır. Rəfiqə də qayın və baldızlarının yanında qalıb, günlərlə, aylarla yoldaşının qayıtmasını gözləyir.

Rza və İlham iki il fasilə ilə dünyaya gəlirlər. Ata hər dəfə övladı dünyaya gələndən bir-iki ay sonra məzuniyyətə gedib uşağını görürmüş.

Rəfiqə ona ayrılan otaqda uşaqlarını böyütməyə başlayır. Rza danışmağa başlayanda anasına Qardaşarvadı deməyə başlayır. Çünki evdə onu belə çağırırmışlar.

Həyat yoldaşının yanında olmaması, uşaqları böyütmək məsuliyyəti və külfətin böyüklüyü Rəfiqəni daha dözümlü və azdanışan edir. Uşaqlarını çox sevir, tək olanda onlara lay-lay çalır, təbəssüm və gülüşləri sayəsində çətinliklərini unudur. Ümid dünyaya gələndən sonra dördüncü dəfə uşağa qalır. Lakin ətrafdakılar "Niyə bu qədər uşaq?" deyib rişxənd edəndə onu salmaq fikrinə düşür.

Rəfiqə gündüzlər qarnının üstünə kərpic qoyub pilləkənlərdən aşağı-yuxarı hoppanır. Lakin tezliklə peşman olur, öz ətindən, qanından

olan bir varlığı dünyaya gətirməməklə razılaşa bilmir.

Analarının qarnı hər gün böyüyəndə İlhamla Rza sevinib yeni oyun yoldaşlarını gözləyirlər. Tez-tez soruşurlar ki, bəs nə vaxt dünyaya gələcək?

Nəhayət, doqquzaylıq intizar bitir. Rəfiqə xanım səhər yuxudan oyanıb uşaqları məktəbə hazırlayır, hər ikisinin çantasına pendir-çörək qoyur. Uşaqlar gedəndən sonra günorta yeməyini asır, axşama da xörək hazırlayır. Bu işləri ilk üç doğuş zamanı da görmüşdü. Sonra isə bütün evi və varidatı hesab olunan otağını təmizləyib səliqəyə salır. Ümidi qucağına götürüb bir neçə ev aralıda yaşayan böyük bacısıgilə gedir. Ümidi onun yanında qoyub kiçik bacısı ilə Ənsar xiyabanının başındakı xəstəxanaya yollanır.

Babək həmin gün dünyaya gəlir. Uşağı anasının qucağına verirlər. Ana körpənin gözəlliyini və sakitliyini görüb ağrılarını yaddan çıxarır. Babəki dünyaya gətirən həkim, sonralar şəhərdə onun şəkillərinin qarşısında dayanıb fəxrlə deyəcəkdi: "Bu uşağı mən dünyaya gətirmişəm!"

Ata, ananı və uşağı xəstəxanadan çıxarmağa gedir. O, ilk dəfə idi ki, övladını doğulduğu zaman görürdü.

Günorta uşaqlar məktəbdən qayıdanda otaqda Ümidin yanında yatmış bir körpə də görürlər. Rzaya görə, həyatının bu hissəsi həyəcanlıdır ki, anası hər dəfə onun üçün bir qardaş və ya bacı gətirib kiçik otaqlarında yatızdırırmış. Anasını qucaqlayanda bunu dəfələrlə demiş və onu güldürmüşdü.

Babək sakit uşaqdır. Sanki anasının onu dünyaya gətirməkdən ötrü çox danlaq eşitdiyini bilir. Buna görə həmişə bir tərəfdə oturub özü üçün oynayır. O, bacı-qardaşlar arasında sevimli idi, hər üçü ona kömək edirdi.

Babək məktəbə gedir. Artıq ana səhərlər dörd nəfərə yemək hazırlayır, dörd uşağın paltarlarını geyindirir, dördünün də çantasına pendir-çörək qoyur. Uşaqlar həyət qapısına çatana qədər hələ də çantalarına yemək qoymaq üçün ora-bura qaçır.

Babək həmişə dərsləri ilə məşğuldur. Birinci sinifdən əlaçı olmuş, dərslərini heç kimin köməyi olmadan hazırlamışdı.

Ata cəbhədən qayıdandan sonra işlər yoluna düşür. Bəzən oğullarını özüylə məscidə və iş yerinə aparır. Ananın işləri də bir az yüngülləşir. O artıq özünə vaxt ayıra, gəzməyə gedə, səfərə çıxıb tək qaldığı illərin və ağır məsuliyyətli dönmənin yorğunluğunu çıxara bilir. Lakin o, uşaqlarından bir dəqiqə də ayrı qala bilmir, canı onlara bənddir.

Babək uşaqlıqdan diqqətli və proqramlı idi. Atasının verdiyi cib xərcliyini toplayırdı. Bacı və qardaşlar səhərlər məktəbə taksi ilə gedirlər. Onların dördü də maşının arxasında oturlar ki, taksiyə az pul versinlər və əvəzində, qayıdanda yeməyə nəsə alsınlar. Ancaq Babək anasının qoyduğu yeməklə kifayətlənir, başqa bir şey almır. O, pullarını ortadan qatlanan və ağzı enli yapışqanla bağlanan pul kisəsinə yerləşdirib cibinə qoyur.

Bir gün qonşu kişi olan Məşədi Cəlal ona deyir: "Babək, bütün pullarını məktəbə aparma, ver, saxlayım, məktəbdən qayıdanda verərəm".

Məşədi Cəlal gündüzlər küçədə kiçik taburetində otururdu, Babəkin pullarını yerə qoyub bir-bir saydığını dəfələrlə görmüşdü. Babək tərəddüdlə pul kisəsinə ona verir. Günorta

evə qayıdanda pullarını almağa gedir. Kişi kisəni Babəkə verir. Babək oturub pulları diqqətlə sayır. Pullarının azalmadığını, əksinə, çoxaldığını görüb gülür və Məşədi Cəlalın boynunu qucaqlayır. Ondan sonra Pərvanə küçəsində tənhalığını yaşayan kişi Babəkin pulsaxlayanı və mühasibi olur.

Babək 10-11 yaşında olanda bir gün Bəsic³ kartıyla gəlib sevincək anasına deyir: "Mən Sadiqiyyə məscidinin Bəsic üzvü olmuşam".

Ondan sonra çox vaxt məktəbdən sonra məscidə gedir, Quran və namaz yarışlarında iştirak edir. Mükafat alanda da həvəslə evə gəlib əvvəlcə Məşədi Cəlalə, sonra da bacı və qardaşlarına göstərir. Babəkin mükafat aldığı qələm, pozan və dəftərlər hələ də anasının şkafinda yadigar saxlanır.

Babək o vaxtlardan başlayaraq, axşam namazlarını hər gün məsciddə qılıb evə qayıdır. Onun Quran səsi evdə həmişə eşidilir.

Qulaqlığı çıxarıram. Rəfiqə xanımın sakit səsi hələ də qulaqlarımda, şəfqət yağan səbirli çöhrəsi gözlərim önündədir. Bu qadın möhkəm

³ İranda milyonlarla üzvü olan yarımhərbi könüllü təşkilat.

və yenilməzdir. Sözü çoxdur, çox dərdlərə məlhəm olub, çoxlu çətinliklər çəkib. Lakin heç nə danışmır. Çox ağlamır. Çünki uşaqlarının narahat olmasını istəmir.

İlham deyir: "Anam azdanışandır, gözləntiləri azdır. O, az hallarda narahat olur, şikayətlənir. O həmişə özünə azını istəmişdir. Həmişə əvvəlcə hər şeyi uşaqlarına istəyir".

- Babəkin iki-üç yaşı vardı. Mən birinci sinfə gedirdim. Qonşuların biri Məşhəd ziyarətinə karvan toplayırdı. Anam son anlarda xəbər tutmuşdu, getmək istəyirdi, ancaq cəmi bir-iki yer qalmışdı. Birsə dörd uşaq idik. Bibi və xalalarımız dedilər ki, uşaqları biz saxlayırıq, sən get. Lakin anam razılaşmadı, dedi ki, uşaqlarsız gedə bilmərəm. Axırda bizi də özüylə apardı. Məşhəddə qaldığımız bir neçə gündə bizimlə məşğul olurdu. Məncə, həmin səfərdən anama rahatlıqdan çox yorğunluq qaldı. Lakin heç nəyi üzə vurmurdu, baxışlarında zərrə qədər də narahatlıq görünmürdü. Anam heç vaxt nədənsə şikayətlənməyib. Ancaq Babəkin tabutunun yanında, "Babək, ürəyimə od vurdun!" deyəndə bildim ki, bu ağrı ona olduqca ağır təsir edib".

Qapı açılır, ağa Cəmşidi içəri girir. Arıq, uzun adamdır, üzünün dərisi günəş yandırmış adamlar kimi qırmızıya çalır. Hörmət əlaməti olaraq, ayağa qalxıram, salam verib oturmağa dəvət edirəm.

Yanında zərif üzlü bir gənc, gəncin əlində böyük bir çanta var. Mənə başını yelləyə-yelləyə kənardakı stulda oturur. Ağa Nurinin ofisi Babəkin dostları və döyüş yoldaşları ilə müsahibə otağım olub. Böyük dəyirmi masa, ətrafındakı stullar, qovluq şkafları, Babəkin çərçivədəki şəkli və küçəyə açılan iki pəncərə artıq həftədə bir-iki dəfə məni görür.

Ağa Cəmşidi sakit, təvazökarcasına oturub. Sanki belə görüşlərə alışıb. Bu müddətdə onun adını dəfələrlə eşitmişəm. Dəfələrlə deyiblər ki, Babək bu adamla tanış olandan sonra dəyişmişdi. Ona baxıram. Başını çantasına doğru əyib nə işə axtarır. Sonra başını qaldırıb diqqətlə mənə baxır. Gözünün ətrafındakı üç qırış dərinləşir. Stulumda yerimi rahatlayıram. Deyir ki, qulluğunuzdayam.

Dirsəklərimi stola qoyub özümü irəli dartıram. Dərin bir nəfəs alıb yenə özümü

təqdim edir, işimdən danışır və istədiyim kömək barədə məlumat verirəm.

Öncədən telefonla danışmışdıq. İki ay qabaq demişdi ki, İranda deyiləm, çatan kimi xəbər verəcəyəm. Və budur: artıq gəlmişdir.

Arıq, uzun üzünü tutmuş səliqəli ağ saqqalını tumarlayır. Şəhid Babəklə tanışlığından soruşuram. Əlindəki qara cildli dəftərçəni kənara qoyub şəhidlərə salam verir. İnqilabın üçüncü nəsil gənclərindən olan Babək Nuri ilə tanış olduğuna görə sevincini ifadə edib deyir:

- Hərəm müdafiəçisi olan bu qardaşımız 2015-ci ildə Gilan korpusunun Qüds diviziyasının əsgəri oldu. Bu diviziyaya ikiillik bir tapşırıq verilmiş, ölkənin şimal-qərbində bir düşərgəyə göndərilmişdi. Mən həmin sərhəd düşərgəsində Qüds diviziyasının komandiri general Haqbinin birinci müavini idim. Hər əsgər Gilandan oraya iki-üç dəfə iyirmigünlük təlimə göndərilirdi. Mən Babəklə Sərdəşt düşərgəsində tanış oldum.

– Niyə şimal-qərbdə? Məgər orada nə vardı?

Əllərini bir-birinə keçirib gözlərini məndən arxada nəyəsə dikir. Güman ki, həmişə özünü pəncərəyə yapışdırmış səma parçasına baxır. Barmaqlarını bir-bir açıb davam edir:

– Bəli, Qərbi Azərbaycan vilayəti Türkiyə və İraqa həmsərhəddir. İraqa sərhəd bölgələrdə İraq Kürdüstanının hərbi qüvvələri fəaliyyət göstərir və təlim keçir. Digər tərəfdən, Ərəbistanın və Amerikanın köməyi ilə yenidən dirçəlmiş əks-inqilabçı örgütlər sərhəddən ölkəyə girib iğtişaşlar törədir, sabitliyi pozurlar. Buna görə bəzi birləşmələr oraya yerləşdirilib. Həmin birləşmələrdən biri də bizik.

– Babəklə aranızda səmimiyyət necə yarandı?

Pencəyinin yaxasını düzəldib əlini üzünə çəkir. Gözlərini qıyıb şəhidlə ilk səmimiliyinin izlərini axtarmağa başlayır.

– Həmin düşərgədə bütün əsgər və zabitlər gecə-gündüz bir yerdə olurlar. Bu da tanışlığa gətirib çıxarır. Həm təbiətinə, həm də sərhədin dibində olduğuna görə oranın vəziyyəti çətin olur. Çətin yaşayışa və sərt təbiətə yalnız bir-birimizlə dost və səmimi olanda dözmək olur. Misal üçün, qışda üç-dörd metr qar yağanda bayıra çıxmaq mümkün olmur...

Sözünü kəsib soruşuram: "Siz əsgərlərinizlə bir yerdə qalırsınız?"

Səsimdə o qədər təəccüb var ki, onu gülmək tutur.

- Bəli, düşərgədə hamımız bir yerdə qalırıq.
- Oranın quruluşu necədir?
- Komandir qərargahı bayırdan hündür divarları olan bir qala formasındadır. Böyük zala açılan qapısı var. Zalda hərəsi bir qüvvəyə verilmiş otaqlar var: humanitar qüvvə otağı, arxa cəbhə otağı, komandir otağı, mühafizə otağı. Hər otağın da öz əsgərləri var. Misal üçün, Babək mühafizə qüvvələrinin əsgəri idi.

Bu qapıların hamısı zala açılır. Zala bir televizor qoymuşuq, hamı oraya toplaşa bilir. Orada həmişə günün məsələləri barədə söhbətləşirik, bəzən film izləyirik, bəzən də müxtəlif münasibətlərlə bağlı uşaqlar proqram hazırlayırlar. Bəzi axşamlar rəvayət gecəsi keçirir, mənə deyirlər ki, onlara müharibə xatirələrimdən danışım. Babək bu proqramların hamısında fəal iştirak edirdi. Mən danışanda onun necə diqqət və zövqlə qulaq asdığını görürdüm.

Ağa Cəmsidin sözlərini təsəvvürümdə canlandırırım: Qala əsgərlə doludur, otaqlar və televizor səsi gələn bir zal var. Hər tərəfdə gənclər qaynaşır. Bayırda isə güclü qar yağıb.

Qapı döyülür. Çay fincanları önümüə düzülür. Qənddanı qonağın qarşısına qoyuram. Büllur qapağı başımızın üstündəki işığı əks etdirir. Barmağım ilə fincanın xırda güllərinə toxunuram. Çayın hərarəti canlarına hopub.

Ağa Cəmşidi yanındakı oğlanla danışıır. İki il öncəki əsgərlərindəndir; komandirini çox sevdiyindən yanında qalıb və yavaş-yavaş köməkçisi olub. Dəftərimə yazdığım sualları axtarıram.

– Babəki hansı hadisədə yaxından tanıdınız?

– Deyirlər ki, birini tanımaq üçün gərək ya süfrə yoldaşı olasan, ya da yol yoldaşı. Elə belə heç kimi tanımaq olmaz. Bir baxışla, bir söhbətlə kimisə tanıyıb barəsində mühakimə yürütmək mümkün deyil. Biz orada onunla süfrə və səfər yoldaşı olmuşuq. Əgər mən onunla burada, yəni Rəştdə diviziyada tanış olsaydım, günorta və ya axşamüstü evimə gedəcəkdim, o da ya keşikçi qalacaqdı, ya da evinə gedəcəkdə. Sərdəşt düşərgəsində isə vəziyyət fərqlidir. Bayırda qar yağıb, gəzmək və ya işləmək mümkün deyil, həmişə binadayıq. Oturub-durmalar çox olanda da tanışlıq güclənir.

Birinin necə adam olduğunu işlərindən bilmək olur. Hətta onun həyatdakı məqsədlərini də anlamaq mümkündür. Məsələn, bir gün səhndə namazına oyananda gördüm ki, Babək bir tərəfdə oturub kitab oxuyur. Soruşdum ki, niyə oyaqsan, nə kitabı oxuyursan? Dedi: "Dərs kitabıdır. Əsgərlikdən sonra hüquq ixtisasında təhsil almaq istəyirəm". Bu səhnəni dəfələrlə görəndə istedadlı bir gəncə rastlaşdığını bilirsən. Yaxud bəzən namazdan sonra bir yerdə oturanda yanındakını tanımaqdan ötrü ailəsindən, haralı olduğundan və atasının işindən soruşuram. Məsələn, deyir ki, atam əkinçidir, müəllimdir, fəhlədir və ya bank müdiridir. Bunların hamısı şərtidir. Babək atasının pasdar və döyüşçü olduğunu, indi də bələdiyyədə işlədiyini deyəndə bildim ki, bu uşaq cihad və fədakarlıq görmüş bir ailədə böyümüşdür. Sonra izləyib görürəm ki, həmişə namazlarını vaxtında qılır; hətta səhndə namazlarını da. Bütün kollektiv işlərdə iştirak edir, bütün bayramlarda fəallıq göstərir. Onda deyirəm ki, eşq olsun sənə və sənə yetişdirmiş atana. Çünki orada namaz qılmaq məcburi deyil.

Əsgərləri silah gücünə namaza, duaya gətirə bilmərik.

Babəklə tanışlığımız belə oldu. Sonralar çətin işlərdə əməkdaşlıq etdik və hər şey daha da aydınlaşdı.

Qələmimin mürəkkəbi bitmək üzrədir. Bəzi sözlər açıq rənglə yazılır.

– Deyirlər ki, Babək hərbi xidmətdə dəyişilmiş, bu yola yönəlmişdir. Bu fikirlə razısınız mı?

Düz oturub belini stula dayayır. Kiçik bir qənd parçası barmaqlarının arasında oynayır.

– Baxın, Babəkin əvvəldən hazırlığı vardı. Bəzən biri hissiyyata qapılıb bəzi sözlər danışır, bəzi qərarlar qəbul edir, bir müddətdən sonra isə hər şey bitir. Ancaq Babək uşaqlıqdan məscidə gedirmiş, etikafda, əzadarlıqda iştirak edirmiş. Eşitmişəm ki, haradasa qaldıqda günaha düşəcəyini hiss etdikdə birdən qalxıb Quma və ya Məşhədə ziyarətə gedirmiş. Atası vasitəsilə ölkə hadisələri ilə tanış olub. Deməli, əvvəldən hazırlığı olub, bu şərait də onu gücləndirib.

Gözlərim qənddə qalıb. Xırda tozları stolun üstünə tökülür. Zərrəciklərinin nə vaxt qurtaracağını düşündüyüm yerdə nələkinin yaş küncünə düşür.

– Deməli, razısınız ki, təsirsiz olmayıb.

– Bəzi yerlərdə əsgərlə elə rəftar edirlər ki, hərbi xidmətə, quruluşa və ölkəyə nifrət edir; deyir ki, müddətimi bitirib qaçım, arxama da baxmayım. Mənim korpusda otuzillik qanuni xidmət dövrüm bitib. İndi otuz yeddinci xidmət ilindəyəm. İndi də dostlarla danışanda müharibə zamanı komandirlərimin dediyi sözlərindən, gördüyü işlərindən danışırım. Kimdə hazırlıq olsa, ölkəsi üçün bir addım atmağa həvəslənir. Bəzən əsgərlərim hərbi xidmətdən bir müddət sonra zəng vurur və həmin bölgədə xidmət etmək istədiklərini bildirirlər. Bundan nəticə alırıq ki, komandirin böyük təsiri var. Komandir oturub əmr verməməlidir, özü öndən getməlidir. Özü gedəndə şəxsi heyət ruhlanır, cəsarətlənir. Məhz buna görə müharibə zamanı bizim komandirlərimizin çoxu əməliyyatların əvvəlində şəhid olurdular. Onlara deyirdilər ki, siz komandirsiniz, geridə qalmalısınız. Onlarsa razılaşmır, canlı qüvvəylə birlikdə irəli gedirdilər.

Mən də, düşərgəmizə qar yağanda, yerimdə oturub bir neçə əsgəri qar təmizləməyə göndərə bilərdim. Onlar könüllü, ya könülsüz

gedəcəkdilər. Ancaq özüm paltar geyinib əlimə bel götürəndə daha onları saxlamaq mümkün olmur; damı qoparmağa qədər gedirlər.

Bir sualı verməyə tərəddüd edirəm. Qələmi əlimdə fırladıram. Sualın üstündən xətt çəkir, sonra yenidən yazıram. Vərəqləyib növbəti suala keçirəm, amma yenə qayıdıb gözlərimi həmin suala dikirəm. Otağın sükutunu yalnız stulların cırıltısı pozur. Gənc, Cəmsidiyə nə isə deyir. Ağa Cəmsidi soruşur: "Suallar bitdi?"

Nəfəs alıb başımı qaldırır və deyirəm: "Bir sual var, Babəkə aid deyil, ancaq özüm bilmək istəyirəm. Bilmirəm soruşum, yoxsa yox".

Nəfəsim tükənir. Komandir hər iki əlini stolun üstünə qoyur. Qənddanla fincan əllərinin mühasirəsində qalır.

– Soruş, xanım, soruş.

– Bəziləri deyirlər ki, siz orada gənclərin düşüncəsini dəyişdirirsiniz. Ümumiyyətlə, belə bir şey mümkündür?

Yanıdakına baxıb gülür, stula söykənir. Yenə baxışı pəncərənin arxasından görünən səmaya uçar.

– Baxın... Bunun təsiri olduqca azdır. Bunu nə mən edə bilərəm, nə də bir başqası. Bu gün

balaca bir uşaq da hər şeyi bilir, ayırd edir. Bu gün hər bir ailədə təhlükədə və ya təhlükəyə düşmək ehtimalı olan bir uşaq var. Buna görə də, kim bacarırsa, bu imkanı varsa, gərək öz uşağından başlasın. Öncədən hazırlıq olmasa, belə bir şey mümkün deyil; olsa da, müvəqqəti olar. Fərz edin, indi biri mənim sözlərimin təsiri altına düşür. Ancaq ətrafında o qədər informasiya var ki, məndən uzaqlaşandan sonra həmin təsir aradan qalxır.

Gənc yolunu özü seçməlidir. Heç kimi zorla nəyəsə vadar etmək olmaz. Baxın, orada mənim tabeliyimdə nə qədər əsgər var. Mən danışanda qorxmazlıqdan, Suriya müharibəsindən, ölkəmizi təhdid edən təhlükələrdən danışırım, hamı da eşidir. Lakin onların arasından biri qalxıb mənə yaxınlaşır, deyir ki, ağa, bizi Suriya göndərə bilərsinizmi? Mən də deyirəm ki, yox, biz hərbi xidmətdə olan əsgəri göndərə bilmərik. Deyir ki, bəs biz nə edək? Deyirəm ki, heç nə, gözlə, əsgərliyin bitsin, sonra isə Suriya cəbhəsində fəaliyyət göstərən Qüds korpusumuza müraciət elə. Həmin əsgər ondan sonra məni hər görəndə işin prosedurundan, nə

qədər çəkəcəyindən soruşmağa başlayır. Sizcə, bu əsgər kimdir?

Üzümə baxıb cavab gözləyir. Qələm iki barmağım arasında əyilib-düzəlir. Tərəddüdlə deyirəm: "Babək Nuri?"

Təsdiq əlaməti olaraq, başını yelləyir. Mən də ən tələbkar müəllimimdən 5 almışam kimi gülümsəyirəm.

– Bəli, Babək Nuri. Əgər təsir altına salmaq məsələsi olsa, nə üçün o qədər cavan arasından yalnız bu oğlan israr edir? Babəkin hərbi xidməti bir müddət idi bitmişdi. Mən Rəştə getmişdim. Namazxanada, namazın salamını dediyim yerdə birdən bir nəfər boynuma sarıldı, məni bərk qucaqladı. Hətta məni ayağa qalxmağa da qoymadı. Aralananda gördüm ki, əsgər çantasıyladır, dəftəri və əlcəyi də əlində. Dedim: "Babək, xeyir ola, hələ də əsgərsən ki!" Gülüb dedi: "Adımı Suriyaya yazdırmışam, təlim keçirəm". Əgər məsələ təsirlənmək olsa, bu gənc şimal-qərbdən qayıdıb yumşaq və isti yerə çatandan, rahatlığa çıxandan sonra niyə bu təsir aradan qalxmır?!

Ortaya sükut çökür. Soyumuş çayının qalanını başına çəkir. Uzun barmaqlarının ucuyla stolun

üstündə şərti bir dairə çəkib mərkəzinə bir neçə dəfə vurur.

– Xoşbəxtlikdən, bu ölkənin başında ayıq bir rəhbər durur; gələcəyə baxışı var və günün məsələlərindən tam xəbərdardır. Rəhbərimiz dedi ki, onların məqsədi yalnız Suriya deyil. Onlar qonşu ölkələr üçün də plan cızmışlar. Odur ki, müqavimət göstərib bunlara qarşı mübarizə aparmalıyıq. Belə bir vəziyyətdə Babək Nuri kimilər, ailə tərbiyələrindən irəli gələrək, məsuliyyət hiss edirlər. Suriyada təlim və manevr yox idi, müharibə gedirdi. Və bizim müharibəmizi görməyən gənclərimizin orada necə vuruşduqları hamıya bəllidir.

Babək ədəb-ərkanlı, utancaq və məsuliyyətli uşaq idi. Sərdəştdə keçirilən təlimlərdə, kollektiv fəaliyyətlərdə iştirak etdiyini, dostlarına kömək etdiyini görmüşəm. Elə kiçik mühitdə kömək edən bir adamdan ölkəsi və namusu üçün məsuliyyət hiss etməsini, "Bibimizi müdafiə etməliyəm" deməsini və getməsini də gözləmək olar. Əlbəttə, bu arada nəfsə qalib gəlməyin özü də çətin bir cihaddır. Hər bir insanın daxilində qorxu var və bu, çox təbiidir. Yadımdadır, Kərbəla-4 əməliyyatının ertəsi günü komandirim

ağa Əmlaki gəlib dedi: "Nə olub? Haradan atəş açıldılar?" Biz səngərin kiçik pəncərəsindən Əlvənd çayına doğru baxıb ona məlumat verdik. Bizə tuşlandığını gördük. Bizə doğru dayanmadan güllə yağır, səngərin divarına, pəncərənin kənarına, ora-bura dəyirdi. Hər güllə dəyəndə biz əyilib-düzəlirdik, deyirdik ki, indicə biri bizə dəyəcək. Lakin Əmlaki eləcə dayanıb gözaltı bizə baxır, təbəssüm edirdi. Bizim hamımız cəbhədə, bir yerdə olmuşduq, ancaq biri bizim kimi əyilib-qalxırdı, biri isə düz düşmənin gözünün içinə baxırdı. Bəli, bəzi yerlərdə də qorxumuz olmurdu, ancaq irəliləyirdik. Qorxu bəzi yerdə var, bəzi yerdə yoxdur. Babək hər iki zamanda qorxusu üzərində qələbə çaldı, əsla qorxmadan getmək qərarına gəldi. Öyrəndiyim qədərincə, orada da nə qədər ediblərsə, geridə qalмайıb, ön xəttə gedib. Axırda da getdi; yenə də heç bir qorxusuz şəkildə.

Səs gəlir. Fincanlar götürülür, nazik, uzun stəkanlar onları əvəzləyir. Ağa Cəmşidi saatına baxır, deyir ki, bir neçə günlüyə gəlib, qayıtmalıdır və indi sərt təbiətli, həmişə soyuq

və qarlı olan Sərdəşti öz kəndindən çox sevir.
Çay içəndə yenə fürsətdən istifadə edirəm.

– Babəkdən xatirəniz yoxdur?

– Yox. Təəssüf ki, yoxdur. Birlikdə və uşaqların yanında çox söhbət etmişik, amma yadımda qalan elə bir xatirə yoxdur. Ancaq bir dəfə güclü qar yağdı. Belə ki, səhər qapını açanda içəri çoxlu qar töküldü. Uşaqları topladıq ki, gedib helikopter meydanını təmizləyək. Qar yağanda orada yollar keçilməz olur. Təcili işlər, habelə dağların başındakı postlara yardım aparmaq üçün isə gərək həmişə hazır vəziyyətdə olsun. Hərbi xidmətlərinin bitməsinə az qalan uşaqların bir neçəsi onlarla şəkil çəkdirməni istədi. O zaman Babək keşikçi idi. Gördüm ki, hey əlini yelləyib nə isə deyir. Yaxınlaşıb dedim ki, nə olub, Babək? Dedi: "Olar ki, mən də gəlib sizinlə şəkil çəkdirim?" Ağ gödəkcə geyinmişdi, başında papaq vardı. Üzü soyuqdan qızarmışdı. Dedim ki, axı sən postdasan, oğlan. Başını aşağı saldı. Qayıtmaq istəyəndə dedim ki, yaxşı, gəl. Beləcə çiyində silah qaçıb gəldi, qolunu boynuma saldı, şəkil çəkdirdik. Başqa bir xatirə budur ki, vaxtı olanda zalı səliqəyə salırdı, mənə deyirdi ki, gəlib onlara müharibə xatirələrimi

söyləyim. Bütün bayram və matəm tədbirlərində də proqram hazırlayır, uşaqlara qulluq edirdi.

Barmağımı stəkanın ağzına fırladıram. Dərimin saf büllur səthlə təması bəm səs çıxarır. Düşünürdüm ki, generalın Babəkdən danışmağa sözü çox olacaq. Elə bilirdim ki, müsahibə başlayan kimi onun bütün sözləri Babəklə bitəcək. Belə olmadığına görə dilxor olmuşdum.

Ağa Cəmsidi çay içir və mən növbəti müsahibə üçün yazdığım siyahıya baxıram. Boş stəkanlar stolun üstündə qatar kimi düzülüb.

Bir qədər fikirləşib soruşuram: "Komandir, nə olub ki, bu qədər ildən sonra hələ də eşqlə xidmət edirsiniz?"

Gözünü ətrafa gəzdirir, baxışı ağ tavandan divarla üzüəşağı enir. Bir neçə dəfə nəfəs alıb deyir:

- Biz müharibədə çoxlu dost-tanışlarımızı itirmişik. Mənim qardaşım da şəhid olub. Mən yoxsul kəndli ailəsində çətinliklə böyümüşəm. Müharibə məni daha da bərkidib. İndi altmış yaşımda hələ də ağır işlərdə könüllü oluram, onlardan, həqiqətən, enerji və güc alıram. Belə işləri qəbul edəndə ya Allah işləri asanlaşdırır, ya da mənim dözüümümü artırır. Şimal-

qərbdəyəm, hava yaxşı olanda sübh namazından sonra piyada gəzirəm. Sonra gedib səs-küy salır, hamını yuxudan oyadır, helikopter meydanına aparıram. Qorxurlar ki, birdən soyuqda onları işlədərəm. Yuxuları qaçandan sonra deyirəm ki, vəssalam, gedə bilərsiniz; sadəcə, istədim ki, yuxudan oyanıb gəncliyinizdən həzz alasınız.

Əsgərlərindən danışanda baxışlarından gənclik enerjisi yağır. Qarda ilişmiş qrupu xilas etmələrindən danışanda sanki öz uşaqlarını xilas etməyə gedibmiş; sanki öz oğlunu kilometrərlə belində daşıyıb maşına qoyubmuş; o qədər eşqlə, o qədər qayğıkeşliklə.

Bir müddət öncə mənə təəccüblü idi ki, Babək nə üçün bu kişini bu qədər sevir, həmişə tərifləyirmiş. İndi isə müəyyən həddə aydın oldu.

Ağa Nuri bu günlərdə səxavətlə mənimlə paylaştığı ofisinə girir. İki kişi bir-birini qucaqlayır. Ata, komandirin çiyinlərinin havasını udur. Sanki tanış bir ətir axtarır.

Artıq iki qədim döyüşçü üz-üzə oturub döyüş xatirələrindən danışır; hər birinin adından qabaq

"şəhid" sözü gələn dostlarından, səngər yoldaşlarından.

Cəmşidinin sözləri barədə fikirləşirəm. Düşünür ki, hər bir insanın vücudunda münbit torpaq var; baxır o torpaq haradır və kimlərin əli ilə şumlanıb. Öz məsuliyyəti barədə fikirləşirəm. Deyir ki, mən və mənim kimilər bu torpaqlara qarşı diqqətli olmalıyıq: hansı toxum kimin qəlbində əkilməlidir ki, bəhrəsini versin.

Babəki və oğullarını dünyanın ən yaxşılılarıyla tanış etmiş ata-ananı düşünürəm. O insanlar o qədər yaxşı olmuşlar ki, hərbi xidmətə gedəndə, əhəmiyyətli insanlarla tanış olanda daha əl çəkə bilmir; vücudunda toxum əkilir, cücərir və layiq olduğu qədər kök salır. Ağa Cəmşidi sözlərinin arasında bunu da demişdi: "Əgər Babək Suriyaya gedib şəhid olmasaydı, toxumunun və vücudunun yüksək keyfiyyətinə şəkk edərdik".

Babəkin ad gününə dəvət olunmuşam. Halva bişirmişəm. Halvanın ətir verən vaxtında müsahibə zamanlarına başım qarışdı, un bir qədər artıq qızardı. İndi əlimdə zəfəran rəngli halva yerinə, qəhvəyi rəngli halva var. Qasığın

arxasıyla halva üzərində ləçək-ləçək olmuş gül şəkli çəkmişəm.

Ənzəli meydanında maşın gözləyirəm. Dua edirəm ki, həmin köhnə Pride gəlməsin. Həqiqətən də gəlmir. Haçandır Ənzəli-Rəşt yolunu o qədər gedib-gəlmişəm ki, sürücülərin çoxu məni tanıyır. Səhər gedəndə bilirlər ki, Fərzanə meydanında düşməliyəm. Günortadan sonralar da Millət parkının yanında boylanırlar ki, görsünlər enməyə hazırlaşırım, yoxsa yox.

Payız olsa da, havanın rütubəti azalmayıb. Beş dəqiqə bir yerdə dayansan, dərinin üstünə bir qat nəm oturur. Maşınların biri yanımda dayanır və mən minirəm.

Artıq çatmışam. Halva sinisini məzarın üstünə qoyuram, gülləri səliqəyə salıram, ərimiş şam damcılarını dırnağımla daşdan qoparıram. Ətrafıma baxıram; hələ kimsə gəlməyib. Saat 4-ə yarım saat qalıb.

Düz Babəkin şəkli ilə üz-üzə otururam. Əynində mavi köynək var, qollarını dirsəyə qədər çırmayıb. Yeriyyə-yeriyyə başını arxasındakı fotoaparata çevirib. Dodaqlarının kənarında təbəssüm görünür. Bu təbəssüm onun bütün şəkillərində var. Saçını xüsusi formaya salıb.

İnternetdə çoxları ona Model ləqəbi verib: “Şəhid Model” və ya “Yaraşığılı şəhid”. Təbəssüm kimi yaraşığıları da uşaqlara atalarından keçib. İlham deyirdi ki, qardaşlarım özlərinə fikir verməyi, şıq və dəst paltarlar geyinməyi atamdan öyrəniblər.

- Babək yaraşığılı görünməyi çox sevirdi. Həmişə bütün paltarları təmiz olardı. Paltarlarını özündən başqa heç kimin səliqəyə salmasına qoymazdı.

Yenə gözlərimi gözlərinin içinə dikirəm. Elə diqqətlə baxıram ki, sanki düşüncələrini, baxışlarını, həyat fəlsəfəsini oxumaq istəyirəm.

Nə oldu ki, getdi? Niyə birdən-birə həyatdan əl üzüb sağ qayıtması 50 faiz ehtimal olunan bir ölkəyə yollandı? Cavab almağa tələsmirəm. İnternetdə yazılanları oxumuram, ailəsindən alınan müsahibələrə də baxmıram. İstəyirəm ki, cavabları yavaş-yavaş özüm tapım, həyatını, xarakterlərini öyrənəm.

Gənc bir qız məzara doğru əyilir. Barmağı güllərin arasında fırlanır. Baxışını qaldırır. Dodaqları fatihə oxumaq üçün tərpənə-tərpənə mənə baş yelləyir. Onu xatırlamağa çalışıram. Qara başörtüyündə üzü daha yumru görünür.

Bitişik qaşlarını düyünləyib barmağını islanmış kirpiklərinə çəkir. Onu tanıyıram: Bir neçə gün öncə direktorlarını, onları Babəkin qəbir üstünə aparmağa məcbur etmiş lisey qızlarından biridir.

Həmin gün anası zəng vurmuşdu ki, lisey qızlarının bir qrupu Babəkin qəbrini ziyarət edəcək. Məni də dəvət edəndə sevincimdən yerə-göyə sığmırdım.

Səhər çağı birlikdə Babəkin məzarı başına getdik. Ana əlini dizlərinə çəkib ayaq ağrılarından, dizlərinin əməliyyat olunmasından, çox gəzməyin və yerdə oturmağın çətinliyindən danışdı.

Sonra yaşlı gözlərini stulunun yanında oturmuş mənə dikib dedi: "Dizim əməliyyat olunanda ramazan ayıydı. Bir neçə gün xəstəxanada yatdım. Bacılarım növbə ilə yanımda qalırdılar. Axşam azanı yaxınlaşanda Babək tez gəlib xalalarını evlərinə aparırdı ki, ailələri ilə iftar etsinlər. Həmin bir neçə gündə həmişə xəstəxanaya əlidolu gəlirdi: kompot gətirirdi, meyvə şirəsi və peçenyə alırdı. Hamı onu ələ salıb deyirdi: "Nə olub? Niyə bu qədər şey alırsan? Məgər özgəsən?!" Çarpayım

yaxınlaşıb əlini başıma çəkir və deyirdi: "Anam həmişə uzanır. Birdən acsa, yavaş-yavaş yesin".

Ana yaylığının ucuyla gözünü silib dodaqaltı dedi: "Ax, balam!"

Bu söz hər kəsi kövrəldirdi.

Həmin gün qızlar gəlib məzarın bütün ətrafında oturmuşdular. Bir neçəsi şəkil çəkirdi, bir neçəsi çantasından kiçik Quran çıxardı. Əllərində dəftər və qələm olan, yazmaq həvəsləri uzaqdan bilinən bir-iki nəfər də şəhid anasına sual verir, cavabları tez-tez yazırdılar.

Ana cavab verə bilməyəndə və ya farsca deməyə çətinlik çəkəndə azəricə deyirdi, mən tərcümə edirdim. Liseyin direktoru soruşmuşdu ki, bu, bacısıdır? Ana, "yox" – demiş, sonra gülümsəyərək mənə baxmış və əlavə etmişdi: "Qızım kimidir".

Suallar çox idi: Necə oldu ki, Babək getdi? Nə vaxtdan getmək qərarına gəldi? Getmək istəyəndə siz necə reaksiya verdiniz? Ana da səbir-hövşələylə cavablarını verirdi. Qızların bir-ikisi qəbrin yanında dizi üstə oturub əllərini məzara qoydular. Sonra isə çiyinləri tərpənməyə başladı.

Direktor dedi: "Məktəbdə Babəkdən çox danışılır. Biz qızlarımıza Babəki misal çəkirik. Deyirik ki, o, dünya rahatlığından, mal-mülkdən əl çəkib, onun bu cəsarəti və fədakarlığı alqışalayıqdır".

Sonra ananın qulağına dedi: "Gərək getməyə qoymayaydın, hacı xanım. Bu uşaq gərək burada qalayıdı, Gülsar xiyabanlarında gəzəydi, insanlar onu görüb həzz alaydılar!"

Boynunu bükmüş ana dedi: "Özü istədi. Həzrət Zeynəbi qorumağa getdi. Vəzifəsi idi".

Direktorun yumru üzündən və qırmızı yanaqlarından bilinirdi ki, qane olmayıb. Hərəkətlərində elə ziddiyyət vardı ki, adamı çaşdırırdı.

Mənə tanış gələn qız qəbirdən uzaqlaşib giriş qapısına tərəf dönür. İnsanlar yavaş-yavaş gəlirlər. Bir neçə qız onu görüb əl yelləyir və ona yaxınlaşır. Çadralarının ətəyi qəbirlərin üstüylə sürünür.

Camaat çoxalıb. Babəkin ailəsi və tanışları da gəlib: bibilərindən, xalalarından, əmisi uşaqlarından tutmuş dostlarına, Qızıl Aypara Cəmiyyətinin əməkdaşlarına qədər. Yavaş-yavaş

camaatla birgə məzardan uzaqlaşır, qəbri ziyarət etmək istəyənlərə yol açıram.

Məzarlığın şəhidlərə aid hissəsi yeri döşənmiş böyük bir zaldan ibarətdir. Artıq zaldın yarından çoxunu Babəkin ad gününə gəlmiş qonaqlar doldurublar. Qonaqlara xoşgəldin demək üçün mikrofonu ataya verirlər. Ata çox üzgündür. Babəkin adı çəkiləndə, Babəkdən söz düşəndə gözlərindən yaş axır. Ofisində müsahibə alanda qəfildən hönkürtüylə ağladığını dəfələrlə görmüşəm. İndi də ağlayır və deyir: "Hələ getməzdən öncə mənim Babəkimdən şəhadət ətri gəlirdi. Buna görə yaxınlaşıb onu qucaqlamağa cürət etmirdim. Qorxurdum ki, ata duyğularım məni ələ verər, bir söz deyib getməsinə mane olaram".

Atanın kövrək səsi və sakit hönkürtüsü zala yayılır. Gəlib-gedən, yer tapanda oturan adamlara baxıram. Burada hər cür adam oturub: şıq geyimli qız və oğlanlardan tutmuş bəsiçi və pasdar qardaş və bacılara qədər. Sanki Babək əqidələrinin geyimlərinə, bəzənmələrinə heç bir dəxli olmayan iki növ gəncliyi bir-birinə düyünləmişdir. Gül budaqlarıyla içəri girən hicablı lisey qızlarını görmək, Babəkin son

modalarla geyinmiş qız qrup yoldaşlarını görmək qədər gözəldir.

Qəbrin ətrafından lay-lay səsi gəlir. Bibi və xalaları Babəkin bacısını qucaqlayıblar, azəriçə növhə oxuyurlar. Ana qonaqların əhatəsində olan ağ stulda dağ kimi oturub, qızlarını sakitləşdirməkdən ötrü əlini çiyinlərinə çəkir. Ancaq çoxları bilmir ki, bu dağın qəlbində hansı vulkanlar yatır.

Moizə və rövzədən bir şey başa düşmürəm. Qulaqlarım daim ətrafdakı qadınların söhbətlərindədir. Babəkin adı çəkilən kimi boylanıb adamı görmək istəyirəm. Hər yerdə Babəkdən bir iz axtarıram. Ürəyim istəyir ki, Babəki beləcə, digərlərinin sözləri arasında kəşf edim.

Yanımda bir qadın oturub. Ağ birçəklərinin bir neçəsi bayıra çıxıb. Gözlərinin mavi rəngi ağlamaqdan qan qoyub. Çadrasının kənarını ağzının üstünə çəkib. Soruşuram: "Qohumlarındansınız?"

– Qonşularıyam, – deyir, əlini yerdən yarım metr hündürlükdə saxlayıb əlavə edir: – Bu boydalığından görmüşəm. Elə uşaqlıqdan ədəb-ərkanlı və mehriban idi.

Bir qız əlini çiynimə qoyur, keçməsi üçün ona yol açmamı istəyir. İşarə ilə məqsədini çatdıraraq qulağındakı telefonla deyir: "Yox, yox, getmək istəyirəm. Ürəyim dayanır. Elə bilirəm ki, Babək adamların arasından bizə baxır".

Qız keçir və ətri mantosunun ətəyi ilə üzümə yayılır.

Böyük qardaş əlində tort içəri girir. Kameralar ona tuşlanır. Hər tərəfdən ağlamaq səsi gəlir. Ən fərqli doğum günü barədə reportaj hazırlamaq üçün radio və televiziya da gəliblər. Şübhəsiz ki, heç kim özünə belə doğum günü keçirməyib. Ata kamera önündə oturub ağlayır. İlham qəhər içində deyir: "Birinci dəfədir ki, ad günündə ona hədiyyə almamışam".

Jurnalist soruşur: "İndi hansı hissləri keçirirsiniz?"

İlham dodaqlarını sıxıb boynunu bükür.

– Qardaşım üçün darıxıram.

Küçələrinin adı Pərvanə dalanıdır. Yəqin, bu adı qoyan adama illər öncə ilham olunubmuş ki, bir zamanlar burada dəyərli bir barama peyda olacaq, pərvanə olub bu dalanı açacaq və sonsuzluğa qanad çalacaq.

Küçəyə girəndə Babəkin döyüşçü paltarında bütün dəmir qapını örtmüş ayaq üstə portretini görə bilirsən. Sanki bütün günü qapının önündə dayanıb qonaqlarına xoşgəldin deyir və qapı açır.

Ana deyir: "Babək şəhid olandan bəri ev heç vaxt qonaqsız olmayıb. Mən də onlara yaxşı qulluq etməyə çalışıram. Axı Babəkin qonaqlarıdır! Oğlum uşaqılıqdan qonaqlığı, evin adamla dolmasını çox sevirdi".

Həyətdə plitələrin üstü yaşıdır. Şamdangülü və Yalançı akasiya güllərinin budaq və yarpaqlarından su damır. Hovzun kənarında, sağ tərəfdə bir neçə dibçək düzülüb. Babəkin sol tərəfindəki idman taxtasının üstündə də bir-iki dibçək var.

Artıq alışmışam; hər gələndə bu kiçik həyətdə bir az dayanıb onun idman alətlərinə baxıram. Babəkin ayaqlarına bağlayıb bütün həyət boyu sürüdüüyü təkərlərin və idman ipindən hoppanarkən ayaqlarının səsi hələ də həyətdədir.

Ana məni qarşılayır. Ətrafa tamaşa etdiyimi görüb pilləkəndə oturur.

- Hər gün həm idman zalına gedirdi, həm də burada idman edirdi. Həmişə də rövzə kaseti qoyurdu; Səlimin azəricə oxuduğu var ha: "Zeynəb, Zeynəb, Zeynəb!" Səsini ucaldıb ayaqlarına Xantia təkərləri bağlayır, həyətin bu başından o başınacan sürüyürdü. Sonra bu taxtanın üstünə uzanıb ştanq qaldırırdı. Bəzən ona deyirdim: "Babək, axi sən cavansan, bala! Nə qəd nohə qulaq asisan? Bi damcı şad navar⁴ qoy". Gülüb deyirdi: "Yox, maman, bunnan çox xoşum gəlir".

Babəki təsəvvür edirəm: Taxtanın üstünə uzanıb ştanq qaldırır və anasının etirazına gülür. Bəlkə anası da eyni səhnəni təsəvvür etdiyindən gözlərindən yaş süzülür. Anaya demişəm ki, azəricə bilirəm, ürəyin istəyəndə bu dildə danış.

Artıq saatlarla birlikdə otururuq və ana azəricə danışır. İlham birinci dəfə eşidəndə təəccüblə anasına deyir: "Niyə türki danışısan? Hali olmur⁵ ki!" Ana da əminliklə qızına baxıb deyir: "Yox, baba, başarır". Və mən onun xətrinə azəricə danışmağı da öyrənmək qərarına gəlirəm.

⁴ Kaset

⁵ Başa düşür.

Əlimi sürahiyə qoyub dörd pillə qalxıram. Bir il qabaq Babək həmin sürahiyə söykənib şüşənin o tərəfindəki atasına baxırdı. Bacısı, qardaşları və əmiləri onu dövrəyə alıb son anlarda fikrindən daşındırmaq istəyirdilər. Babək onlara fikir vermirdi, deyəsən, gözü televiziyanın Xəbərlər proqramına baxan atasındaydı, qəlbində isə müharibə başlamışdı. Həmin axşam Babəkin ayaqları sağollaşmaq üçün atasına yaxınlaşa bilməmiş, əvəzində, Suriyaya doğru qaçmışdı.

Zalda oturub bir zamanlar Babəkin gündəlik yeri olan divana söykənmişəm. Getməzdən on gün qabaq dişi bərk ağrıyırmış. Həmin divanın üstündə uzandığı yerdə qardaşı və atası tortla içəri girmişdi; həmin divanın üstündə onu öpüb 24 yaşını təbrik etmişdilər.

Babək şam yeməyində mətbəxə keçmir. Ümid deyir: "Şam da yemədin. Heç olmasa, gəl, tortla şəkil çəkdirək".

Babək əli üzündə ayağa qalxıb onların yanına gedir, çatanda əlini üzündən çəkib gülümsəyir.

Zalda hər tərəf Babəkin şəkil və diplomlarıyla doludur. Kikboksinq üzrə medalları çərçivələrin ətrafından asılıb. İndiyədək elə bir şəklini görməmişəm ki, orada gülməmiş olsun; yalnız

birindən başqa. Babək bu evin hər yerindədir, bütün tərəflərdən bizə tamaşa edir.

Ata içəri girir. Mən ayağa qalxıram. Ata qayğısı ilə məni oturmağa dəvət edir. Səhər demişdim ki, hacı ağa, artıq sizin növbənizdir. Soruşmuşdu ki, hacı xanımın sözü bitdi? "Anayla müsahibə etiraf almağa bənzəyir; o qədər çətindir" – demişdim və ikimiz də gülmüşdük.

Dizi üstə otururam. Ana albomu gətirməyə gedib. İşin gedişi barədə ona bir qədər məlumat verirəm. Deyirəm ki, indiyədək kimlərdən müsahibə almışam və kimlər siyahıdadır. Babəkin dostlarından bir-iki nəfəri də təklif edir. Adlarını qeyd edirəm.

Ana bir neçə köhnə albomla otağa girir. Xalçanın üstündə irəli sürüşürəm. Ata qolunun altına bir mütəkkə qoyub şəkillərə tərəf əyilir. Mütəkkə qolunun altında yığılır. Artıq üç cüt gözün hərəsi keçmiş xatirələrin bir tərəfinə baxır.

Ata bəzən bir şəklin üstünə barmağını qoyub cəbhə dostlarından birini təqdim edir. Çoxu şəhid olub. Çoxlarını da indiki vəzifəsi ilə təqdim edir. Şəkil səhifələri yavaşca, səssizcə vərəqlənir.

– Yaxşı, haradan başlayaq?

Albomda qədim bir toy dəvətnaməsi gözümə sataşır. Dəvətnamənin bir küncü torpaq istehkam və J3 şəklinin üstündə qalıb, kənarı da torpağa batıb. Deyirəm ki, bu... Və hər üçümüz gülüşürük.

Onlara deyirəm: "Özünüz nədən ürəyiniz istəyirsə, danışın. Sual yaransa, soruşacağam". Razılaşır. Ana çay gətirməyə gedir. Babək bədənnüma aynanın kənarından təbəssümlə bizə baxır. Ata əllərini bir-birinə sürtüb ah çəkir.

– Kənddə yaşayırdıq. Mən çox vaxt babanənəmin yanında olurdum. Nənəm mehriban və mömin qadın idi. Həmişə mənə dua və surə öyrədirdi, gecələr yatanda oxuyurdum. O zaman kəndlərdə elektrik xətti yox idi, o ki qala televizora. Tək-tük adamların batareyalı radiosu vardı. Bir əmim vardı, mollaydı. Bir kənddən o birinə gedib Quran öyrədir, Quran hekayələri danışdı. Axşamlar camaat onun hekayələrini dinləməyə toplaşdı; həm vaxtlarını keçirirdilər, həm də öyrənirdilər. Nənəmlə mən də gedirdim. Onun türkcə söylədiyi Quran hekayələrini çox sevirdim.

Bir axşam əmim nədənsə danışdı. Mən dedim ki, ruhanilik nə yaxşı işdir. Dedi ki, nə üçün? Dedim ki, həm bu dünyan olur, həm də o dünyan. Əmim zarafata oğlunun boynunun dalına bir şillə vurub dedi: "Gör bu nə yaxşı fikirləşir!" Onda doqquz-on yaşım vardı. O vaxtdan fikirləşirdim ki, elə yaşayım ki, həm bu dünyam olsun, həm o dünyam. Bu fikirlə Rəştə gəldim. 1976-cı il idi. Atam çox yeri tanımırdı. Rəştə gəlmiş bütün türkləri toplusaydıq, attestatı olan bir nəfər tapılmazdı.

Şəhər mənə çox da maraqlı gəlmirdi. Sakit bir yerdən qarışıq mühitə düşmüşdük. Yeddi-səkkizinci siniflərdə oxuyanda ölkə qarışdı. Biz də məktəbi qarışdırmağa başladıq. Məktəb direktorunu, düşüncələri bizimlə fərqli olan müəllimləri incidirdik, divar və partalara şüarlar yazırdıq. Adamın həm bu dünyasının, həm də o dünyasının olması fikri mənimçün həyat devizinə çevrilmişdi. Həmişə hadisələrin içində olmağa çalışırdım.

Ramazan adlı bibim oğlu var. Bir gün gəlib dedi ki, gedək yürüşə. Mən də razılaşdım. Camaat Rəştin 3 saylı polis bölməsini ələ keçirəcəkdi. İzdihamın içinə girib irəliləməyə

başladıq. Qarşিদurma çox həyəcanlıydı. Orada bir güllə qolumu sıyırdı. Bir neçə nəfər də şəhid oldu. Biz Pur-Sina xəstəxanasını tanımırıdıq. Kimdən soruşurduqsa, ünvanı göstərmək yerinə məni təbrik edirdi. Çətinliklə xəstəxananı tapdıq. Qolumdan qan axırdı.

Biz yoxsul ailəydik, kəmərlə almağa pulumuz yox idi, şalvarımı iplə bağlayırdım. Həkim dedi ki, köynəyini çıxar. Mən utanırdım. İkinci dəfə deyəndən sonra utana-utana çıxardım. Həkim şalvarımı iplə bağladığımı görüb dedi: "Oğul, aranı qatmaq yerinə, get, dərslə, işlə məşğul ol, özünü inkişaf elətdir. Elə et ki, cəmiyyətə faydalı olasan". Onun bu sözü məni çox düşündürdü.

Biz evə çatanda atam motosikletini həyətdən çıxarırdı. Dedim ki, hara gedirsən? Dedi: "Qonaq gəlib, gedirəm toyuq almağa". Ramazan dedi ki, dayı, getmə, küçələr təhlükəlidir. Atam dedi: "Yox, əşi, mənimlə kimin nə işi var?! İndi gəlirəm". Ramazan dedi: "Dayı, Məhəmmədin halı pisdir". Atam hələ motosikletini bayıra çıxarırdı; bir təkəri qapıdan bayırdaydı, bir təkəri həyətdə. Onu itələyəndə Ramazan dedi ki, dayı, Məhəmmədə güllə dəyib. Atam bunu

eşidən kimi arxası üstə yerə yıxıldı, motosiklet də üstünə düşdü. Bu hadisədən sonra rəhmətlik çalışırdı ki, mənə çox fikir versin. Ancaq mən aksiyaların çoxunda iştirak edirdim. 1980-ci ildə Sadiqiyyə məscidinin Bəsicinə üzv oldum. Sonralar Babək də oranın üzvü oldu. Ağa Sacidi bizim Bəsic komandirimiz idi. Babək şəhid olandan sonra vəsiyyətnaməsini camaata o şərh etdi.

1982-ci ilin axırlarında rəsmi pasdar oldum. Üçaylıq təlimdən sonra mənə Kürdüstana göndərdilər. Mən korpusun üçüncü qrupundan idim, məktəbi və dərsi buraxmışdım. Cəbhədə bir dəftərim vardı, gündəlik yazırdım. Sonralar Babək həmin dəftəri məndən alıb oxudu. Bütün sözlərimin sonunda yazırdım ki, şəhid olmağı arzulayıram. Nədənsə əmin idim ki, şəhid olacağam. Şəhidlərə çox qibtə edirdim. Ən çətin əməliyyatlarda iştirak etməyə çalışırdım. Əlimdən gələnləni köməyi edir, hər bir işə əl atırdım. Çünki həqiqətən də şəhid olmaqdan qorxmurdum.

Bir gün bir nəfər dedi ki, sən şəhid olsan da, cənnətə getməyəcəksən. Çox təəccüblənib səbəbini soruşanda dedi: "Çünki ailə

qurmamısan, dinin kamilləşməyib". Həmin gün anama həm məktub yazdım, həm də zəng vurub dedim ki, evlənmək istəyirəm. Dedi ki, axı sən oradasan. Dedim ki, kimi seçsən, razıyam, tək ailə qurum. Əmim oğlu İmada da dedim ki, evlənmək istəyirəm. Mənim bütün vəsiyyətnamələrim ondaydı. Mənə dedi: "Evlənmək istəyirsən? Gəl, mənim baldızımı al". Sonra da gedib məsələni anamgilə demişdi. Anam bir gün İmadın qaynının mağazasına gedib demişdi: "Bacını oğlum Məhəmmədə istəyirəm". O da bir qədər dayanıb cavab vermişdi ki, mübarək olsun! Mənə zəng vurub dedilər ki, qız tapmışıq, gəl. Soruşdum ki, kimdir? Dedilər ki, İmadın baldızı, Hacı Mənsurun qızı.

Çox sevindim. Artıq arxayın idim ki, bundan sonra mənə bir şey olsa, şəhidlərdən sayılıb cənnətə gedəcəyəm. Başqa heç bir şey önəmli deyildi. Həyat yoldaşımın kimliyi və necəliyi məni maraqlandırmırdı. Yalnız şəhadət ab-havasındaydım. Onu ilk dəfə nikah şöbəsində gördüm. Toydan sonra bir həftə birlikdə olduq və mən yenə cəbhəyə qayıtdım.

1986-ci ildə Kərbəla-2 əməliyyatında xəbər verdilər ki, oğlun olub. O zaman hamı zühur ab-havasında olduğuna görə atam ona Mehdi adını seçdi. Rzanın əsl adı Mehdidir. Atam uşaqları öz evinə aparmışdı. İki ildən sonra da qızım dünyaya gəldi. O doğulanda da mən yox idim.

Müharibədən sonra Rəştə qayıtdım. Korpus bizi dövlət orqanlarına böldü və mən Nəqliyyat şirkətində iş başladım. Babək dünyaya gələndə Rəştdə idim. Günorta özüm xəstəxanaya gedib onları evə gətirdim. Uşaqlarımın dördü də atamın evindəki bir otağımızda dünyaya gəlib böyüyüb. Babəkin beş-altı yaşı olanda bu evi ala bildim.

Sakit qalır. Ana yenə qalxıb boş stəkanları podnosa düzür. Ata gözlərini düz Babəkin başının üstündəki xırda şkafa dikib. Soruşuram:

– Bu şəkildə baş tutmuş izdivacınızdan razısınız mı?

Qapının çərçivəsinə baxır - ananın bir qədər öncə bayıra çıxdığı yerə. Mavi gözləri yenə qan qoyub.

– İzdivac mənimçün cənnətin açarıydı; şəhid olandan sonra gedəcəyim cənnətin. Lakin şəhadət səadəti məndən alındı, ancaq xanımım

öz səbri və mehribanlığı ilə mənə elə bir cənnət düzəltdi ki, 35 ildən sonra da çox razıyam. Yaxşı uşaqlar yetişdirib; bacı-qardaşlar səmimidirlər, bir-birinə arxa-dayaqlırlar. Biri çətinliklə üzləşəndə o biri laqeyd qalmır. Hamısından mehribanı isə Babək idi. Qonaqlığı, evin adamlarla dolmasını çox sevirdi.

Düz oturur. Qolunun altındakı mütəkkə, nəhayət ki, nəfəs alır, qırışları açılır. Çay stəkanını xanımından alır.

– Bir baldızımın evi bizimlə üzbəüz idi. Digər baldızlar onlara gələndə Babək etiraz edirdi ki, niyə bizə gəlmirsiniz?

Ana qənddanı mənə uzadıb deyir:

– Babəkin getməsindən bir neçə həftə öncə bacım qonşumuzdakı rövzə məclisinə gələndə görür ki, qarımız açıqdır. Həyəətə baxıb Babəki görür. Xülasə, Babək israrla xalasına deyir ki, rövzədən sonra bizə gəl. Bacım bir-iki saatdan sonra gəlib dedi: "Gəlmişəm ki, bir çay içib gedim". Ancaq Babək israr etdi ki, gərək qalasan. Mənə dedi ki, xörək bişirim. Sonra da xalasının yoldaşına və uşaqlarına zəng vurub hamısını qonaq çağırdı. Həmin axşam dişi ağrıyırdı, tez-

tez otağa girib uzanırdı, bununla belə, gəlib qonaqların yanında oturur, zarafatlaşırdı.

Ata çayını başına çəkir, gözlərini Qızıl Aypara Cəmiyyətinin formasını geyinmiş, qolunu dostunun boynuna salıb gülən Babəkə dikir. Quru öskürəkdən sonra danışmağa başlayır:

– Çox məsuliyyətli idi. Ona bir iş tapşırsaydım, daha narahat olmağa dəyməzdi; ən yaxşı şəkildə yerinə yetirirdi. Rza Rəşt Şəhər Şurasına namizəd olanda işlərinin çoxunu Babək görürdü. Bütün çıxışlarını, görüşlərini tənzimləyirdi. Çox istəyirdi ki, mən seçki toplantılarında çıxış edim. Gəlib deyirdi ki, ata, bu axşam filan yerə getməliyik. Deyirdim ki, vaxtım yoxdur. Proqramı ləğv edir, mənim boş vaxtım olan zamana salırdı. Çıxış zamanı gözlərim ona sataşanda görürdüm ki, diqqətlə qulaq asır. Mən oğulun atasına sevgisini, atası ilə qürur duymasını dəfələrlə Babəkin gözlərində görmüşəm... Bacı və qardaşlarına həmişə deyirdi: "Atamdan çox muğayat olaq. O bizim üçün çox əziyyət çəkib, bizim inkişafımız üçün ən yaxşı şəraiti yaradıb".

Babək təkcə ailəsinə qarşı məsuliyyətli deyildi, hansı sahədə əlindən bir iş gəlirdisə, əsirgəmirdi.

Yadımdadır, bir dostunun atası mənə zəng vurub dedi ki, oğlum çox narahatdır, bizə heç nə demir, hər an intihar xəbərini gözləyirəm. Babəkə zəng vurub dedim ki, filankəsdən xəbərin var? Dedi ki, başım dərsə və işə qarışıb, xəbərim yoxdur. Xülasə, məsələni ona danışdım. Tez dedi: "Yaxşı, ata, indi gedib onunla görüşürəm". Axşam gələndə oğlanın vəziyyətini soruşdum. Dedi: "Qərara gəldik ki, 10-15 gün bir yerdə olaq, görək nə olur. Məncə, maddi baxımdan çox sıxıntıdadır". Bir neçə gündən sonra gəlib dedi: "Ata, əgər ona kredit götürə bilsək, maşın alıb işə başlasa, vəziyyəti düzələr. Sən kömək edə bilərsən?" Dedim ki, hə, krediti mən həll edərəm. Kreditin bir çox işlərini Babək gördü, ora-bura qaçdı, dostunun problemi həllini tapmayınca rahat durmadı.

Ana yaylığının düyününü bərkidib mənə bir şokolad verir. Ağzımızda Lahican çayının dadını hiss edirik. Hər ikisi sükut içində, Babəkin şəkillərini qürurla sinələrinə yapışdırmış qapı və divarlara baxırlar. Ana gözünü divardan çəkmir.

– Bunları seçki qərargahına çevirdikləri dükan üçün kirayə etmişdilər. Dükanın sahibi demişdi ki, seçki təbliğatı bitən günün səhərişi dükanı

təhvil verməlisiniz. Səhər yuxudan ayılında gördüm ki, həyət və eyvan stol, stul, mikrofon və digər əşyalarla doludur. Babək seçki üçün apardıqları hər bir şeyi gecə vaxtı təkbaşına maşınla gətirmişdi. Sübh azanına qədər tez-tez gedib əşyaları yükləyir, evə gətirib sakitcə boşaldırmış. Heç kimi oyatmağa ürəyi gəlməyib. Ona dedim ki, qalardı, səhər gətirərdin. Dedi ki, yox, dükanın sahibinə söz vermişdik.

Atası təsdiq əlaməti olaraq, başını bir neçə dəfə yelləyir.

– Bir söz verib əməl etməməsi qeyri-mümkün idi.

Yenə ortalığa sükut çökür və yenə çay içirik. Hiss edirəm ki, çay boğazımızdan aşağı enəndə hər an partlaması mümkün olan bərk bir şeyə dəyir. Gözlərinə baxa bilmirəm. Düşünürəm ki, bu qəhər və yavaş-yavaş axan göz yaşları mənim günahımdır.

Xalçanın ilmələrini sayıram; dizlərimin yanından ananın barmaqlarının ucuna, ananın baş barmağından atanın qolunun altında can verən mütəkkəyə qədər.

– Seçkinin qızğın yerində dedilər ki, Babək etikafa gedir. Dedim ki, belə bir şey ola bilməz;

bütün işlər onun çiyindədir. Qardaşı və əmisi gedib onunla danışdı, dedilər ki, bu qədər işlə üç gün etikafda qalmağın məsləhət deyil, gələn il gedərsən. Babək onlara baxıb demişdi: "Zəmanət verirsiniz ki, mən gələn ilə sağ qalacağam?" Bu cavabdan sonra başlarını aşağı salmışdılar.

Babəki həmin anda təsəvvür etməyə çalışıram. İşlərə görə narahat olan əmi və qardaşının arasında həmin təbəssüm və soyuqqanlıqla dayanıb, gələn ilə qədər yaşayacağına dair zəmanət axtarır. Onun dediyi sözlərdən necə soyuqqanlı olduğunu duymaq mümkündür. Sanki gələn ilin olmayacağını bilirdi. Sanki gedəcəyinə əmin idi və ilk dəfə olaraq, üzərinə düşən məsuliyyətdən bir neçə günlüyə qaçıb daha əhəmiyyətli işlə məşğul olmaq istəyirdi. Babək bilirdi ki, yol üstədir, səfərə çıxacaq və bu səfər onun daha uzun səfəri ilə nəticələnəcək. Buna görə də, yol ehtiyatı barədə düşünürdü.

– Bütün uşaqlarım ali təhsil alıblar. Onların heç biri universitetə ad yazdırmağa mənimlə getmək istəməyib. Lakin Babək mənsiz ad yazdırmağa getmədi. O qədər gözlədi ki, vaxtım oldu və onunla Məncilə gedə bildim. Universitetdə birlikdə yeriyəndə yanımda

olduğuna görə gözəl hisslər keçirirdim. Ondan nəşə istəməyimə bənd idi; dərhal yerinə yetirirdi. Sürücülük vəsiqəmin vaxtının uzadılması kimi bütün işlərimi o görürdü. Mənə qarşı əxlaqi bir öhdəliyi vardı; hamıya qarşı vardı. Kiçik bacısının məktəb servisi həftədə bir gün gələ bilmirdi. Babək bunu öyrənən kimi Əsəli aparıb-gətirməyi öz üzərinə götürdü.

Ana meyvə qabını xalça gölünün ortasına qoyur. Artıq qabı min xırda gül dövrəyə alıb: mavi, narıncı və sarımtıl güllər. Deyir ki, sən Allah, meyvə soy. Bir alma götürüb qabığını soymağa başlayır.

– Babək meyvəni çox sevirdi. Evə gələndə, yemək hazır olmayanda bir boşqabı meyvəylə doldurub mətbəx mebelinin üstünə hoppanırdı, bardaş qurub oturur, meyvələri soyub yeyirdi. Evimizdə heç vaxt meyvə qalmırdı.

Ananın əlləri titrəyir, qəhər incə səsini xışıldadır, bıçaq almanı soymağa tərəddüd edir.

– O gedəndən bəri meyvələrimiz qalıb xarab olur...

Kişi ağlamağının səsi divarları lərzəyə salır. Ana almanı boşqaba qoyub çadrasını üzünə çəkir.

Və mən yenə darıxdırıcı, qərib durumda qalıram. Babəkin divarlara asılmış bütün çərçivələr arxasından kədərlə mənə baxdığını hiss edirəm. Şalımın ucunu əlimdə bururam. Ata salfeti üzünə yaxınlaşdırır, onunla üzünü gizlədir. Sonra dərin köks ötürüb qalan qəhərini udur. Göz yaşları saqqalının arasında itir.

– Bir gün Babəklə Ümidə dedim ki, universitet və digər xərcləriniz üçün mənə bir məbləğ deyin, hər ay sizə verim. Hərəsi bir rəqəm dedi, mən də razılaşdım. Bir neçə gün baxıb gördüm ki, Babək çox kitab alır. Kitabların hamısı da bahalıydı. Ona verdiyim pul çox az idi. Öz aramızda onu kənara çəkib Ümidə verdiyimdən artıq pul vermək istədim. Ona dedim: "Sənin xərcin daha çoxdur. Aylıq xərcindən əlavə, bunu da al". Narahat olub dedi: "Yox, lazım deyil. Biz aramızda razılaşmışıq. Niyə digər bacı-qardaşlarımla haqqını mənə vermək istəyirsən? Mənim bacarığım olsa, bu qədər pulla keçinərəm; olmasa da, gedib işləyər, qazanaram".

Bir dəfə də nəsə problem yaranmışdı, bir milyon tümənə ehtiyacım vardı. Deyəsən, anasına deyəndə Babək eşitmişdi. Həyətdə mənə

yaxınlaşdı. Əlində bir dəstə pul vardı. Dedi ki, ata, bu bir milyonu al, işini yoluna qoy. Soruşdum ki, haradan gətirmisən? O zaman bir milyon tümən az pul deyildi. Gülüb dedi: "Az-az yığmışam". Mən də elə bildim ki, ona verdiyim xərclikdən toplayıb. Sonralar öyrəndim ki, işləyir. Dostu deyirdi: "İşə gələndə əlində kitab olurdu. Bir əli ilə gəci suda qarışdırır, o biri əli ilə kitabını vərəqləyirdi". Döyüş yoldaşları da deyirlər ki, Suriyada daim əlində kitab olmuş. Axırncı gün çəkilmiş videogörüntülərdə də əlində dəftər və qələm vardı.

Hava qaralmaq üzrədir. Ağa Nurinin siqaretinin işığı hər qullabla güclənir, sonra yenə sönükür. Eyvan tərəfdəki otağın açıq qapısının yanında oturub. Gözləri Babəkin ötən il qalxıb çantasını belinə aşırdığı pillələrlə qalxır və Babəksiz enir. Dərin köks ötürüb telefonunu götürür.

– Axırncı dəfə piknikə getmişdik. İmamzadə Haşim ziyarətgahı ilə üz-üzə Bicar adlı bir kənd yerləşir. Orada suyu buz bağlamış böyük bir bənd var. Sudan qalxan buxar adamın canına lərzə salır. Babək təkbaşına bütün əşyaları götürüb çayın o tərəfinə keçirdi. Mümkün

deyildi ki, o qala-qala ağır işləri başqa birisi görsün. Çayın ortasında yerə bir dirək bərkidiblər. Suyun dərinliyi də 3 metrdir. Çimənlər həmin ağacın üstündə dayanıb başları üstə suya atılırlar. Gördüm ki, Babək paltarlarını çıxarır. Soruşdum ki, təkbaşına hara gedirsən? Dedi ki, bir az üzəcəyəm. Dedim ki, bəs mən? Gülüb dedi: "Ata, lazım deyil, sən artıq qocalmışsan, yaşın keçib". Dedim: "Qoca nədir, oğlan? Mən Kürdüstan döyüşçüsü olmuşam. Deyəsən, hələ atanı tanımırısan!" Hey gülüb məni fikrimdən daşındırmaq istəyirdi. Dedim ki, Babək, nə qədər "suya kəllə vursan", mən də vuracağam. Ağacın üstünə çıxdıq. Yeriyəndə bütün diqqəti məndəydi ki, suya düşməyim. İki-üç dəfə hoppandıq. Nəfəsim daralmışdı, amma ondan gizlədirdim. Baxışlarından bilinirdi ki, mənə görə narahatdır. Yavaş-yavaş digərləri də gəlirdi. Babək dodaqaltı deyirdi: "Ata, daha bəsdir. Camaat səni videoya çəkəcək, sonra da internetə qoyacaq". Soyuqdan əsdiyimi görəndə kimi tez ocaq qaladı, yanına iki stul qoydu və birlikdə oturdum.

Göz yaşları üzünə diyirlənir və saqqalının arasında itir. Telefonu mənə uzadır. Anasıyla

mən, suyun kənarında dayanıb gülən ata və oğula tərəf boylanıyıq. Ana dodaqaltı oğluna "Qurban olum" deyir. Nazik dodaqları titrəyir, amma gözlərindən yaş axmır. Bu qadın dağ kimi möhkəmdir.

Soruşuram: "Siz nə vaxt bildiniz ki, Babək getmək qərarına gəlib?"

– Mən oradan-buradan, anasından eşidirdim. Arabir anasının başına fırlanıb deyirmiş ki, mən də bibinin məqbərəsinin keşikçisi olmaq istəyirəm; razılıq ver, gedim. Bu qədər bilirdim ki, belə fikirləri var. Lakin gedişindən iki-üç ay qabaq bildim ki, mənəvi durumu çox təlatümlüdür. Bunu polkovnik Pur Əsgəridən öyrəndim. 1984-cü ildə Əqşar Bəsicində üç ay onunla birlikdə işləmişdik. Suriyaya ezam siyahısı ona çatmışdı. Əvvəlcə elə bilmişdi ki, mən gedirəm. Sonra görmüşdü ki, yox, ad başqadır. Demişdi ki, bu adamı çağırın, görüm kimdir. Babəki görəndə tanımışdı. Babək hərbi xidmətə gedəndə onu Gilan korpusuna yazdırmaqdan ötrü müharibə yoldaşlarımdan üç nəfərin imzasına ehtiyacımız vardı. Polkovnik o vaxtdan Babəki xatırlayırdı. Xülasə, mənə zəng vurub dedi ki, Babəkin Suriyaya ad

yazdırmasından xəbərin var? Mən təəccübləndim. Dedi ki, qeydiyyatı qəbul olunub, indi təlim keçir. Mən onda bildim. Bir neçə gündən sonra Pur Əsgərinin oğlu məni görüb dedi: "Əmi, bu, təlimdə də ən yaxşılardan olmaq istəyir. Sınıfda hamı ondan razıdır".

Mən bundan xəbər tutduğumu üz vurmadım. Gözlədim ki, görüm özü nə vaxt deyəcək. Məsələdən xəbərdar olduğumu bildirib onu narahat etmək istəmirdim. Nəhayət, bir gün bir neçə blankla gəlib dedi ki, ata, gəl, bunları imzala. Soruşdum ki, bunlar nədir? Dedi ki, pis bir şey deyil, sən imzala. Həyəətə baxıb gördüm ki, iki adam var. Dedim ki, bunlar kimdir? Dedi ki, sənə bank hesabı açmaq istəyirəm, imzala. Məni gülmək tutdu. Ehtimal verirdi ki, birdən imzalamaram, buna görə iki bank işçisini özüylə gətirmişdi. Əvvəlcə imzalamaq istəmədim, sonra dedim ki, ayıbdır, bunların yanında qüruru sınar. İmzalayandan sonra gülüb məni öpdü və sevincək getdi. Yenə də nə o bir söz dedi, nə də mən üz vurdum. Lakin artıq tam əmin idim ki, gedəsidir.

– Niyə onunla danışmağa cəhd etmədiniz? Niyə fikrindən daşındırmadınız?

Təbəssümlə mənə baxır. Baxışındakı soyuqqanlıq və razılıq əlamətləri sualımı bir kasa qaynar suya çevirib başıma əndərir. Dərin nəfəs alır.

– Babək getməzdən öncə kiçik qızımın dərsləri ilə maraqlanmaq üçün məktəbinə getmişdim. Oranın direktoru və müəllimələri mənə tanıyırdılar; ya həyat yoldaşları vasitəsilə, ya da şəhərdəki fəaliyyətlərimə görə. Direktor mənə dedi: "Ağa Nuri, uşağınız niyə bu vəziyyətdədir?" Soruşdum ki, hansı uşağım? Dedi: "Babəki deyirəm. Əsəl bir neçə gün idi çox dilxor idi. Soruşanda bildik ki, Babək Suriyaya getmək istəyir. Bir neçə gün qabaq bacısını aparmağa gələndə dedik ki, bu fikri başından çıxar, orada müharibə gedir, zarafat deyil. Dedi ki, müharibə olduğunu bilirəm, amma bunu da bilirəm ki, bibi Zeynəbin hərəminə keşikçi lazımdır. Xülasə, bizə elə cavablar verdi ki, nəinki qane edə bilmədik, həm də çox qərarlı olduğunu bildik. Ancaq siz atasısınız, niyə qarşısını almırsınız?" Ona dedim: "İndi o zaman deyil ki, ata-analar əmr versinlər. Babək də uşaq deyil. Mən bir məsləhətçi kimi onun yanında yam; o da məsləhət istəyəndə. Hər

halda, bilirəm ki, yolunu şüurlu şəkildə seçib. Belə bir adamı fikrindən daşındırmaq çətindir".

Bunları dedim ki, sizin sualınıza gələk. Baxır məsələyə hansı tərəfdən yanaşırsan. Yalnız bir ata kimi fikir bildirmək istəsəm, ata təkə uşağını görür, onun üçün ətrafda nə baş verdiyi, ölkəsinin hansı vəziyyətdə olduğu, qonşusunun yeyib-yemədiyi önəmli deyil. Əgər belə bir ata olsaydım, bəlkə də onu saxlayardım. Lakin ata cəmiyyətinə, dininə, ölkəsinin hadisələrinə, xalqınun taleyinə əhəmiyyətli yanaşırsa, quruluşu qəbul edirsə, gəncliyini dövlətinin möhkəmlənməsinə sərf edibsə, varlığını ölkə üçün qoyub, hələ də quruluşun güclənməsi üçün hər bir işə hazırdırsa, oğlunun qarşısını necə ala bilər?! Belə bir ata oğlunun getməsinə qarşı çıxa bilərmi?! Mən hiss edirdim ki, Babək nə olursa olsun, gedəcək. Bilirdim ki, getsə, şəhid olacaq, qayıtmayacaq. Bunu da bilirdim ki, "Getmə" desəm, getməyəcək. Buna görə də, o gedəndə ayağa qalxıb sağollaşmadım. Bu sürəhiyə söykənmişdi. Elə bu vaxtlar idi...

Hava qaralıb. Sadiqiyyə məscidindən verilən azan səsi boş küçədən, evin divarlarından yuxarı qalxır. Eyvandakı lampanın işığı boz sürəhinin

üzərində yayılır. Ay buludun arxasından çıxıb. Artıq üç cüt göz həyətə, qaranlığa və sürahiyyə baxır; həmin sürahi ki, Babək son anda onlara söykənib atasına baxırdı. Əgər onun dili olsaydı...

Elə bilirdim, asan işdir. Babəkin dost-tanışlarına və döyüş yoldaşlarına zəng vurub görüş təyin edirəm, onlar da tez qəbul edirlər. Gedib onların qarşısında oturur, gülərüzlə mənə Babək haqda danışmalarını istəyirəm. Onlar danışirlar, mən də evə qayıdib yazmağa başlayıram. Elə bilirdim ki, iki-üç aya bitəcək. Lakin elə olmadı.

Çoxlarına zəng vururam, deyirlər ki, mənə xəbər verəcəklər, ancaq xəbər çıxmır. Çoxları mənə onun səmimi dostu kimi təqdim olunur, ancaq görüşəndə bilirəm ki, onu cəmi bir-iki dəfə dərsdə və ya haradasa görüblər. Çoxları videoçəkiliş həvəsi ilə gəlir, dəftəri, maqnitofonu və mobil telefonu görəndə halları pozulur. Çoxları deyir ki, qabaqkı müsahibələrdə hər şeyi söyləyiblər; gedib internetdən tapım.

Ana xırdalıqlara girmir. Babəkin keçmişindən, uşaqlığından xatirəsi yoxdur. İlham da xüsusi bir

şey xatırlamır. Kiçik qardaş və bacısı olan Ümidlə Əsəl müsahibə vermirilər. Səmimi dostu olan, avtobusa minənə qədər Babəki ötürən xalası oğlu görüşdən qaçır. Bir neçə vasitə ilə cəhd edirəm, o isə istəmir.

Çoxları gəlib danışıır, amma Babəkdən heç bir xatirələri yoxdur. Çoxlarının müharibədən, Suriyadan və İŞİD-dən çoxlu xatirələri var, ancaq onlarda Babəkin rolu olmayıb.

Babəkin Suriyadakı xidmət dövrü qısa olub. Onun şəhadəti o qədər gözlənilməz olub ki, heç kim belə bir günə hazırlıq görməyib. Əslində, başı həmişə öz işlərinə qarışan, hətta magistraturaya qəbul olduğunu ailəsindən başqa heç kimə söyləməyən bir gəncin işlərindən kimsə baş açmır. Onun illər öncə bəsi, həm də fəal bəsi olmasını hətta dost və qohumları da bilmirdilər. Suriyaya getməsinə dostlarının çoxu şəhadətindən sonra öyrəndi. Bu oğlan özünü göstərən, sui-istifadə edən deyil, təvazökar olub, deyib ki, mən özüm üçün dərs oxuyub universitetə qəbul olmuşam, niyə bayram etməliyəm ki?! Mən öz qəlbimdən, etiqadlarımdan ötrü Bəsiyə yazılmışam, indi də çiyinlərimdə hiss etdiyim vəzifələrə görə

Suriyaya yollanıram; öz fikirlərimi niyə başqalarına yeritməliyəm ki?!

Hər halda, kitabı yazmaq düşündüyüm kimi irəliləmir. Yenə Rəştə gəlmişəm. Sanki bu şəhər mənim bir parçam olub. Küçə və xiyabanlarda daim Babəkin posterini axtarıram. Sanki o olmasa, ondan danışılmasa, havanın da qiyməti yoxdur.

Gecə yuxuda Babəki gördüm. Bir səhrada oturmuşdum. Göz işlədikcə hər tərəfdə qum görünürdü. Dizi üstə oturmuşdum, çox yorğun idim. Külək əsir, qumlar ayaqlarımın üstünə tökülür, sonra qarışqa ordusu kimi üzüaşağı sürüşürdü. Başım üstə bir qadın dayanmışdı. Kim olduğunu bilmirdim, külək qara çadrasını gözlərimin qabağına gətirir, yenə geri qovurdu. Uzaqdan kiçik təpələrə kiminsə kölgəsi düşürdü. Babək olduğunu bildim, əllərimi qaldırıb onu ürəkdən çağırdım. Dayandı. "Babək! Babək! Babək!" qışqırtım təkcə yuxumu deyil, o bərəhut çölünü də bürümüşdü. Mənə doğru qaçıb qarşımda dayandı. Yaş üzümə yapışmış qum dənəcikləri başıma ağırlıq edirdi. Babək qarşımda dayanıb əllərini dizlərinə qoymuşdu,

əyilib tövşüyüdü. Dedim ki, niyə mənə kömək etmirsən? Dedi ki, niyə yanıma gəlmirsən? Sonra dodaqları gülümsədi.

Yuxudan diksinəndə qumların sakit hərəkətini hələ də ayaqlarımda hiss edirdim. Babəkin tövşüyən nəfəslərinin səsi də qulaqlarımdaydı. O, foto və videolarda diqqət kəsildiyim Babək idi. Hər gün dəfələrlə telefonumu götürür, onun adına qeyd etdiyim müsahibə və yazılarımı açıb-bağlayıram. O həmişəki təmizliyi və səliqəsi ilə, bütün şəkillərdə onu əbədiləşdirən təbəssümüylə yuxuma girmişdi.

Rəştə gəlmişəm. Gecəki yuxumda gördüyüm qum dənəciyini ayaqqabımda hiss edirəm. Şəhidlərin məzarının bir neçə addımlığındayam. Qəlbimin səması Rəştin səmasından da tutqundur. Rəşt Şəhidlər məzarlığının qarşısında hərəm müdafiəçisi olmuş şəhidlərin şəkilləri vurulan bir divar var. Yenə gözlərimi küçənin o tərəfindəki şəkillərə dikir, maşınların arasından Babəkin şəklini tapıram.

Kiçik bir gül dükanının yanında dayanıram. Qoca bir kişi dükanın bayırında güllərin ortasında oturub, məzarlığa ziyarətə gələnlərə

gül hazırlayır. Dövrəsinə qalın sellofan bükülmüş xırda sarı gülləri vedrədən götürürəm. Budaqlarının nəmi əlimə yapışır.

Babəkin məzarına getməyə tələsirəm, ancaq zövqlü kişi bunu bilmir və çətinliklə kətilinin üstündən qalxıb dükana girir. İçəridən qayçı səsi gəlir. Demək istəyirəm ki, güllər sadə olsun, amma demirəm. Gözlərimi hərəsi bir əzizin məzarında oturacaq güllərə dikirəm.

Kişi gülün budağına qara lent vurub. Lentin ucları havaya qalxır. Sanki zala doğru qaçırlar. Sanki qəlbimin buludlu havası min dəfə böyüyüb bütün Rəştə kölgə salıb. Yağış ətri, həsrət qoxusu gəlir.

Məzarlıq sakitliyə qərq olub. Pilləkəndən yuxarı qalxıram. Böyük şüşə qapıdan keçirəm. Ayaqqabımı çıxarır, Babəkin məzarına getmək üçün sol tərəfə baş alıram.

Zalda məndən başqa iki-üç darıxan adam da oturub. Məzara doğru gedirəm. Ürəyim darıxır, yorğunam. Hiss edirəm ki, hansı tərəfə gedirəmsə, dalana dirənirəm. Qan rəngində yazıları olan ağ məzar daşının yanında otururam. Yazılara toxunuram. Əlimi qəbrin üstünə qoyub Fatihə oxuyuram.

Bura aramlıq və sakitliklə doludur. İmam Rzanın (ə) məqbərəsinin aurası yadıma düşür. "Hərəm müdafiəçisi" sözlərinin yanında mötərizə arasında xırda hərflərlə yazılıb: "Şəhid Rəzəvi". İmam Rzanın (ə) şəhadət günündə şəhid olduğuna görə belə yazıblar. Əsl səbəbi isə Babəkin qəriblər ağasına sevgisidir.

Hər il anasının karvan başçısı olan dayısı qızıyla Məşhədə gedir, ziyarətçilərin idarəsində ona kömək edirdi, qohum qocaların işlərini görürdü. Anası deyir ki, hər il yaşlı qohumlar adlarını yazdırmaq istəyəndə əvvəlcə dayım qızından soruşurdular ki, Babək də gələcəkmi? Müsbət cavab alandan sonra arxayınlıqla adlarını yazdırırdılar, bilirdilər ki, onları pilləkənlərdən qaldırıb-endirmək, çamadanlarını daşımaq və ziyarətə gedəndə təkərli oturacaq gətirmək üçün biri var.

Qəbrin yanına arxası üstə bir kağız düşüb. Onu götürürəm. Babəkin şəklidir. Bütün ətrafını qar örtüb, özüysə ağ gödəkcənin istisində rahat görünür. Papaq və əlcəyinin üstündə qar dənələri var. Arxasındakı Kürdüstan dağları ağa bürünüb, möhkəm dayanıb.

Qar içindəki oğlanın məzar daşının və sutkanın heç bir saatında darıxdırıcı sızıltıları əskik olmayan böyük zalın şəkillərini çəkirəm. Şəkillərin hamısını "Hərəm müdafiəçisi Şəhid Babək Nuri" qovluğunda saxlayıram.

Gözlərimi bağlayıram. Göz yaşlarım kirpiklərimi sıxır. Uzaqdan həzin Quran səsi gəlir. Sanki kimsə bütün həsrətini Quran avazıyla ifadə edir.

Babək ağaca söykənib, başını fotoaparata doğru çevirib. Sanki yenə getmək istəyir...

İkinci fəsil

Ata televizorun önündə oturub. Diktor deyir: "Bu gün 25 oktyabr 2017-ci il..." Kiminsə eyvanın pilləkənindən qaçaraq qopardığı gumbultu səsi diqqətini dağıdır. Tələsik yuxarıdakı otağa girən Babəki görür.

Babək belində çanta pilləkəndən enir, qapıya doğru qaçış səsi bu dəfə də həyətdə əks-səda verir. Ata Rəfiqə xanımı çağırır. Ana yaş əllərini yubkasının kənarlarına silir. Ətəyinin güllərinə seh qonur. Mətbəxdən çıxıb ərinin qarşısında dayanır. Kişinin həyəcanlı baxışları şüşənin o tərəfinə, eyvanın üstündən qapıya doğru gedib-gəlir.

- Babək çantasını götürüb getdi, - deyir və qısa pauzadan sonra mütəfəkkircəsinə əlavə edir: - Məncə, Suriyaya gedir.

Qadın həyəətə tərəf dönür, sonra sual dolu baxışlarını kişiyə dikir. Kişi gördüklərini danışır: Babəkin qaçaraq yuxarı çıxdığını, səfər çantasıyla aşağı endiyini. Qadın stulda oturur. Əllərinin içi həmişə ağrıyan diz qapaqlarının üstünə enib-qalxır. Ancaq bu dəfə ağrını sakitləşdirmək üçün deyil, həyəcandan. Yavaşca dodaqaltı deyir: "Nə edək?"

Atanın hissi dəqiqləşir: artıq Babəkin getdiyinə əmindir. Telefonu götürüb qardaşına, sonra qızı İlhamla oğlu Rzaya zəng vurur. Bütün söhbətlərdə bəzi cümlələr daim təkrarlanır: "Gəlin... Babək Suriyaya gedir..."

Əmi gəlir. İlham da özünü yetirir. Hamı zalda ayaq üstə dayanıb, heç kim oturmur. Ata yenə gördüklərini danışır. Bir səs gəlir. Başlar səsə doğru çevrilir. Tülün arxasından Babəkin həyəətə girməsi görünür. Sürəhidən tutub pilləkəndən yuxarı qalxır. Ana qapını açır. Babək içəri girmir, düz atanın önündə sürəhiyə söykənir. Baxışlar bir-birinə düyünlənib yerə enir. Ana ayağını bayıra qoyur. Eyvana çıxmaqdan ötrü digərləri

də arxasınca qatar kimi düzülürlər. Ata həmişəki divanın üstündə oturur.

Ana soruşur: "Babək, nə olub? Suriyaya gedirsən?"

Oğlundan "Yox" eşitmək istəyir. İstəyir desin ki, dostlarıyla bir neçə günlüyə səfərə çıxır. Babək sağ-solundakı sürahidən tutub. Hamı sual dolu nəzərlə ona baxır. Dodağına kiçik təbəssüm qonub.

– Hara gedirsən, ağa? Qal, həyatını yaşa da!

Babək başını əmisinə doğru çevirir.

– Həyatımı yaşayıram da.

Təbəssümü böyüyür.

– Qayıdacam da. Niyə böyüdürsüz ki?!

İlham göz yaşlarını silib qardaşına yaxınlaşır.

– Niyə gedirsən, Babək?

– Bu, İlahi qismətdir, İlham. Bilirsən nə qədər adam getmək istəyir, amma gedə bilmir?!

Ana əllərini yubkasına çəkir. Xırda gülləri ovcunda əzilir. Zavallı sızlayır: "Getmə, Babək!"

Ağlamaq ananı danışmağa qoymur. Babək, "Tez qayıdacam" deyib əmisinə baxır.

– Bu qədər adam gedib-qayıdıb. Mən də gedib-gələcəm. Narahatlıq nə üçündür ki?!

İlham gözlərini Babəkin profilindən ayırmır. Yumru sifətini örtmüş səliqəli saqqalına, sol tərəfə daradığı axan saçına, yalnız yarısını gördüyü soyuqqanlı təbəssümünə baxır. Onlar göz-gözə gəlirlər. Birinin baxışı sakit və qərarlıdır, digərininki isə narahatlıqdan islanıb. Xeyr, bu sakit baxışı dəryalar qədər göz yaşı da yumşaldıb təslim edə bilməz.

Yaqub əmi hələ danışır; oranın təhlükələrindən, gedəndən sonra bu tərəfin narahatlığından...

Babək şüşənin o tərəfinə baxır: Ata oturub və guya televizor izləyir. Əmisinin sözlərinə başını yelləyib deyir: "Qayıdacam. Gərək gedib vəzifəmi yerinə yetirim. Gözlərinizi yumub-açınca qayıtmışam".

Ana belini qapıya dayayır. Əlləri təmiz şüşədə iz salır. Oğlunun boy-buxununa diqqət kəsilib. Babəkin onun ətrafına hərlənib Suriyaya getməkdən danışdığı bütün bu müddətdə, bir gün həqiqətən də gedəcəyini düşünməmişdi.

Babək bir müddət idi anasına demirdi ki, niyə Suriyaya getməyə qoymur. Daha demirdi ki, bibi orada qərib qalıb, niyə onun əsgəri olmağıma razılıq vermirsən. İndi isə qarşısında

dayanmışdır; o qədər möhkəm və qərarlıdır ki, onu heç kim fikrindən döndərə bilməz.

Əmi daha dinmir, bezmiş halda əlini üzünə çəkir. Babək hələ də sürahiyə söykənib, baxışı isə şüşənin o tərəfindəki stuldadır. Havanın qaranlığı həyəti bürüyüb, eyvanın üstünə qədər gəlib.

Babək tərənir. Gözlər həyəcanla ona baxır. Ayaqlar pilləyə doğru gedir. Əmi deyir: "Heç olmasa, get, atanla sağollaş".

Bir ayağı pilləkəndədir, bir ayağı növbəti pilləyə getmək üçün havada qalıb. Əlini saçına çəkir. Başını hələ də televizora baxan və əlindəki telefonunu fırladan atasına doğru çevirir.

– Əmi, qorxuram ki, gedərəm, deyər ki, getmə. Onda mən sözünün üstünə söz deyə bilməz və qalmağa məcbur olaram.

Səsi sakitdir, titrəyir. Pillələri iki-iki enir. İlham sürahiyə tərəf sürüşür. Sanki qardaşının ətrinin paltarına keçməsinə istəyir. Ana göz yaşlarını silib son dəfə taqətsiz halda deyir: "Babək, getmə! Sənsiz xoş günüm olmaz, getmə..."

Babək ketinin ipini düyünləyir. Aşağı əyilib əli ilə şalvarının qırışını açır. Alnına tökülmüş saçını

barmaqlarının ucuyla başının üstündə saxlayıb deyir: "Planlarımı pozma, ana, tez gələcəm".

Əl yelləyib həyətin enini iki-üç uzun addımla qət edir.

Eyvandan asılmış lampa kədərli insanların üzündən qaranlığı qovmağa çalışır. Sadiqiyyə məscidində azan verilir. Mərhum Müəzzinzadə "Allahu-əkbər" sözlərini elə əzəmətlə qışqırır ki, bütün baxışlar səmaya yönəlir.

Ata hələ də televizora baxdığı yerdə qalıb. Heç bir səs gəlmir. Bir neçə dəqiqə öncə oğlu Suriyaya getmək üçün evi tərk edən, ayağa qalxıb oğluna yaxınlaşmaq, iyirmi dörd illik zəhmətinin bəhrəsini qucaqlamaq üçün ayaqlarında güc tapmayan atanın şəkli sönmüş televizorda görünür. Əgər ayaqlarında taqət olub onu eyvana çatdırsaydı, bəlkə də ata sevgisi başına iş açar, oğlundan getməməsini istəyərdi; deyərdi ki, evdə digər bacı-qardaşlarının yanında qalsın və anasını üzməsin. Bunu istəsəydi, oğulun getməsi qeyri-mümkün idi. Lakin o, oğluna mane olmaq istəmirdi. Məgər özü illər öncə vətəninə və inanclarından ötrü çantasını çiyinə atıb getməmişdimi?!

Müəzzinzadənin güclü səsi yarıaçıq qapıdan payız soyuğuyla birlikdə otağa girir. İlham mətbəx şkasına söykənib, qaranlıq səmaya baxmağa çalışır. Ana mətbəxdə naməlum bir məqsədlə boşqabları bir-birinə vurur, arabir yaylığının ucuyla gözlərini silir.

Yaqub əmi atanın yanında oturub gözlərini xalçanın xırda heyvagülü çiçəklərinə dikib. Ata gözlərini televizordan çəkib ətrafdakılara baxır.

- Niyə oturmusuz?! Niyə ardınca getmirsiz?! Babək getsə, bir də qayıtmayacaq ha!

Ananın ürəyində nəsə qırılır.

Qardaşından bir neçə dəqiqə sonra gəlmiş Ümid deyir: "Bizim iş yoldaşlarımızdan da çoxu gedib, sağ-salamat qayıdıb".

Təskinlik verib hamını sakitləşdirmək istəyir. Bilir ki, Babək qərarını verib. Bugünün-dünənin işi deyil, aylardır bu barədə fikirləşib, hər gün korpusa gedib, adların elan olunmasını gözləyib. İndi getməməsi imkansızdır. Kiminsə onu fikrindən daşındırması mümkün deyil.

Ata təəssüflə başını yelləyir.

- Ümid, bu uşaq şəhid olacaq. Hərəkətlərindən bilirəm ki, getsə, sağ qayıtmayacaq.

Ata söyləmir ki, bu təcrübə illərlə müharibədə əldə olunub, Babəkin davranışlarından onun qayıtmayacağı aydın görünür. İlham bunu eşitməyə taqətsizdir. Mətbəxdən çıxıb bir neçə addımla özünü atasına yetirir.

- Hardan ezam olunduğunu bilmirik ki!

Ana zala boylanır.

- Məsud bilər.

Telefonu götürüb mətbəxin yanındakı divanın qolluğunda oturur, kiçik bacısına zəng vurur, gözlərini zəlin eninə-uzununa pərişan halda addımlayan kişiyyə dikir.

Rüqəyyə, bacısının kövrək səsinə eşidib həyəcanlanır. Ana Məsudu soruşur. Rüqəyyə deyir ki, bir-iki saat bundan qabaq çıxıb. Telefon əlaqəsi kəsilir, ancaq bacının kövrək səsi Rüqəyyənin qulaqlarında qalır. Sanki sözlərin hər biri qulaqlarının pərdəsinə yapışmışdır və hey əks-səda verir: "Babək Suriyaya gedir!"

Məsudun nömrəsini yığır. Məsud cavab vermir. Evdə gəzişməyə başlayır. Pərdələri kənara, sonra yenə yerinə çəkir. Mətbəxə girir, zala çıxır. Ayağı xalçaya ilişir, səndələyə-səndələyə xalçanın ortasındakı gölə qədər gedir.

Rəfiqənin kövrək səsi hey qulağında əks olunur:
"Babək... Suriya..."

Divanın yanında oturur: Onda bütün bu sözlər həqiqət imiş? Niyə elə bilirmiş ki, Babək zarafat edir? Sanki Babək dünən onlara gəlmişdi; televizorun yanında oturub bir ayağını qucaqlamış, Məsudun hazırlaşmasını gözləmişdi.

Xala meyvə qabından ən böyük almanı götürüb Babəkin qabına qoymuşdu. Babək almanın qabığını soyurdu. Xala ürəyində bacısı oğluna "Qurban olum! Başına dönüm!" deyir, evlərinin Babəl-həvaic məscidinə yaxın olduğuna və hər gün namazdan sonra Babəki gördüyünə görə sevinirdi.

Yarımçiq alma boşqabda qalmışdı. Xala demişdi ki, almanın hamısını ye. Babək demişdi ki, xala, çox yedim. Xala, "Harda çox yedin?! Sən necə cavansan ki, bir almanın hamısını yeyə bilmirsən?!" – deyincə, Babək sakitcə gülmüş, əlini uzadıb almanı götürmüş, "Xala, almalarınız çox böyükdür axı!" – deyə cavab vermişdi.

Sonra Məsud otaqdan çıxıb demişdi: "Ana, xəbərin var da, Babək Suriyaya gedir". Xala Babəkə doğru dönüb, "Doğrudan?" – demiş, o

da, "Doğrudan" – deyə cavab vermişdi. Lakin xala inanmamışdı, demişdi ki, gedirsənsə, Məsudu da apar, ikilikdə gedin. Sonra isə söhbət gülüş və zarafatla bitmişdi.

Xala yerindən qalxır. Rəfiqənin kövrək səsi yenə qulaqlarında təkrarlanır. Görəsən, bacısının qəlbində hansı fırtınalar qopurdu!

Babəkə zəng vurur - telefonu sönüb. Məsuda zəng vurur - onunku da sönüb. Babəkin nömrəsini yenə yığır - sönüb... Nəhayət, oğlu cavab verir. Əsəbi halda deyir: "Babəkləsən? Telefonu ver ona!" Oğlan mızıldanmağa başlayır, ancaq ananın möhkəm səsi istəyinə nail olur.

Telefondan Babəkin səsi gəlir. Xala soruşur ki, Babək, hara gedirsən? Babək gülüb deyir: "Gedirəm Suriyaya".

– Babək, orda müharibə gedir. Ananı düşünmürsən?! Bilirsən necə narahatdır?!

– Xala, boşuna narahat olur. Vallah, gedim, tez qayıdacam.

– Babək, axı sən orda neyləyəcəksən?

– Bıy, xala, deyəsən, yadından çıxıb ki, mən idmançıyam. İstəyirəm gedib düşmənlə vuruşum, Suriyanın yolu açılsın, biz də birlikdə ziyarətə gedək.

Xala bilir ki, Babək zarafatla söhbəti dəyişdirmək istəyir. Deyir: "Babək, sənə bir şey olsa, Rəfiqə dözə bilməz. Anana görə getmə".

Sükut çökür. Rabitə əlaqəsinin o başındakı hay-küy xışıltı yaradır.

– Xala, mən bibi Zeynəbə görə gedirəm.

Telefon üzündən uzaqlaşır. Bacısı oğlunu fikrindən daşındırmaq üçün daha nə deyəcəyini bilmir. Divara söykənilib pərdənin arasından gözlərini qaranlıq səmaya dikir.

Bəzi gecələr Babək qapıdan girib xalasının yoldaşının yanında oturub kisə tikər, dolu kisələri yük maşınına yığıb-boşaltmaqda Məsuda kömək edərdi. Hər dəfə kömək lazım olanda, kisə tikmək işi gecikəndə sanki kimsə ona xəbər verirdi. Birdən bir torba meyvə ilə peyda olur, gülə-gülə: "Bu axşam köməkçi qüvvə kimi gəlmişəm. Yemək də gətirmişəm," – deyib torbanı havada yellədirdi.

Rüqəyyə Rəfiqəyə görə narahatdır. Bilir ki, bacısının canı övladlarına bənddir. Onun qəlbində necə fırtına qopduğunu, amma üz vurmadığını başa düşür. Rəfiqə nə vaxt üz vurub ki, indi də vura?! Uşaqlıqlarını xatırlayır:

bacısının məzlumluğuna görə həmişə onun haqqına girirdi.

Titrək barmaqlarla bacısına zəng vurur. Rəfiqə həmişəki kimi sakit cavab verir. Soruşur ki, nə etdin? Rüqəyyə deyir: "Maşındadırlar. Döyüşçülərin ezam olduğu yerə, Qüds diviziyasına gedirlər". Kiçik bacı səbirli bacısına ürək-dirək verir ki, inşallah, fikrindən daşınıb qayıdacaq. Ana deyir: "Allah necə istəyirsə".

Diviziyanın önündə qələbəlikdir. Qoca və gənclər toplaşblar. Qadınlar səfərə çıxan kişilərin arasından keçib gedirlər. Yolçuları gülər üzlərindən, yola salanları da göz yaşlarından və baxışlarındakı həyəcandan tanımaq mümkündür.

Ana ilə İlham maşından enirlər. İlham deyir: "Bu qələbəlikdə onu necə tapacağıq?"

Camaatın içinə girirlər. Hər tərəfdən "Xoş sizin halınıza!", "Allah eləsin, bizə də qismət olsun!" – səsləri gəlir.

Ana Babəklə yaşlı gənclərin bir-ikisinə oğlunun adını deyir və qızı ilə birlikdə həyətin bir tərəfində gözləməyə başlayır. Onun kimi övladlarını Suriyaya yola salan analar az deyil.

Bəziləri dəfələrlə yola salmış, həsrət çəkib bərkimişlər, indi də qərarsız və narahat analara soyuqqanlıqla ürək-dirək verirlər. Hamı həyəcanlıdır, gedənlərin həyəcanı isə min qat artıqdır.

Babək anası ilə bacısını uzaqdan görüb yerişini itilədir. Anasının qarşısında dayanıb deyir: "Bura niyə gəldiniz?"

Ananın yanaqlarından yaş süzülür. Babək gözlərini anasından çəkib əlini saqqalına aparır. İlham ətrafındakı adamların sevincinə, şənliyinə heyran qalıb.

– Babək, bunlar niyə bu qədər sevinirlər? Sanki toya gedirlər.

Babək gülüb deyir: "Hə, çünki bu anı nə qədər gözlədiklərini bilmirsən".

– Gözləyiblər ki, müharibəyə getsinlər?

– Gözləyiblər ki, bibi Zeynəbi müdafiə etməyə getsinlər.

Ana oğlunun baxışlarından bilir ki, israrın keyri olmayacaq. Bacı onun qolunu dartır.

– Babək, getmə. Bizim bir-birimizdən başqa kimimiz var ki! Niyə bizə qarşı belə rəftar edirsən?

Babək hər yerə baxır - bacısıyla anasının gözlərindən başqa.

– Mən qərarımı vermişəm, işlərimi hazırlamışam. Gərək gedim.

Qolunu bacısının boynuna salır, bacı üzünü qardaşının boynuna qoyur. Nəfəslər dərinləşir. Sanki hər dəfə qardaşının ətrini udmağa çalışır.

Ananı qucaqlamaq növbəsi çatır. Göz yaşları, "Babək, getmə!" cümləsini isladıb ananın titrək dodaqlarına yapışdırmaq, orada həbs etmək üçün ağıza çatıb. Ananın dodaqlarının izi oğulun çiyində qalır. Onun başında və ağ saçları arasında da oğulun isti öpüşləri yadigar qalır.

Bir-birinə əl yelləyirlər. İlham hələ də xahiş dolu nəzərlə ona baxır. Ana isə əmindir ki, Babəki fikrindən dönməyəcək.

İlham deyir: "Gedəkmi?" Amma getmirlər. Babəkin getdiyi yola gözlərini dikib qalırlar. Gözlərini dəsmalla silirlər, qəhərlərini udurlar. Ətraflarında çoxu sevinən insanlara baxırlar.

Babək yenə uzaqdan peyda olur. İlhamın ümidi canlanır. Özünü qardaşına yetirir.

– Qalırsanmı, Babək? Bizimlə gəlibsən?

Babəkin gözləri ananın yaşlı gözlərində qalıb. Qarşısında dayanır.

– Ağlama, ana. Qoy sizdən axırınıc
təsəvvürüm belə olmasın.

Son sözü bıçaq olub ananın qəlbinə sancılır.
Göz yaşları dayanmaq bilmir.

– Ağlama, maman, tez gələrəm.

Bacısına baxır.

– İlham, inan ki, bu göz yaşların zəncir olub
ayaqlarıma sarılır. Əgər ürəyim getmək istəyirsə,
niyə məni qalmağa məcbur edirsiniz?!

Ana ilə qız təslim olub yalnız baxmaqla
kifayətlənirlər. Babək ikinci dəfə onları öpüb
avtobusa doğru gedir.

Salavat səsi və üzərlik tüstüsü diviziyanın
bütün ərazisini bürüyüb. Avtobusun işıqları
zəifləyir. Yola salan analar, xanımlar və bacılar
gözlərini əzizlərini aparan zəif işığa dikiblər.

Ana ilə qızın dodaqlarına zəif təbəssüm
qonub. Bilmirlər Babək neçə dəfə avtobusdan
düşüb onlara yaxınlaşmış, onları yenidən
öpmüşdür. Ancaq o qədər gedib-gəldi ki, onları
gülmək tutdu.

Payız soyuğu Qüds korpusunun önündə
dayanmış insanlara hücum etməyə başlayır.

Avtobus gülüş səsləri ilə dolub. Hər kəs öz dostunu və təlim yoldaşını axtarır. Babəksə Quranla məşğuldur. Sakit səsi yanındakının qulaqlarında dolaşır.

Davud Mehrvərz arabir Babəkə sarı boylanır. O, bir neçə cərgə irəlidə Əli Rzayi ilə oturub, ürəyi isə Babəkin yanında qalıb.

Bir neçə ay öncəki xatirə yadına düşür: Babək öndəki stulda oturmuşdu. Davud yaraşlıq saç və geyimi gözəl zövqünü car çəkən oğlana gözlərini dikmişdi. Zövqlü və müasir görkəmi Davudu şəkkə salmışdı; düşünmüşdü ki, bəlkə də kimsə onu qonaqlıqdan gətirib sinifdə oturdub.

Babək başını çevirəndə Davud onun yumru üzünü, səliqəli saqqalını görmüş, çox gənc olduğunu bilmişdi.

– Yaraşlıq, sənin buralarda nə işin var?

Babəkin qaşları qalxmış, təbəssümü böyümüşdü.

– Bəs sən burda neyləyirsən, qoca?

– Nə? Mənə deyirsən qoca? Hələ mənə tanımamısan, oğlan! Səndən onuna cavab verərəm!

Və bununla da dostluqları başlamışdı.

İndi Davud bir neçə oturmaq irəlidə oturub, son bir neçə ayda mehribanlığını görmüş oğlana görə narahatdır. Səbirliliyinə və az danışmasına görə onu dəfələrlə ələ salmışdı.

Avtobus yola düşəndən bəri Davudun fikri Aşura ziyarətnaməsini oxuyub ağlayan oğlanda qalıb. Başını çevirir. Yavaş-yavaş avtobusa sükut çökür. Bəziləri başlarını şüşəyə dayayıblar, işıqların yollardakı rəqsinə tamaşa edirmiş kimi görünürlər. Bəziləri də gözlərini yumub dodaqaltı salavat deyirlər, barmaqlarının arasında təsbeh dənələri fırlanıb yavaşca saqqıldayır. Bir neçə nəfər də başını əyib yatıb.

Babək kitabı qaldırıb tavandakı zəif işığın altında Aşura ziyarətnaməsini oxuyur, gözlərindən yaş süzülür. Yanındakı dözmür, əli ilə çiyinə vurub irəli dartılır, üzünü yaxşı görməkdən ötrü ona tərəf əyilir.

– Nə olub, Babək, narahatsan?

Babək əlini gözlərinə çəkir. Kirpikləri yaşdan ağırlaşmış, bir-birinə yapışmışdır.

– Mənə elə gəlir ki, daha ailəmi görməyəcəm.

Çiyini yanındakının əli ilə sıxılır.

– Bu nə sözdür, oğlan?

– Mən özümə görə narahat deyiləm; atanama görə narahatam.

Yenə gözlərindən yaş axır: "Salam olsun sənə, ey Əbu Abdullah! Və canını sənə fəda etmiş ruhlara salam olsun!.."

Telefon zəngi avtobusun ağır sükutunu pozur. Əli Rzayi digərlərini narahat etməməkdən ötrü yerini rahatlayıb əlini ağzına tutur:

– Dedim axı... universitetdən ezamiyyətə gedirəm. Yox, xanım, müharibə çoxdan bitib. İndi orada universitet tikirlər. Mən də təcrübələrimə görə məsləhətçi kimi...

Davud Mehrvərzin qəfil pıqqıltısı sənişinləri yuxudan oyadır. Əli Rzayi, gülüş səsləri həyat yoldaşını şübhəyə salmasın deyə, tez əlaqəni kəsir. Davud bərkdən gülür.

– Məsləhətçi... Universitet...

Səma get-gedə ağarır. Uzaqdan toza bürünmüş Azadlıq qülləsi görünür. Oturacaqların cırıltısı başlayır. Avtobusların pərdələri Tehranın tozlu üzünü görmək üçün kənara çəkilir. Avtomobillər Rəşt-Tehran sənişinlərinin baxışları altında yavaş-yavaş irəliləyir.

Uşaqlar bir gün karantində qalacaq, bu müddətdə pasport və digər sənədləri hazırlanacaq. Sənədləri yarımçıq olanlar geri qaytarılacaqlar. Bu xəbər bütün sərnəşinləri həyəcanlandırır. Qayıtmaq ehtimalına görə narahat olurlar.

Karantin yeri üçmərtəbəli çarpayılarla dolu böyük, uzun bir zaldır. Qırışsız, təmiz adyallar yorğun sərnəşinləri tumarlayır. Hamı uzanıb söhbətə başlayır.

Babək otağın küncündə aşağıda uzanıb gözlərini yuxarıdakı çarpayının yaylarına dikmişdir. Hüseyin Nəzəri yandakı çarpayından ona fikir verir. Təlimin ilk günlərindən onun azdanışan və utancaq olduğunu bilir, ancaq bu qədər sükutu anlaşılan deyil.

Axşamdan hər dəfə Babəkə baxanda Quran oxuyurmuş. Görəsən, nə haqda fikirləşib o qədər ağlayırmış və indi nə haqda düşünüb gözlərini çarpayından ayırmır? Soruşmaq istəyir. Yana çevrilib ona doğru əyilir. Babəkin gözləri yumulur və Hüseyinin sualı cavabsız qalır.

Diviziyanın dərslərində tanış olandan sonra çox vaxt Babək zəng vurub halını soruşur, onu Ənzəlidən Rəştə dəvət edirdi. Babəkin bütün

sözləri Suriyaya getmək barədəydi, fikri-zikri İŞİD-i məhv etmək idi. Çox qorxurdu ki, adı çıxmaz və arzusu ürəyində qalar. Hüseyinə zəng vurub adlarının çıxdığını xəbər verəndə də səsi çox həyəcanlıydı. Onun necə sevindiğini vəsf etmək mümkün deyil.

Ana bir neçə gündür telefonunu özündən ayırmır. Özü haradadırsa, telefon da oradadır; telefon haradadırsa, ananın diqqəti də oradadır. Bu bir neçə gündə dəfələrlə telefonu götürüb anteninə baxmış, batareyasını yoxlamışdır. Dəfələrlə fikir verib ki, səssiz rejimdə olmasın, Babək zəng vursa, eşitsin.

Babək dünən zəng vurub demişdi: "Tehrana çatmışıq, karantindəyik və pasportların hazırlanmasını gözləyirik. Babək anasının halını soruşmuş, ana da səsinin tutulduğunu öskürəklə gizlətməyə çalışıb, "Hə, yaxşıyam, bala" demişdi. Az danışmışdılar; salam-ələyk və hal-əhval həddində. Babək atasının halını soruşmuşdu. Ana da, "Narahat olma, o da yaxşıdır" sözlərindən başqa bir söz deyə bilməmişdi.

Ana danışib qurtarandan sonra ərinin rəngi qaçmış üzünü xatırlamışdı. Görəsən, əri nə üçün

həmişə bədbin danışır. Məgər Suriyaya gedən hər kəs şəhid olur?! Bu qədər adam gedib! Məhəmməd niyə deyir ki, bu oğlan şəhid olmağa gedib?

Bunları xatırlayanda ürəyi əsir. Son illərin adəti olaraq, əlini diz qapağına qoyub dairəvi şəkildə ovuşdurur. Sanki dizinə min yanar məftil salıblar. Bu iki gündə pis fikirlərdən qurtulmaq, uşaqlarını narahat etməmək üçün dayanmadan ev işləri ilə məşğuldur. Səhərdən axşamacan işləyir, dizlərinin zoqqultusuna görə axşamdan səhərəcən gözlərini tavana dikir. Məhəmməd də yuxusuzluqdan qaranlıq həyətə sığınır, yalnız siqaretinin işıltısından bilmək olur ki, Babəkin idman taxtasının üstündə oturub.

Telefon çalır. Babəkin həvəsi ilə yerindən sıçrayır. Bacısıdır. Bu günlərdə xəbəri eşidən hər kəs zəng vurur. Məlum deyil ki, təsəlli üçün zəng vururlar, yoxsa Babəkin nə üçün getdiyini öyrənməkdən ötrü.

Bacı Babəkin halını soruşur: "Zəng vurur, yoxsa yox?" Ana əyilib xalçanın saçaqlarını düzəldir, bir-bir suallara cavab verir, deyir ki, Babək üçün yolasalma aşı bişirmək istəyirəm. Belini düzəldir. Babəkin köynəyi ipdə yellənir.

Gərək götürüb şkafına qoysun, çünki oğlu paltarlarının təmizlinə qarşı həssasdır.

Babəkin yoxluğu xalçaya mürəkkəb tökülməsi kimidir; nə qədər çalışırsan ki, fikirləşməməklə, danışmamaqla unudasan, ancaq həmin ləkə hey gözə girir.

Qapı və divarlara, iç-içə otaqlarına, xudmani mətbəxinə baxır. İllərlə kiçik bir otaqda yaşadığına görə bu ev ona saray kimi gəlir; övladlarının işıqlandırdığı saray. İndi isə evinin işığının azaldığını hiss edir.

Zala doğru addımlayır. Servantın yanında, Babəkin illərlə namaz qıldığı yerdə oturur. On-on bir yaşında olanda azan vaxtı hovuz başında dəstəmaz alar, üz-başı yaş halda Sadiqiyyə məscidinə qaçardı. Onu yenə hovuz başında görmək həvəsi ilə həyəətə doğru boylanır.

Aş kasaları mətbəx mebelinin üstünə düzülüb. Qovrulmuş soğan və qurutla üzərlərinə gül şəkli çəkmişlər. Bacılar zalda oturublar. Mahmudə xala üzünü bacısına çevirib deyir: "Yadındadır, ehsan verirdik?"

Rəfiqə başını yelləyir. Mahmudə sözünə davam edir:

- Babək mənə nə qədər kömək etdi! Səhərə qədər oyaq qaldı. Mənimlə birlikdə oyan-buyana gedirdi. Dedim ki, Babək, bir az yat. Dedi ki, yox, xala, bir gecə min gecə deyil ki! Axıra qədər qaldı, böyük qazanları mənimlə yudu, sonra getdi.

Babək həmin gün xalasına Suriyaya getmək istədiyini bildirmişdi. Xalası da ilk növbədə bacısından ötrü narahat olub demişdi: "Bəs anan?" Babək, "Narahat olma, xala, bir neçə günə qayıdacam" – deyə cavab vermişdi. Xala gözlərini bacısı oğluna dikib ürəyində, "Sənə qurban olum!" demişdi.

Xatırlayırdı ki, Babək bir neçə il qabaq balaca əlləri ilə, həm də qonşusu olan xalasının qapısını döyürdü, o, qapını açanda Babəkin qısa boyunu və hamısı təbəssümdən ibarət olan xırda üzünü görürdü. Babək ona baxıb deyirdi: "Xala, alma varuzdu?!" Xala da Babəkin şirindilliyindən həzz alır, onu sinəsinə sıxır, əlinə alma verirdi. Sonralar adət üzrə hər dəfə xalasıgilə gedəndə qapı telefonundan xalasının səsini eşidəndə uşaq dili ilə çağırır deyirdi: "Xala, ginə alma varuz?" İndi isə həmin Babək getmək istəyirdi və o yalnız bunu deyə bilirdi: "Niyə, Babək?" Babək

də, "İŞİD bizim gənclərimizdən çoxunu öldürüb, xala. Gərək gedib onların qisasını ala; gərək namusumuzu müdafiə edək!" – deyə cavab verirdi.

Qohumların hərəsinin Babəklə bir xatirəsi var. Onlar bunu söyləyib-söyləməmək arasında qalıblar. Qorxurlar ki, ana daha çox darıxar. Ana ağlamasın deyə mətbəxə keçib göyərtinin artıqlarını zibil qabına tökür.

Rüqəyyə xala deyir: "Babək göyərtiləri təmizləyəndə bizə nə qədər salavat dedizdirdi! Axırda dedim ki, Babək, daha bəsdir, yorulduq. Gülüb dedi: "Savabdır, xala".

Ana gülümsəyib qabyuyan maşının qabağında oturur.

– Uşaqlıqdan adət eləmişdi. Maşına minib bir yerə gedəndə sürücünün salamatlığına salavat dedizdirirdi. Yolda hamının salamatlığı üçün salavat göndərirdi. Biz də ona Molla Babək deyirdik.

Gülüş səsləri bir anlığa Babəkin yoxluğunu unutturur.

– Həm də çox təmizkardır ha, bacı, - bacısını görməkdən ötrü yana əyilən Mahmudə xala deyir. - O gün bizə gələndə görmüşdü ki,

yuxarıda yer yoxdur, gedib paltarını anbardan asmışdı. Nəsə götürməyə getmişdim, gördüm ki, anbarın ortasından bir şey sallanır. Fikirləşdim ki, bu nədir belə. Gördüm ki, Babəkin paltarıdır. Çırlənməsin deyə divarlardan uzaqda, düz ortadan asmışdı.

Ana həyətə, Babəkin ipdə yellənən köynəyinə baxır. Bu günlərdə fikirlidir, ya da bilərəkdən gözləyir ki, Babəkin özü gəlib paltarlarını siyirməsinə qoysun.

Telefonun zəngi hamının diqqətini cəlb edir. Bütün baxışlar, üstündə ananın telefonu olan divana doğru yönəlir. Ana dizi üstə özünü telefona yetirir. Dizlərinin ağrısı amanını kəsir. Çoxlu səs-küy arasından Babəkin səsi gəlir. Hal-əhval tuturlar. Ana deyir: "Xalalar burdadırlar. Səninçün yolasalma aşısı bişirdik, qonşulara da payladım".

– Niyə, ana? İndi bütün qonşular mənim Suriyaya getdiyimi biləcəklər.

Ana aşısı paylayıb, "Babəkin yolasalma aşısıdır, Suriyaya gedib" – deyəndə qonşular mat-məəttəl qalmışdılar. Kim inanardı ki, bütün bu illər ərzində günün modalarıyla diqqət çəkən bu oğlan birdən-birdən Suriyaya gedə bilər?!

Ana oğlunu razı salmağa çalışır.

– Yox, onlara dedim ki, nəzirdir.

Bilir ki, oğlu bu işləri sevmir. Onun fikrincə, bunları söyləmək bir növ özünü göstərməkdir. Məgər Tehran universitetinin magistratura pilləsinə qəbul olanda kiməsə demişdi?! Yoxsa icazə vermişdi ki, anası qohumları dəvət edib qonaqlıq versin?! Demişdi ki, mən özümçün oxumuşam, özümçün universitetə qəbul olmuşam, bunu niyə car çəkməliyəm ki?!

İndi həmin oğlan narahatdır ki, birdən anası onun getdiyini kiməsə söyləyər. Ana soruşur: "Dostlarına da demədin?"

– Onlarla sağollaşanda dedim ki, bir müddət burda olmayacam. Hamısı elə bildi ki, xarici ölkəyə gedirəm. Mən də dedim ki, hə.

Ana təəccüblə əlini çənəsinin yanındakı xalına qoyur. Babək deyir: "Suriya da xarici ölkədir də, ana". Və hər ikisinin gülüş səsi gəlir.

Telefon əlaqəsi kəsilir. Xalalar Babəkdən yeni xəbər öyrənmək üçün bacılarının ağzına baxırlar. Ana divanda oturur. Babək gedəndə atası həmin yerdə ayaqlarında dünyanın ağırlığını hiss etmiş, qalxıb oğluna yaxınlaşa bilməmişdi. Əgər

yaxınlaşsaydı, bəlkə də Babək indi otağında olardı.

Ana taleyin oyunları barədə düşünməyə başladı. Cəmi bir neçə ay qabaq bu zalda Rza ilə atası Babəkə deyirdilər ki, təhsilini davam etdirmək üçün Almaniyaya getsin. Atası Babəkə baxıb demişdi: "Sən zirəksən, tək yaşaya, öz ayağın üstə dayana bilərsən. Əgər razısansa, göndərim Almaniyaya, orada təhsilini davam etdir". Babək də təbəssümlə atasını dinləyirmiş. Rza atasının sözlərinə əlavə etmişdi: "Sən hamımızdan yaxşı oxuyursan. Əminəm ki, orada yüksək dərəcələrə nail ola bilərsən". Ata demişdi ki, maddi baxımdan narahat olma, hamısı mənim boynuma. Babək isə belə cavab vermişdi: "Sizin kimi ata və qardaşın olması, mənə belə arxa-dayaq durması çox yaxşıdır. Lakin mənim beşillik proqramım var. Bu proqramın heç bir yerində xarici səfər yazılmayıb".

Böyük qardaş onu razı salmağa çalışır ki, getsə, öz inkişafından əlavə, bacı və qardaşlarının gələcəyinə də müsbət təsir edə bilər. Lakin Babək səbirlə atasına və qardaşına deyir ki, icazə verin, öz proqramımla irəliləyim.

Bu soyuqqanlılığın və ədəb-ərkanın qarşısında isə deyiləcək söz qalmır.

Evə sükut çöküb, hərə bir fikirdən asılı qalıb. Oğlunun gələcəyindən narahat olan qadının şəkli sönmüş televizorun ekranına çərçivələnib.

Təyyarə gülüş səsləri ilə dolub. Hərə öz dostunun yanına gedir. Biri yanında oturmaq üçün Əlini çağırır, o biri harada olduğunu bilmək üçün Nəvidi. Bu zaman uçuş xidmətçisi peyda olur: ucaboy, enlikürək, qarabuğdayı bir kişidir. Dərisinin rəngi ağ formada daha tünd nəzərə çarpır. Əl hərəkətləri ilə sərnişinləri sakitləşdirməyə çalışır, ərəbcə nəsə deyir. Axırlardan bir nəfər qışqırır: "Təkəlləm əl-ərəbi?" Kişi sevinib deyir: "Nəəm". Başqa bir yerdən belə bir səs gəlir: "Təkəlləm əl-farsi?" Kişi səsə doğru çevrilib, "la" – deyə cavab verir. İki barmağını bir-birindən azca aralayıb göstərir, demək istəyir ki, farsca çox az bilirəm. Arxadan başqa bir səs gəlir: "Biz də təkəlləm əl-ərəbi az". İki nəfər şimal ləhcəsi ilə zarafat edir, gülüş səsləri ucalır.

Babək təyyarənin ensiz keçidini doldurmuş adamların arasından keçir. Davud Mehrvərzin yanında dayanır. Əllərini öndəki oturacağa

qoyub ərəbcə danışmağa başlayır. Ətrafdakılar ona sarı boylanırlar. Kişi hamının biletdə göstərilən yerdə oturmasını istəyir. Babək onun sözlərini uşaqlara tərcümə edir. Yenə etiraz səsləri gəlir. Onların öz dostlarının yanında oturmaq istədiklərini Babək ərəbcə kişiyyə deyir.

Uçuş xidmətçisi etiraz əlaməti kimi, başını yelləyir. Sərnişinlərin səs-küyü və qarışıqlıq onu bezdirir. Babək barmaqlarını bir-birinə keçirib sakit səsə başa salır ki, onlar İŞİD-ə qarşı döyüşə və Suriya xalqına köməyə gedən döyüşçülərdir. Kişinin üzü gülür, baxışlarında minnətdarlıq əlamətləri görünür, qollarını yuxarı qaldırıb başına işarə ilə: "İrani! Ayətullah Xamenei!" - deyir. Babək düz dayanıb yumruğunu sinəsinə vurur və artıq iki kişi öz məqsədlərini işarə ilə bir-birinə başa salırlar.

Kişinin böyük ağır əlləri Babəkin çiyinə toxunur. Ərəbcə bu qədər yaxşı danışdığına görə onu alqışlayır. Bir qədər də İŞİD və Suriya xalqına edilən zülm haqda danışır. Babək kişini diqqətlə dinləyir, dərдинə şərik olduğunu bildirməkdən ötrü bir neçə dəfə əlini onun çiyinə vurur.

Yavaş-yavaş həyəcanlar azalır. Hamı öz oturacağına çəkilib. Bəziləri iki-iki danışır, bəziləri də başlarını təyyarənin yuvarlaq pəncərəsinə yapışdırıb yerin anbaan kiçilməsinə tamaşa edir.

Babək oturacağına söykəni b dua kitabçasını qaldırıb. Yaşlı gözləri bir-bir sözləri izləyir. Stüardessa onun stoluna meyvə şirəsi qoyur. Babək ingiliscə təşəkkür edir. Stüardessa təəccüblənir. Çünki yarım saat öncəyə qədər təyyarə yerli ləhcələrlə danışan kişilərin səsi ilə dolmuşdu. Söhbətə başlayırlar. Hüseyin Nəzəri yandakı cərgədən Babəkin ingiliscə danışığını izləyir. Babək öz işləri və çoxlu bacarıqları ilə onu çox heyrləndirmiş, ancaq ərəb və ingilis dillərini bildiyini söyləməmişdi. Sonra fikirləşdi ki, Babək nə vaxt özünü tərifləyib ki, bunları da söyləsin!

Babəklə üç ay öncə, təlim zamanı tanış olmuşdu. İlk günlərdə onun ağa Novruzinin dərindəki diqqətini görüb təəccüblənmişdi. Uşaqların çoxu dər zamanı, raket və digər silahlar barədə danışılarkən mobil telefonla məşğul olur və ya əsnəyirdilər. Lakin Babək bütün məqamları həmişə yanında olan kiçik

dəftərçəsinə qeyd edirdi. Üzərində texnikanın izah olunduğu yazı lövhəsinin şəklini də çəkmişdi.

Davud Mehrvərz Babəkin səbrini və diqqətini görəndən sonra yazmaq fikrindən daşınmış, Babəkə demişdi ki, yazdıqlarını dərstdən sonra Teleqram proqramından ona göndərsin. Hüseyin, Mehrvərzin Babəkdən bunu ilk dəfə istədiyi səhnəni xatırlayırdı. Babək başını qaldırıb gülümsəmiş, sonra Hüseyinə göz vurub Mehrvərzə demişdi: "Axı, ay qoca kişi, sənin yazmağa səbrin çatmırsa, orda necə vuruşacaqsan?!"

Mehrvərz sinəsini qabağa verib demişdi: "Mənəm qoca?! Mən sənə göstərərəm, eybi yox!"

Kitab yenə Babəkin gözləri önünə qədər qalxıb. Hüseyin onun gözlərindən süzülən yaşı görüb üzünü çevirir.

Hava limanı bütün əzəməti ilə bir neçə lampanın zəif işığında nəfəs alır, aerodromdakı yeganə təyyarənin sənişinlərinin addımları və hay-küyü ilə sükutu pozulur. Ağ fon üzərindəki qara əqrəblər gecə saat 2-ni göstərir.

Salon soyuqdur. Mehrvərz bu müddətdə səmimi dost olduğu on-on iki nəfəri başına toplayır. Dəməşqin soyuq və qorxulu havası şuxtəbliyə son qoyub, onları yavaş-yavaş reallıqla üzləşdirir. Davud başını ətrafındakı dairəyə salır.

– Uşaqlar, bura zarafatlaşmaq yeri deyil. Biz elə bir yerdəyik ki, düşmən hər tərəfdən peyda ola bilər. Odur ki, yaxşısı budur, hər yerdə birlikdə olaq.

Bunları sinifdə ağa Novruzı da söyləmişdi. Demişdi ki, hətta səngərin və çadırın arxasındakı tualetə də təkbaşına getməsinlər.

Davud dedi: "Uşaqlar, biz boşuna şəhid olası deyilik. Buraya gəlmişik ki, vuruşaq və kömək edək, nəinki özümüzün və digərlərinin ölümünə səbəb olaq".

Təsdiq əlaməti olaraq, dairənin bütün başları yellənir.

Polkovnik Yaqubfərin səsi hava limanının boş zalında əks-səda verir:

– Ağalar, avtobus və bizi müşayiət edəcək təhlükəsizlik qüvvələri gələndək burada qalın, bayıra çıxmayın.

Hava limanının bayırındaki qaranlıq şəhərdə nə baş verdiyi bəlli deyildi. Döyüşçüləri aparan maşının hər tərəfini vahiməli qaranlıq bürümüşdü. İçində lampa yanan bir ev də yox idi.

Uşaqların maraqlı baxışları qaranlığın içinə girib-qayıdır. Maşın Kisvə qarnizonuna doğru gedir. Komandir deyir ki, bir neçə saatlıq istirahətdən sonra həzrət Zeynəbi ziyarətə gedəcəklər, sonra yenə təyyarəyə minib Buhusa yola düşəcəklər.

Babək maşına minəndən yalnız dodaqları deyil, gözləri də gülür. Daim yola doğru boylanır ki, məqbərəni hamıdan tez görsün. Avtobus sərnişinlərinin həyəcanı o qədər yüksəkdir ki, hamı sakit qalması tərcih edir. Kisvə hərbi qarnizonunda bir neçə saatlıq istirahət yorğunluqlarını çıxarır.

Torpaq yol bitir. Dəməşqə çatırlar. Qızıl günbüz sanki buludların arxasından çıxır. Uçmuş yeri hələ tam təmir olunmayıb.

Həyəət girirlər. Təmizlikdən hər yer parıldayır: daş döşəmə və uca minarələr. Həm mühitə, həm də qəlblərə qəribə sakitlik hakimdir. Sanki bibinin qəribliyi hamının

ruhuna, canına hopub. Birlikdə addımlamağa çalışırlar. Gözlərin Zeynəb-Kübranın zərihinə daxil düşməsinə cəmi bir neçə addım qalıb.

Babək arxadan bir gəncin gözlərini tutur. Ruhanidir, əba və əmmaməsini çıxarıb İŞİD-ə qarşı döyüşə gəlib. Güclü əlləri ilə Babəkin biləklərindən bərk yapışır, burmağa cəhd edə edə deyir: "Kimsən? Gözlərimi burax!"

Babək əlinin ağrısından özünü itirmir, həmişəki soyuqqanlıqla cavab verir: "Hacı, dediyimlə razılaşmasan, qolumu sındırsan da buraxan deyiləm".

Hüseyn, Davud və Rza Əlipur bir neçə addım kənardə onlara baxırlar. Yanlarından keçən tək-tük adamlar da maraqlanırlar ki, görəsən, nə istəyəcək. Ruhani deyir: "De görüm, nə istəyirsən!"

– Hacı, söz ver ki, zərihi görən kimi dua edib Allahdan mənə şəhadət istəyəcəksən.

Ruhani razılaşıb başını yelləyir.

Bayaqdan ayaqlarının pəncəsi üstə dayanmış Babək, nəhayət, dabanını yerə qoyub əllərini endirir. Ruhaninin qaranlıq baxışları zərihin qızıl parıltısı ilə aydınlaşır. Əli ilə Babəki göstərir.

– Xanım can, Allahdan istə, bu elə şəhid olsun ki, tozu da tapılmasın!

Ətrafdan gülüş səsləri gəlir. Ruhani Babəkə tərəf çevrilib deyir: "Necədir? Razi qaldın?"

Babək yenə ayaq pəncələri üstə qalxır, onun üzündən öpüb deyir: "Eyvallah! İnşallah, duan qəbul olar!"

Ruhani Babəkin gedişinə baxıb öz-özünə deyir: "Bu qədər utancaq olan, nadir hallarda danışan bu oğlanın qəlbindən, görəsən, nələr keçir!"

Əlipur iti addımlarla özünü Babəkə yetirir. Babək başını tor qoruyuculara qoyub yavaş-yavaş sürüşür və zərihin ayaq tərəfində oturur. Başı gümüş pəncərəyə yapışib. Barmaqları zərihin barmaqlıqlarına keçir və göz yaşları axmağa başlayır.

Rza Babəki tək qoymaq istəmir, ancaq bu halını pozmağı da düzgün saymır. Bir qədər aralıda oturub tamaşa edir. Bu müddətdə Babəkin digərləri ilə rəftarı, söhbətləri, davranış tərzini barədə dəfələrlə fikirləşib və əmin olub ki, düşüncə baxımından öz yaşadlarından çox fərqlənir. Sanki qarşısında 24 yaşlı bir gənc görkəmində müdrək adam oturmuşdur!

Babək dodaqlarını tərpedir, ancaq sözləri anlaşılmır. Rza yalnız göz yaşlarına baxır. Göz yaşları lampaların işığı altında qat-qat çoxalır.

Namaz və duadan sonra ucadan elan edilir ki, həzrət Rükəyyənin məqbərəsinə getmək üçün maşına minsinlər. Dəməşq artıq bir neçə il qabaq televizorda gördükləri şəhər deyil; nə ziyarətçi var, nə də ətrafda mağaza.

Xanım Rükəyyənin məzarı da bibinin məzarından geri qalmır. Bu torpaqların qəribliyi o qədər böyükdür ki, insanı qəhər boğur.

Hamının halı dəyişilib, hərə öz aləminə çəkilib. Baxışlar yaşlı və sual doludur.

Avtobus düşərgəyə qayıdır. Babək başını oturacağına söykəyib. Hüseyin Nəzəri çəkdiyi şəkillərə baxır. Babək başını ona çevirir. Günbəz və məqbərə şəkilləri gözləri önündən keçir. Babək deyir: "Çox istəyirəm ki, gələn dəfə xanım Zeynəbin ziyarətinə ata-anamla gəlim". Hüseyin yavaşca deyir: "İnşallah!"

Fotoaparatin kiçik monitorunda Babək məqbərənin girişində görünür. Çəfye şalını şərf kimi boynundan asıb, obyektivə baxır. Üzündə

təbəssüm olmayan, gözləri duzlu göz yaşından yanan yeganə şəklidir.

Uşaqlar Buhusa çatıb içində bir neçə otaq düzəldilmiş böyük bir anbara yerləşirlər. Otaqlardakı üçmərtəbəli çarpayılar yorğun qonaqları qucaqlamağı gözləyir. Salonun soyuğunu bir neçə soba aradan qaldırır.

Babək süngər döşəyi divarın yanından sərir. Uşaqlar deyirlər ki, çarpayıda yatsın, o isə yerin rahat olduğunu söyləyir. Bir qolunu gözlərinin üstünə qoyub ayaqlarını uzadır.

Sübh namazından və səhər yeməyindən sonra, gündüzün işığı açıq qapıdan anbara yayılanda toz-torpaq və zibillə dolu çirkli bir yerdə yatdıqlarını bilirlər.

Komandir Yaqubpur uşaqları toplayıb əməliyyatlar və işlər barədə məlumat verir. Axırda deyir: "Biz bir neçə gün burada qalıb xəbər gözləyəcəyik. Yaxşısı budur, bu bir neçə gündə yaxşı istirahət edin".

Hamı dağılışır. Bəziləri həyəət çıxır, bəziləri də düz otaqlara, çarpayılara doğru gedirlər.

Babək əllərini belinə qoyub ətrafına baxır.

- Hacı Davud, bura nə qədər çirklidir!

Davud onun üstünə çımxırır: "Sən yenə mənə Hacı Davud dedin?!"

Babək ondan elə uzaqlaşır ki, elə bil, vuracağından qorxur. Deyir:

- Ay, bağışlayın, Hacı Davud, daha sizə Hacı Davud deməyəcəm...

Davud ona doğru sıçrayır və gülüsləri hər tərəfə yayılır.

Davud Mehrvərz bu zarafatın onların arasında nə zamandan yarandığını xatırlamır, amma Babəkin onu ələ salmasından həzz alır.

Babəklə birlikdə şam və xurma ağaclarının quru budaqlarını tapırlar. Yarpaqlı budaqları parça ilə bir-birinə bağlayıb salonu süpürməyə başlayırlar. Quru yarpaqların sement döşəmə üzərindəki xışıltısı bütün anbarı bürüyür, toz zərrəcikləri qapının arasından düşən nazik günəş işığında rəqs edir.

Divarın kənarında oturanlar kömək etməyə qalxırlar. Çarpayılarda uzananlar da tərpənib otağının kovrolit və adyallarını bayıra aparır, çırpırlar. Babək zibilləri toplayanda tapdığı kiçik dəmir parçalarını otaqların qapılarının önünə qoyur ki, torpaq və zibil içəri girməsin. Hamının üz-başından tər axır, lakin qalacaqları yerin

təmizliyindən yaranmış məmnunluq təbəssümü yorğunluqlarını çıxarır.

Rza Əlipur taxtanın üstündə oturub. Babək içəri girir. Qollarını çırmayıb, barmaqlarının ucundan tər damır. Rza deyir: "Bir az uzan, yoruldu".

Babək işlədiyi paltarlarını çıxarıb uşaqlara deyir: "Gedim paltarlarımı yuyum, sonra".

Rza, xatırladığı qədərincə, Babəki həmişə təmiz və səliqəli görüb; istər nəzəri, istər praktik dərslərdə. Lakin onun belə bir yerdə də təmizliyinə həssas yanaşmasına təəccüblənir.

Babək paltarlarını həyətdə kranın altına tutur, köynəyinin yaxasını çəngələməyə başlayır. Barmaqlarının arasından köpüklər çıxır.

Əli Rzayi və Davud Mehrvərz günəşin altında anbara söykənilib Babəkin paltarlarını necə diqqətlə asdığına baxırlar. Köynəyinin qollarını, şalvarının balaqlarını bir neçə dəfə çevirib ütü yerlərini düzəldir. Əllərini kranın altına tutub üzünə ovuc-ovuc su vurur, yaş barmaqlarını daraq kimi saçına çəkir. Bunu o qədər təkrar edir ki, saçının hər bir tükünün toz-torpağı təmizlənir. Dostlarının qarşısında dayananda sanki bu dəqiqə hamamdan çıxıb.

Tikilinin hər tərəfi çöllükdür. Küləklərin yaratdığı kiçik qum təpələri də var. Sanki yerin geniş bir hissəsinə krem rəngli boya səpmişlər.

Anbarın ətrafına gəzməyə çıxmış bir neçə nəfər əllərində kollarla yaxınlaşırlar. Davud divardan ayrılıb soruşur.

– Əlinizdəkilər nədir?

– Üzərlik kolları.

Quru nazik kollar əlbəəl gəzir, xırda qəhvəyi dənələr yerə tökülür.

Mehrvərz yuxudan oyanır. Babəkin çarpayısı səliqə ilə yığılıb, özü isə yoxdur. Namaza oyananda çarpayının üstündə oturmuşdu, adyalını çiyinlərinə atıb Quran oxuyurdu. Fikirləşir ki, bu oğlan səhər tezdən hara gedib.

Səssizcə otaqdan çıxıb anbarın dəmir qapısını açır. Gündüzün işığı gözlərini qamaşdırır. Əli belində hər tərəfə baxır. Sol tərəfdə Rza Əlipuru görür, bir pikapın yanında oturub. Ona yaxınlaşanda Babəkin başı görünür. Yerdə oturub nə isə düzəldir.

– Səhərin gözü açılmamış nə iş görürsüz?

Əlipur gülə-gülə Babəki göstərir.

– İdman alətləri düzəldir.

Babək başını qaldırıb deyir: "Salam, Hacı Davud".

Davud qum kisələrinə diqqət kəsilir. Babək onları ayaqlarının arasında tutduğu dəmir millərin iki tərəfinə bağlamağa çalışır.

– Ştanq düzəldirsən?

– İdman taxtası da düzəldib. Bax, - Əlipur deyir.

Əlipurun göstərdiyi səmtə dönür. Dünən anbarı təmizləyəndə topladığı taxta parçalarıyla kiçik bir idman taxtası düzəltmişdir.

– Burda iki gün də qalsaq, idman klubu da açarsan!

Babək ayaqlarını çiyinləri səviyyəsində aralayır, düzəltdiyi ştanqı iki əli ilə götürüb sinəsinin yaxınlığına qədər qaldırır. Qol və bazu əzələləri hər hərəkətlə şişir, bədəninə tərdənəcikləri görünür. Oturur. Külək qum dənələrini kisənin xırda dəliklərindən havaya uçurur.

Davud Rzanın yanında oturub ağırlığını ayaq pəncələrinə salmış, sinəsini də yerə yaxınlaşdırıb-uzaqlaşdıran oğlana baxır.

Polkovnik uşaqları başına toplayır. Dünən səhərki söhbətdən sonra lazımı

razılaşıdırmalardan ötrü irəli getmişdi. Uzaqdan uşaqlara baxırdı. Dünən döyüşçülərə demişdi ki, bəlkə iki-üç gün burada qalacaqlar. Lakin bir neçə dəqiqə qabaq öndəki qüvvələrdən xəbər gəlmişdi ki, plan dəyişib, bu gün və ya sabah yola düşməlidirlər.

Uşaqlar uzun salonun ortasında bir neçə cərgə ilə oturlar. Dayanmadan yandırdıqları üzərliyin nazik tüstüsü hələ başları üstündədir.

Polkovnik sözüə Suriya xalqının durumu və iranlı qüvvələrin bu ölkədə rolu barədə danışmaqla başlayır. İŞİD-in ölkəyə soxulmasının xalqın həyatını iflic etməsi, uşaqları həyat, təhsil, oynamaq kimi təbii haqlarından məhrum etməsi barədə məlumat verir. Gözlərini şəxsi heyət arasında gəzdirə-gəzdirə əllərini belində birləşdirib deyir: "İŞİD-in son səngəri hesab olunan Bukamal şəhərini azad etmək üçün bir-iki günə əməliyyat başlayacaq".

Hamı polkovnikin ağzına baxır. O, gənc çöhrələri görəndə cənub çöllərində oturub əməliyyat planını izah edən komandirinin hərəkətlərinə, gəzişməsinə həvəslə baxdığı zamanı xatırlayır, sonra öz-özünə düşünür: "O zaman sinəmizi bombalara, raketlərə sipər

edirdiksə, torpağımızı müdafiə etmək, vəzifəmizi yerinə yetirmək üçün idi. Lakin bu qoca və gənclər elə adamlara qarşı vuruşmağa gəliblər ki, hərbi imkan və təlimlərinin şöhrəti belə vahiməlidir!"

Bu fikirlərlə nə deyəcəyini unudur. Bir qədər ara verir, anbarın yarıaçıq qapısından havada uçuşan, günəş işığı altında qızıl tozu kimi parlayan zərrəciklərə baxır.

Əllərini bir-birinə keçirib deyir: "Biz gördüyümüz bu imkanlarla, bu canlı qüvvə ilə bu böyük əməliyyata kömək etməliyik. Üstəlik, bilirik ki, düşmən uzun müddətdir buraya yerləşib; həm coğrafi məlumatları bizdən çoxdur, yer təyinetmə imkanı yüksəkdir, həm də silah baxımından daha imkanlıdır".

Gəzişməsini dayandıraraq əllərini bir-birindən ayırır, onları qarnının qarşısında düyünləyib gözlərini barmaqlarına dikir.

– Bütün tədbirlərlə yanaşı, istər-istəməz, iki-üç şəhid verə bilərik.

Başını qaldıraraq orta cərgədə düz önündə oturmuş Babəklə göz-gözü gəlir. Şəhadətdən danışdığı yerdə ən cavan döyüşçüyə baxdığına görə narahat olur. Onu Rəştin Qüds

diviziyasının həyatında, ezam üçün gələnlərin önündən keçəndə iki qadının yanında görmüş, yaraşlıq, cəlbədicə siması yadında qalmışdı. Nədənsə elə bilirmiş ki, kimisə yola salmağa gəlib. Lakin iki gündür onu sakit, başıaşağı şəkildə işləyərkən, ya da oxuyarkən görürdü.

Babəkin gözləri hələ də komandirin ağzındadır. Komandir dərin köks ötürüb sözlərinə davam edir.

Otaqda çarpayılardan üstündə oturlar. Babək süngər döşək üzərində ayaqlarını qucaqlayıb, divara söykənib. Qərar belədir ki, on-on iki nəfər burada qalacaq, bir neçə nəfər Dur əl-Zeytun, Nübl və əl-Zəhra düşərgələrinə göndəriləcək, qalanı isə irəliyə, yəni Tədmura gedəcək.

Əlipur çarpayının üzərindən boylanır:

– Nə fikirləşirsən, Babək?

Babək dirsəklərini dizlərinin üstünə qoyur, mələfənin sapınının bir parçasını barmağında oynadır.

– Mən şəhid olacam, Rza.

“Şəhid” sözü Əlipuru düz oturmağa məcbur edir.

– Niyə belə fikirləşirsən?

– Bu gün komandır aramızdan kimlərinə şəhid olacağını söyləyəndə mənə baxdı.

Rza arıq incə bədənini çevirib yenə uzanır. Artıq başı Babəkə doğrudur, ayaqları isə divarın yaxınlığında.

– Pis şey fikirləşmə, oğlan!

Babək əlində yumurladığı sapdan gözünü çəkir.

– Ürəyimdə pis fikir yoxdur. Əksinə, çox yaxşıdır. Mən şəhid olmaq istəyirəm.

Təbəssümü daha da dərinləşir.

– Əminəm ki, şəhid olacam.

Təbəssümü Əlipuru heyrətləndirir.

Qərara gəlirlər ki, Tədmura getməzdən öncə qarşıdakı əməliyyatda daha hazırlıqlı olsunlar deyə bir raket manqası yaratsınlar. Bundan öncə yalnız 120, 81, 107 və 106 mm çaplı minaatanlar vardı. Lakin raketatan qurğu olduğuna görə məsləhətləşəndən sonra bir raket manqası yaratmaq qərarına gəlirlər.

Hüseyn Məzlumi ilə Həmid Təcəssüsi otaqda oturub bu barədə danışirlər. Arif Kaidxordə otağa girib papağını çıxarır. Qızılı saçı alına

tökülür. Deyir: "Eşitmişəm ki, raket manqası yaradılacaq. Mən sizə kömək edə bilərəm".

Hüseyn Məzlumi ona baxır. Arifin gözləri qızılı eynəyinin arxasında gözləyir.

– Nə bacarırsan, Arif?

Arif eynəyini tərpedib deyir: "Konkurs" raketinin A-dan Z-ə qədər bütün nəzəri bilgilərini öyrənmişəm".

Hüseynlə Həmid bir-birinə baxırlar.

Arif elə girişdə oturub deyir: "Kitabını oxumuşam, amma indiyədək işləməmişəm".

Həmid əlini saqqalına çəkib mütəfəkkircəsinə eynəyini üzündən götürür. Köynəyinin ətəyini eynəyin şüşəsinə qoyub xırçiltı ilə təmizləməyə başlayır. Bir müddət otağa sükut çökür. Qrupun peşəkar və təcrübəli üzvlərindən bir neçəsinin məsləhətindən sonra qərara alınır ki, doqquznəfərlik bir manqa yaradılsın və raketlə praktik təlimlərə başlansın.

Bu xəbər Babəkə də çatır. O, hazırlığını bildirir. Onunla bir sinifdə olanlar nəzəri dərsləri necə diqqətlə oxuduğunu, döş cibindəki qara dəftərçəsinin silah şəkilləri və hərbi məlumatlarla dolu olduğunu bilirlər.

Babəklə Arif "TOW" raketinin üstünə əyiliblər. Həmişə Arifin yanında olan kiçik səsucaldan maşının kapotunun üstündədir, Ahəngəran oxuyur: "Məra əsbe-sepidi bud ruzi..."⁶ Uşaqların çoxu Arifin bu nəğməni nə qədər sevdiyini bilir. Kim Arifi tapmaq istəyirsə, bir qədər qulaqlarını itiləyib Ahəngəranın səsindən yerini öyrənə bilər.

Arif məlumat verib raketin korpusunun bir hissəsini göstərir. Babək də həmin yerə doğru əyilib diqqətlə qulaq asır. Sonra başqa bir yeri göstərib əlləri ilə göydə nəşə çəkir. Bu dəfə Arif diqqətlə qulaq asır. İki gənc qızmar günəş altında diqqətlə bir kitabı vərəqləyir.

Həsən Qulipur anbarın qapısına söykənib iki gəncin fikir mübadiləsinə baxır. Həmid Təcəssüsi yanında dayanır. Göz işlədikcə hər tərəfdə qum görünür. Həmid, Qulipurun baxdığı səmtə baxır.

- Həmid, bu oğlanı tanıyırsan?
- Hansını?
- Boyu qısa, saqqalı qara olanı.
- Hə, Babək Nuridir.

⁶ Mənim ağ atım vardı bir gün.

– Müharibə veteranı Hacı Məhəmməd Nurinin oğlu olduğunu bilirdin?

Bələdiyyədə işləyən Həmid Hacı Məhəmməd Nurini çox görmüşdü, ancaq Babəkin onun oğlu olması ağına gəlməmişdi.

– Doğru deyirsən?

– Hə. Atası ona görə çox narahatdır. Sən Allah, gözün üstündə olsun.

– Komandirə deyəcəm burda saxlasın, irəli göndərməsin.

Qulipur əllərini cibinə salıb divara söykənmiş Həmidə baxır.

– Səncə, hər şeydən başı çıxan, hamıya kömək etmək istəyən bu uşağı geridə saxlamaq olar?

Babək bir parça götürüb raketatan qurğunu silir. Arif başını boruya salıb gah onun içinə, gah da əlindəki kitaba baxır. Ahəngəranın yanıqlı səsi də biyabanlığa yayılır: "Şəbi çun bad bər yaləş xəzidəm. Be suye-xaneye-saqi dəvidəm..."⁷

İri yağış damcıları şüşəyə çırpılıb, məəttəl baxışlar önündə şüşətəmizləyənin kənarlarından aşağı sürüşür. Ata dirsəyini maşının qapısına

⁷ Bir gecə külək kimi yalnız toxundum. Saqinin evinə doğru qaçdım.

qoyub, başını əlinin içinə dayayıb. Qarşıya baxır, ancaq heç nə görmür.

Hovuza getmək üçün evdən çıxıb, amma Millət parkının yanında dayanıb, Babəkin boş qalmış yerinə baxır. Çox vaxt Babək də onunla gedir, bir-iki saat suda qalırdı. Babək daha çox başı üstə suya atılır, ata da hovuzun kənarından ona tamaşa edirdi. Qayıdanda hər şeydən danışırdılar: siyasi məsələlərdən tutmuş bəzi qurumların bacarıqsızlığına görə yaranmış maddi problemlərə qədər. Babəkin həmişəki qayğısı nə gücü, nə də pulu olan zəif təbəqəydi.

Danışanda ata yola baxır, fikir və təhlillərini həvəslə dinləyən oğulun baxışını üzündə hiss edirdi. Bəs indi niyə hovuzda getsin?! Təkbaşına necə qayıtsın?! Ümumiyyətlə, bütün diqqəti Suriya torpaqlarında olduğu halda niyə harasa getsin?!

Bu günlərdə idarədə həmişəki güləruz və səbirli Nuri olmağa çalışır; hansı ki, idari sistemin yaxşılaşması və insanların rahatlığı üçün saatlarla iclaslarda otururdu, uzun müddət problemlə insanları dinləyirdi. Bütün bunlar yerindəydi, amma atanın övladı üçün necə darıxdığını hamı hiss edirdi.

Hələ hava qaralmayıb. Göy gurultusu və ildırımın yaş şüşəyə düşən işığı onu fikirdən ayırır. Maşını işə salır, ətrafına baxır, hara getdiyini bilmədən yola düşür. Nə hovuzla getməyə hövsələsi var, nə də evə getməyə marağı.

Bu günlərdə evin ab-havası da buludlu və tutqundur. Hamı rol oynayır, soyuqqanlıq niqabıyla elə rəftar edir ki, sanki bir hadisə baş verməyib və Babək həmişəki kimi dostlarıyla bir neçə günlüyə gəzməyə gedib.

Ana çox vaxt mətbəxdədir. Evini həmişəki kimi səliqəli saxlamağa çalışır. Telefonu həmişə yanında. Bəzən qonaq otağında, gecələr Babəkin döşəyini sərdiyi yerdə görünür; əlini xalçaya çəkir, yanaqlı ahı gözləri yaşardır.

Əsəl məktəbdən gələn kimi otağına girib qapını bağlayır. Daha Babək yoxdur ki, məktəbdə baş verənləri söyləsin, dərsləri üçün məsləhətləşsin. Ümidlə Rza da bütün narahatlıqlarını dayanmadan işləməklə gizlədir.

Xiyabanın kənarındakı yol nişanında Məncil səmti göstərilir. Yağış ara vermədən maşının banını döyür. Babək universitetə qəbul olanda

atasının vaxtı boşalana qədər gözləmiş, onunla birlikdə Məncilə ad yazdırmağa getmişdi.

Səhər tezdən yola düşmüşdülər. Babəkin yanında universitetə girəndə bütün vücudunu qürur bürümüşdü. Oğlunun daimi təbəssümü onun üçün dünyanın ən gözəl görüntüsüydü. O, illərlə vuruşmuşdu: düşmənlə, çətinliklərlə... İndi isə həyatının, övladlarının böyük rol oynadığı gözəlliklərindən həzz alma zamanıydı.

Həmin gün qayıdanda Rudbarda yolkənarı kafelərin birində səhər yeməyinə oturanda qədim döyüş yoldaşlarından biri içəri girmiş, uzaq illərin iki döyüşçüsü qucaqlaşmışdı.

Babək gülürüzlə atasının dostunu səhər yeməyinə dəvət etmişdi. Kişi demişdi: "Məhəmməd, necə yaraşlıq oğlun var!" Bu tərif, gülüş və zarafatlar necə ürəyinə oturmuşdu! Və iki kişi döyüş xatirələrindən danışanda Babəkin baxışında necə həzz vardı!

Yenə Babəkin boş qalmış yerinə gözlərini dikir. Narahat deyil. Niyə narahat olsun ki?! İllərdir ətrafındakı adamlara, xalqın məsələlərinə laqeyd qalmayan övladlar yetişdirməyə çalışmışdır. İndi zəhmətlərinin bəhrəsini gördüyü və oğlunun məsuliyyətli olduğu üçün

niyə narahat olmalıdır?! Yox, narahat deyildi, ancaq darıxırdı; televizora baxdığı yerdə Babəkin qəfil öpüşləri, mehribanlıqları üçün darıxırdı.

Telefon çalır. Həyat yoldaşdır, nigaran qalıb. Üzünün yaşını silib telefona cavab verir. Rəfiqə xanım şəndir. Deyir ki, Babək zəng vurmuşdu: "Yeri çox yaxşıdır, səhərdən-axşamacan yatırlar. Heç bir işləri yoxdur; nə düşmən var, nə təhlükə. Gündə üç dəfə isti və yağlı xörək yeyirlər".

Yağış damlları hələ də şüşənin üzərinə enib burula-burula aşağı süzülür. Ata bilir ki, diviziya irəli gedəcək, bir neçə gündən sonra Bukamalda əməliyyat başlayacaq. Dostları vasitəsilə bir neçə nəfərə xəbər göndərüb ki, Babəkdən muğayat olsunlar. Onlar da söz veriblər ki, narahat olmasın, onu arxa cəbhə xidmətində saxlayacaqlar. O isə övladını tanıyır. Məgər getməyə bu qədər can atmış, bütün qayğısı Suriyanın xilasını və İŞİD-in məhvindən ibarət olan bir gənci geridə saxlamaq olar?!

Şəxsi heyət 700 km-dən sonra Tədmura çatır. Gecə Əbuzər Qifari məscidində yatırlar. Axırınıcı dəfə nə vaxt isti xörək yediklərini xatırlamırlar. Arabir zarafata deyirlər: "Plovun dadı necə idi?"

Birinci günlərdə yaxşı yemək sayılan toyuq və balıq konservi artıq dadsız olub.

Davud, Əli Rzayi və Rza Əlipur, Buhusda qalmış Babəklə Hüseyn Nəzərini fikirləşirlər. Babəkin narazı və kədərli çöhrəsi Mehrvərzin gözləri önündən bir an da çəkilmir. Babək onu bərk qucaqlayıb dəfələrlə üzündən öpmüşdü, gülüb kövrək səslə demişdi: "Hacı Davud, özündən çox muğayat ol".

Yəqin ki, indi Babək birlikdə olduqları son bir neçə gecə kimi səccadəsi üzərində oturub gecə namazı qılır. Yəqin, yenə də münacat zamanı əllərini yaşlı gözlərinin önündə tutub dodaqlarını tərpedir. İki gecə öncə tualetə getmək üçün yuxudan oyananda səccadə üzərində dizi üstə oturub zəif işıq altında Quran oxuduğunu görmüş, çiyinə vurub demişdi: "Ağa, daha bəsdir! Nə qədər gecə namazı qılırsan sən?! Bu qədər yaxşı olsan, şəhid olarsan ha!" Babək başını qaldırıb alına tökülmüş saçını kənara çəkmiş və yalnız gülmüşdü.

Gözlərini yumur. Səhər tezdən yenə maşına minib Həməməyə getməlidirlər.

Polkovnik Yaqubpur şəxsi heyəti Həminəyə, sonra da T-2 bölgəsinə aparıb yerləşdirdi. Uşaqlar axırncı dəfə beş-altı gün qabaq ev üzü görmüşdülər. İndi də T-2-də çöllüyün ortasında çadırda yatırlar. Həminə təmas xətti deyil, komandır ərzaq və benzindən ötrü hər bir neçə gündən bir buraya gəlir.

Yaqubpur maşından enir. Bayırda maşın təmizləyən Babəki görür. Təəccüb edir. Yola düşməzdən öncə Qulipur demişdi ki, Babəki Buhusda saxlasın. O, atasının narahatlığını və Babəkin yaşının azlığını əsas gətirmişdi. Belə ədəb-ərkanlı və sakit bir uşağı əsas mövqeyə yaxınlaşdırmağa polkovnikin özünün də ürəyi gəlmirdi. Hələ də "şəhid" sözünü söyləyərkən baxışlarının toqquşması yadına düşəndə ürəyi bərk döyünürdü.

Yaxınlaşıb Babəkin qarşısında dayanır, özünə doğru uzanmış əli sıxır.

– Burda nə edirsən, ağa Babək? Məgər səni Buhusda saxlamamışdım?!

Babək əlindəki dəsmalı oyan-buyana çevirib həmişəki utancaqlığıyla, yerə baxa-baxa deyir: "Uşaqların biri ilə yerimizi dəyişdirdik".

Yaqubpur narahat halda ona baxır. Babək başını qaldırır, amma komandirin gözlərinə çox da baxmır.

– Ağa, komandiri ilə də danışıdım, razılıq verdi.

Sükut Babəkin baxışını yenə qaldırır. Komandir hələ də fikirlidir.

– Ağa, bütün dostlarım irəli gəlmişdilər. Biz orda tək idik. Mən də onların yanında olmaq istəyirdim.

Yaqubpur əllərini şalvarının cibinə salıb ayaqlarını çiyin bərabərində açır, dərin nəfəs alıb deyir: "Yaxşı, amma gərək burda qalasan. Əgər məqsədin şəxsi heyətə kömək etməkdirsə, başqa yerə getmə. Çünki mövqeyin bütün imkanları burdadır və sən burda faydalı ola bilərsən".

Babək, "Baş üstə" deyir və təbəssümüylə nöqtəni qoyur.

Komandir Babəkin yanından keçəndə onun üst-başına fikir verir. Sanki on-on iki gündür Suriyaya gəlib çöllükdə yaşamır. Kimin üzünə baxırdısa, toz-torpaqlı, paltarları səliqəsiz idi. Yuxusuzluq və daim yollarda olmaq uşaqların təmizliyə diqqətini azaltmışdı. Babək isə sanki

indicə təyyarədən enmişdi və Suriyaya gəlişindən cəmi bir neçə dəqiqə ötürdü!

Həminə kəndi boşdur. Bütün kəndlilər evlərini hərbiçilərə buraxmış, yalnız canlarını götürüb qaçmışlar. Fatimiyyun və Zeynəbiyyun qüvvələri iranlıların arasında gəzişirlər. Tək-tük rus əsgər də görünür. Onlardan qabaq buralara İŞİD nəzarət edirdi. Bu, qalmış əşyalarından və qara boya ilə divarlara yazılmış şüarlardan aydın olur.

Evlər palçıqdan olsa da, bir evin arxasına dəyib yalnız yanğına səbəb olmuş və divarlarında xırda çatlar əmələ gətirmiş raketdən necə möhkəm olduğunu bilmək mümkündür.

Babək və dostları həmin evə yerləşmişlər. Sınımış pəncərənin yerindən adyal asıblar. Qapı və divarların qaraltısı nəmli dəsmallarla bir qədər təmizlənib. Raketin açdığı dəliyin ətrafına bir lövhə qoyublar, üstünə yazılıb: "Tualet". Sakit kənd indi kiçik hərbi şəhəriyə bənzəyir.

Raket səsləri və ön xətdən gələn döyüş xəbərləri Babəki narahat edir. Hər bir fürsətdə irəli getməyi düşünür. Hamı bu gəncin qərarlılığını duyur. Bu günlərdə üzərinə düşən

vəzifələrini yerinə yetirməkdən əlavə, vaxtının çoxunu namaz və dua ilə keçirir.

Bir neçə gündən sonra əməliyyat mövqeyi irəli keçir. Artıq şəxsi heyət T-4 bölgəsindən T-5-ə çatıb. Ümidverici irəliləyişdir.

Komandir T-2-yə baş çəkməyə gəlir. Yolun çala-çuxurları və hər şeyi yandırmaq istəyən isti günəş sərnişinləri dilxor edib. Yatmağa münasib yerin, çimməyə hamamın olmaması istər-istəməz səbirləri tükədir.

Yaqubpur maşından enir. Bu dəfə polkovnik Zare də onunladır. Yaqubpur paltarlarını çırpır, üz və saqqalındakı toz-torpağı təmizləyir. Başını qaldıranda çadırların birinin yanında Babəki görür. Kölgəsi anbar çadırının yanına qədər uzanıb. Babəkin Həməimədən də çıxdığına inana bilmir. Fikirləşir ki, bu dəfə ciddi danışmalıdır. Belə sürətlə irəliləyirsə, heç şübhəsiz, Bukamala komandirdən tez çatacaq!

Babəki çağırır. Yenə utancaq baxışla, təbəssümlü dodaqlarla, səliqəli geyimlə, təmizlikdən işildayan üz-başla qarşısında dayanır. Qərara gəlmişdi ki, ciddi görkəm alıb amiranə tərzdə danışsın və əmrdən yayındığına

görə cəzalandırsın. Lakin Babək yaxınlaşandan sonra sözlərinin danlaq tonu azalır.

– Ağa Babək, elə bizimlə bərabər gedirsən ha! Nə olub, ağa? Niyə bizim sözümüzü dinləmirsən? Əgər nəsə varsa, bizə də de. Əgər bir məqsədin varsa, de, biz də bilək...

Aralarındakı sükut Babəkin çəkmənin ucuyla çıxardığı xışıltıyla pozulur. Komandir uzun qollarını iri cüssəsinin arxasında qıfıllayır. Çiyinlərini geri verir. Bu bir neçə günün yorğunluğu sanki daş dolu bir yük olub çiyindənən asılıb. Eləcə cavab gözləyir.

Babək başını qaldırır. Saçı sol gicgahının üstünə tökülüb.

– Ağa, biz vuruşmağa gəlmişik, yeyib-yatmağa yox. Həminədə ancaq uzanırdıq. Burda faydalı ola bildiyim halda niyə geridə qalım?!

Yaqubpur özündən qısa və arıq olan bu gəncə baxır, nə deyəcəyini bilmir. Əllərini düyünləyib, barmaqlarının ucu tez-tez açılıb-bağlanır. Nəfəs alıb ətrafına baxır. Bitki və ağac görmək, yarpaq xışıltısı eşitmək üçün necə də darıxıb!

Əlirza Nəzəri yaxınlaşır. Əl verib görüşürlər. Nəzəri ağ seyrək saqqalını qaşıya-qaşıya, maşının yanında bir neçə nəfərlə söhbət edən

polkovnik Zareyə doğru gedir. Raket manqası müəyyən həddə hazırdır, irəliləmək üçün komandirin əmrini gözləyir.

Nəzəri arıq bədənini yanındakı Toyota pikapına dayayır. Təxminən 60 yaşı var. Külək bir ovuc qumla ağ saçının arasında fırlanır. Ağa Zare birinci müavinini çağırır.

Yaqubpur getməzdən öncə hələ də başısağrı dayanıb torpaqla oynayan Babəkə baxır və deyir: "Daha burdan tərpenmə, Babək!"

Babək, "Baş üstə" – deyib gülümsəyir.

Ratsiyadan səs gəlir. Danışanın qırıq-qırıq səsi Zareyin bütün diqqətini cəlb edir. Suriyanın xəritəsi ovcunda sıxılır. Müşahidəçi yolda bu səmtə gələn bir intihar avtomobili görüb. Şəxsi heyətin ağır silah daşıyan bir maşını da çalaya düşüb, çıxmır. Ratsiyadakı kişi komandirin cavabını gözləyir.

Zare yavaş-yavaş başına toplaşmış adamlara üzünü tutub deyir: "Güclü uşaqların bir neçəsi maşına minsin, gedək, çalaya düşmüş maşını çıxaraq".

Babək pikapın arxasına hoppanır. Çəfyə şalını ağzına bağlayıb digər uşaqları gözləyir. Zare ilə

Yaqubpur uşaqları tez maşına minməyə həvəsləndirən Babəkə baxırlar.

Qabaq təkər qumla örtülmüş kiçik bir çalaya düşüb. Silah daşdığına görə maşın ağırdır. Maşını çəkmək üçün gətirdikləri ip zəifdir, qırılma ehtimalı var. Uşaqlar maşının ətrafına toplaşırırlar. Hərə bir yol təklif edir. Zareyin bütün diqqəti ratsiyada və intihar avtomobilinin göründüyü yoldadır.

Babək əli belində ətrafına baxır. Sürücü əlləşməkdən yorulub qumun üstündə, ağır silahın kölgəsində oturub. Günəşin istisi uşaqların üz-başında tər damlları yaradır. Bir neçə nəfər maşının ağırlığını təxmin etməkdən ötrü önündən tutub.

Babək deyir: "Uşaqlar, çəfyələrinizi mənə verin".

Zare başını ona çevirir.

– Nə etmək istəyirsən, oğlan?

– İpin ətrafına dolayacam ki, möhkəm olsun.

Zare qaşının üstündəki köhnə yarasını qaşıyır. Bir tər damcısı aşağı sürüşür. Beş-altı çəfyə şalı ipə dolanıb Zareyin oturduğu pikapa birləşdirilir. Komandir maşından enir. Sürücü sükanın arxasına keçir. Hamı maşının önündə əli

kapotda itələməyə hazır vəziyyətdədir. Babək deyir: "Ucadan de: "Ya Əbəlfəzl!"

Səsləri ucalır, maşın çətinliklə olsa da, bir az tərpnir, təkər çaladan çıxır. Bu zaman uzaqdan bir partlayış səsi gəlir. Komandir tez ratsiyaya doğru atılır. Ratsiyadan həyəcanla qırıq-qırıq səs gəlir: "Hədəf məhv edildi, hacı. Uşaqlar onu vurdular".

Zare maşına söykənib dərin nəfəs alır, gözlərini çəfyələrin düyünlərini açan oğlana dikir.

– Sənin adın nədir, ağa?

– Babək Nuriyəm.

Çevikliyi Zareyin diqqətini cəlb edib. Artilleriya bölməsində belə qüvvələrə ehtiyac var.

– Raket manqasındasan?

– Bəli, ağa.

– Yaxşıdır. Manqanız bir-iki günə irəli getməlidir.

Babəkin baxışlarından sevinc yağır. Zare bunu duyub təəccüblənir.

Soyuq adamın iliyinə işləyir. Belə vaxtlarda göz açmadan da bilmək olur ki, gecənin

yarısıdır. Burada gündüzlər hava nə qədər normaldırsa, gecələr də bir o qədər soyuqdur.

Davud yerindən tərpənib adyalı yaxşı-yaxşı özünə bükür, gözlərini azca aralayır. Sağ tərəfi boşdur. Adyalı yenə qaydaya salır ki, oyan-buyana çevriləndə soyuq olmasın. Yadındadır, gecə Babək sağ tərəfində yatmışdı, Hüseyin sol tərəfində. Hüseyin yerindədir, Babəksə yoxdur. Bir qədər qalxır. Uşaqlar çadırın hər tərəfində yatıblar. Çadırın girişində isə sanki adyal təpəsi əmələ gəlib. Hüseyin oyanır.

– Nə olub?

– Babək yoxdur.

Yerində oturur. Ehtiyatlı davranır ki, əl-ayaq hərəkətləri yanındakını oyatmasın. Adyal təpəsi birdən-birə kiçilir.

– Odur, ordadır.

– Hanı? – deyər Davud başını Hüseyinə çevirir. Sonra onun göstərdiyi yerə - adyal təpəsinə baxır.

– Gecələr namaz qılır.

– Bu soyuqda niyə çadırın girişinə gedib?

– Yəqin ki, bizi oyatmamaqdan ötrü.

Böyrü üstə üz-üzə uzanırlar.

– Bizi geridə saxladıqları vaxt çox narahat idi. Dəfələrlə ağladığımı görmüşəm. Tez-tez deyirdi ki, Davudla Rza Əlipur şəhid olsalar, mən nə edərdəm.

Mehrvərzin yuxusu qaçır.

– Biz nə qədər çalışdıq ki, onu arxada saxlayaq. Bura necə gəldi?

– Ağlına kim gəldisə, xahiş elədi. Gecədən səhərəcən namaz qılırdı. Bir dəfə dedim ki, Babək, niyə özünə bu qədər əziyyət verirsən? Dedi: "Biz bura vuruşmağa gəlmişik; hətta şəhid olsaq da. Bura arxada qalmağa gəlməmişik ki!"

Davud Buhusda onu dəfələrlə maşından endirib, min cür bəhanə ilə kəşfiyyat və digər işlər üçün irəli aparmayıb. Dəfələrlə zarafata demişdi: "Babək, vallah, əgər burda qolunun sızağı partlasa, atan orda bizi partladar!" Özü Babəkin məzlum baxışına dözməyəndə də komandirə və ya Həmid Təcəssüsiyə yavaşca deyirdi ki, onu maşından endirsinlər. Onlar da qapını açıb Babəkə deyirdilər ki, düş aşağı. Babək etiraz etməzdən öncə əlinə bir silah verib deyirdilər ki, burada keşik çək. O da bir söz demədən həsrətlə onlara baxırdı.

Davud imkansızlığın, yorğunluğun və yuxusuzluğun çoxlarını əsəbi etdiyini görmüşdü. Bəzən bir adyal və ya mürəbbə üstündə mübahisə edirdilər. Lakin Babəkə heç nə təsir etmirdi. O hələ də təlim zamanı gülümsəyən adam idi. Dəfələrlə görmüşdü ki, yemək gələndə hamı tez almağa çalışır, Babəksə yeməyini alan axırncı adamlardan olurdu. Sonradan kimsə gələndə və yemək qalmayanda da öz xörəyini ona verirdi, özü gedib anbar çadırında lobyə və ya balıq konservi açırdı. Heç kim bilmirdi ki, bu oğlan niyə bu qədər sakit və səbirlidir.

– Niyə oyaqsan, Hacı Davud?

– Sən yenə dedin Hacı Davud? Sən niyə adam olmursan axı, oğlan?!

Babək adyalını kənara çəkir. Altına sərdiyi hərbi köynəyinin qollarını səliqəyə salır. Davud onun nə iş gördüyünə baxmaq üçün başını qaldırır. Köynəyi görəndə gülməyə başlayır.

– Köynəyi niyə ora sərmisən, oğlan?

Babəkin yerinə Hüseyin dillənir.

– Hər gecəki işidir. Paltarlarını adyalın altına sərir ki, ütülənsin.

Davud deyir:

– Babək can, çöllükdəyik ha! Niyə özünə bu qədər fikir verirsən, dadaş?!

Hüseynlə Babək yavaşca gülüşürlər. Bir neçə günlük ayrılıqdan sonra bir yerdə olmalarına sevinirlər.

Babək soruşur: "İrəlidə vəziyyət necədir?"

Davud bu bir neçə gündə başqa bir qrupla birgə artilleriya qüvvələrinin silahlarını yerləşdirdikləri yerə gedib-gəlib. Əməliyyatın necəliyi barədə bildiklərini danışır. Babək başını yaxınlaşdırır.

– Mən fikirləşirdim ki, şəhid olacaqsan, daha səni görməyəcəm.

Boğazındakı qəhər Davudu danışmağa qoymur.

– Elə et ki, mən də irəli gedim, Hacı Davud. Məni niyə irəli qoymurlar?

Davud bu fikri bəyənmir və yenə çadıra sükut çökür.

Raket manqası komandirlərin razılığı ilə Bukamala doğru hərəkət edir. Könüllülər arasından doqquz nəfər seçilir. Ərcüməndfərlə Miyanəci müşahidəçilikdən raket bölməsinə

keçir, Arıflə birlikdə rus silahları üzərində məşq edirlər.

Ərcüməndfər sevincək Babəkin çiyinlərinə vurub deyir: "Nə qəd yaxçıdı ki, burda da türk var!"

Hüseyn Nəzəri deyir: "Əlbəttə, Babək fəğət türkcədən deyil, ərəbi və ingilisi də bələddi".

Babəklə Hüseyn çox vaxt axşamlar livanlılarla pakistanlıların çadırına gedirdilər. Babək onlarla ingiliscə danışır, bütün sözlərini səbir-hövsələ ilə Hüseynə tərcümə edirdi. Bekar olanda, ya da istirahət vaxtlarında lüğət dəftərçəsini götürüb oxumağa başlayırdı.

Hüseyn bir-iki dəfə soruşmuşdu: "Ərəb və ingiliscə oxumaq nə üçündür; özü də müharibədə?" Babək belə cavab vermişdi: "Öyrənmək üçün hər bir imkandan istifadə etmək lazımdır. Mən magistratura təhsilinə hazırlayıram".

Suriyaya gəlişlərindən 22-23 gün ötür. Ailədən uzaqlıq, əlverişsiz şərait və İŞİD təhlükəsi uşaqların dözümlüyünü azaldıb. Əksər gözlər yuxuludur, qan qoyub və çoxu səbirsizlənib.

Hava günəşlidir. Uşaqlar payız günəşinin altında oturublar, axşamın soyuğuna hazırlıq üçün bədənlərində istilik toplayırlar. Babək əlinə polistirol parçası götürüb, ox atmaqdan ötrü hədəf düzəldir. Bir neçə gün öncə əyləncə olsun deyə hədəfi divara vurmuşdu, kiçik süngüylə atırdı. Çox çəkmədən ətrafı əllərində süngü olan uşaqlarla dolmuşdu.

Əli Rzayi ayaqlarını qucaqlayıb. Davud Mehrvəzrlə Hüseyn Nəzəri yanında oturublar. Ərcüməndfər gözlərini yumru hədəf hazırlayan Babəkin çevik əllərinə dikib. Miyanəci uzaqlara baxır, baxışları kiçik və böyük təpələrlə enib-qalxır. Külək Kaidxordənin əlindəki kitabın vərəqlərini yellədir. O, "Konkurs" raket qurğusu barədə məlumatlar oxuyur:

– Hərərət durbini ilə gecə vaxtı maksimum effektiv məsafə 2500 metrdir.

Babək Arifin sözlərini təkmilləşdirir: "Bir raket daşıyıcısı da var, izlənə bilir".

Arif başını qaldırır. Qızılı saç günəş altında parıldaıyır. Cənubdan olması əsla bilinmir; xuzistanlılara heç bir oxşarlığı yoxdur. O, üçüncü dəfədir Suriyaya gedib. Artilleriya silahları barədə çoxlu məlumatı var. "TOW"

manqası yaradılıandan bəri səbir-hövsələ ilə bildiklərini öyrədir.

Yenə başını kitaba yaxınlaşdırıb deyir: "Babək, bunu oxumusan?"

Babək böyük dairə içində kiçik dairələr çəkəkəkə deyir: "Təlim zamanı eşitmişəm".

Mazandaranlı uşaqlardan olan bir seyid yaxınlaşıb Babəklə Arifin arasında özünə yer açır.

– Uşaqlar, gəlin fala baxaq, görək gələcəyimiz nə olacaq.

Əlini açır. Bükülmüş kağız parçaları küləkdən ovcunda yer dəyişdirir. Hamının marağı cəlb olunur. Seyid kağızları açır. Onların üzərinə qırmızı qələmlə "şəhid", "əlil", "əsir" və ya "itkin" sözləri yazılmışdır.

Döyüşçülərin yaratdığı dairə kiçilir. Artıq günəş gözlərini bükülmüş kağızlara dikmiş adamların boynunun arxasına saçır. Seyid kağızları ovcunda qarışdırıb qumun üstünə tökür. Artıq hərənin əlində bir fal var.

Seyid, "Bir-bir açın" – deyib kağızlara sarı boylanır. Ariflə Babəkin falı "əlil" çıxıb. Qalanına baxa bilmir. Deyir: - Özünüz deyin.

O tərəfdən etiraz səsi gəlir. Davud Mehrvərz deyir: "Ağa, qəbul deyil. Mən əsir düşmək istəmirəm. Təzədən!"

Gülüş və zarafat arasında kağızlar yenidən yumurlanır, seyidin əlində qarışıb yerə tökülür. Babək açılmış kağız parçasını hamıya göstərib gülə-gülə deyir: "Görün, nə gəldi!"

Başlar ona tərəf çevrilir. Arif kağızı açıb ona doğru tutur. Bir-iki nəfər də eyni işi görür. Artıq üç-dörd nəfərin əlindəki kağıza "şəhid" sözü həkk olunub. Arif gülərək deyir: "Yəqin ki, hamımız maşında olanda İŞİD bir raket atacaq, birlikdə şəhid olacağıq".

Ərcüməndfər narahatlıqla yerindən tərپənib ayaqlarını uzadır və hirslə deyir: "Nə pis olar belə şəhid olsaq! Onlara qarşı bir iş görmədən, onlarla vuruşmadan".

Uşaqlar başları ilə təsdiqləyirlər.

Söhbətin ab-havası dəyişir. Kiçik kağız parçası Babəkin barmaqları arasında fırlanır, "şəhid" sözü gah görünür, gah itir.

Polkovnik Yaqubfər raket manqasını toplayıb deyir:

- "TOW" raketini üçün maşınımız yoxdur. İki maşınımız var, ikisinin də arxasına minaatan yerləşdirmişik. İşimiz sürətli olsun deyə, gərək raketini də maşına yerləşdirək; həm aparıb-gətirməyə yaxşıdır, həm də mövqe seçməyə.

Bir az fikirləşəndən sonra əlavə edir: "Daşıyıcı və qaynaq aparatı olduğuna görə bunu o biri Toyotanın arxasına birləşdirmək olar. Lakin bunun üçün mütəxəssisimiz yoxdur".

Sözü bitməmiş Babəklə Arifin əlləri qalxır. Digər uşaqlar da hazırlıqlarını bildirir və cəld işə başlayırlar.

Hərə bir işə cavabdehdir. Komandirlə birinci müavini uzaqdan manqanın əməkdaşlığına nəzarət edir. Ariflə Babək daha böyük həvəslə işləyirlər. Bu uşaqları görəndə yorğunluqları aradan qalxır.

Uşaqlar daşıyıcını qaldırıb təyin edilmiş yerə qoyurlar. Babək qaynaq aparatını işə salır. Qılgıncılar yavaş-yavaş qaralmaqda olan havada bərq vurur.

Ariflə Babək dəfələrlə maşına qalxır, hər yeri diqqətlə araşdırırlar. İşin tamamlandığından əmin olduqda polkovniki çağırırlar. Yaqubfər maşının ətrafına baxır, sonra silahın arxasında

dayanır. İşin belə sürətlə və bu qədər dəqiq tamamlandığına inana bilmir. Sanki peşəkar bir qrup işləmişdi. Hamısına təşəkkür edir və raket sahəsində xüsusi bir çatışmazlığın olmadığından arxayın olur.

Arif əllərini qaldırıb barmaqlarını düyünləyir, ayaqlarının pəncəsi üstə dayanıb özünü yuxarı dartır. Hüseyin gülüb deyir: "Bununla yorğunluq çıxmaz. Gərək qəhvə içəsən".

Babək də gülür. Artıq hamı bilir ki, Arif paltardan çox yemək gətirib. Nə vaxt yorulsa, kiçik çaydanı su ilə doldurub ocaq qalayır, qəhvə hazırlayır, stəkanı havada tutub ətrafdakı uşaqları səsləyir: "Uşaqlar, gəlin, yorğunluğunuzu çıxarın!"

Babəkdən fərqli olaraq, Arif dəcəl və zarafatçıdır. Bəlkə elə buna görə sakit olan, vaxt tapan kimi cibindəki kitabı açan oğlandan xoşu gəlir. Əlini Babəkin çiyinə qoyub deyir: "Gedək, bir qəhvə içək, mühəndis".

Uşaqlar onların qara, yağlı əllərinə baxıb gülürlər.

Zare küləyin tərpətdiyi çadırın içindən yan-yana dayanmış iki gəncin üfüqə doğru uzanan kölgələrini görür.

Ərcüməndfər yerində oturur. Adyalın bir tərəfi çiyninə ilişib, digər tərəfi qolunun üstünə düşüb. Ayağının altına baxır. Babək adyalın üstündə, ayağının altında uzanıb və gözlərini çadırın tavanına dikib. Başının üstündə uşaqların çantaları, əşyaları və yemək payları yığılıb.

– Babək, belə heç yaxşı deyil. Gəl, yanımızda yat. Bir az sıxlaşırıq.

Babək böyrü üstə çevrilir, üç qat adyal ağır-ağır qulaqlarının dibinə qədər qalxır.

– Ağa, belə rahatam.

– Axı biz əziyyət çəkirik!

– Əziyyət çəkmə, dadaş. Bax, yerimi üzüqibləyə sərmişəm ki, sübh namazına oyananda gedib dəstəmaz alım və gəlib burdaca namazımı qılım.

Digər uşaqlar da başlarını qaldırırlar. Babəkin təbəssümlü izahıyla xəcalətləri azalır.

Babək düz uzanıb gözlərini tavana dikir. Zəncanlı döyüşçülərdən olan Miyanəci və Ərcüməndfər bir neçə gün öncə Həminə kəndində keçirilən iclasda Babəklə tanış olmuşdular. İndi onlar birlikdə Bukamal

şəhərinin ətrafında çadırdə uzanıb əməliyyat xəbərlərini gözləyirlər.

Bu dörd gündə Bukamal istiqamətinin qərb səmti mühasirəyə alınıb. Uşaqlar yavaş-yavaş əraziləri azad etməyə hazırlaşırlar. İki-üç gün öncə komandir Zare uşaqların bir qismini kənddən 1 km aralıda yerləşən bölgəyə göndərib. Zare demişdi ki, irəli mövqedəki uşaqları qorumaq və İŞİD-in düzənlikdən hücumuna mane olmaq üçün buraya yerləşirik.

Babək çadırdən çıxır. Əlipur səsə tərəf dönür:

– Niyə yatmamısan, Babək?

– Yuxum gəlmir. İstəyirəm növbəti naryada mən çıxım.

– Adlar yazılıb axı. Məndən sonra Miyanəcidir.

– Dadaş, o yatıb, niyə oyadaq ki?! Mən onun yerinə keşik çəkərəm.

Əlipur başını yelləyir. Bu, ilk dəfə deyil. Babək çox vaxt digərlərinin yerinə keşik çəkir. Əlipur bilir ki, Mehrvərz olmayanda və adları Babək yazanda öz naryad saatlarını elə seçir ki, digərlərinin yatmağa daha çox vaxtı qalsın. Dəfələrlə görüb ki, başqa uşaqların naryad vaxtında Babək yuxudan oyanır, onlara yemək

aparır, bir saat yanlarında oturur ki, gecənin qorxunc sükutundan əziyyət çəkməsinlər. Artıq çoxları öz növbələrində Babəki gözləyirlər; meyvə və yemək gətirsin, onlarla söhbətləşsin.

Babək cibindən iki alma çıxarıb birini Əlipura uzadır. Rzanın üzü gülür. Soruşur: "Nə fikirləşirsən, hacı?"

Rza başını qaranlığa çevirir. Arabir uzaqdan atəş səsi gəlir. Almanı Babəkdən alıb dişləyir.

– Hər şey və heç nə!

– Rza, bilirsən, Kisvə qarnizonunda olanda çox qürur hissi keçirirdim.

– Nəyə görə?

– Çünki qarnizonumuz İsraildən cəmi bir neçə km aralıda idi və o heç bir qələt edə bilmirdi.

Əlipur ona baxır. Babək həyəcanla əlavə edir: "Bilirsən bu nə deməkdir, Rza? Yəni biz qüdrətliyik, onlara sübut olunub ki, bizimlə bacara bilməzlər. Rza, biz onların bir neçə kilometrliyində idik, onlarsa heç nə edə bilmirdilər".

Həyəcanı səs tonunu artırır: "Bilirsən bütün bunların səbəbi nədir?"

Əlipur lal-dinməz başını yelləyir, “Babək indiyədək bu qədər danışmamışdı” – deyə öz-özünə düşünür.

Babək əlini köynəyinin cibinə salır. Kiçik bir Quran çıxarır, dodaqaltı salavat deyib ortasını açır.

– Bunun müdrikliyinə görədir. Rza, bu sabitlik və təhlükəsizlik, danışdığım bu qürur üçün hamımız bu kişiyyə borcluyuq.

Əlipur şəklə doğru əyilir. Zəif ay işığında ağa Xameneinin şəkli görünür.

– Çox istəyirəm ki, ağa onu necə sevdiyimi bilsin. İstəyirəm bilsin ki, əsgərlərindən biri mənəm.

Rza Babəkin tələsik göz yaşlarını sildiğini görür, özünü görməzliyə vurub barmaqlarının ucuyla nəvaziş etdiyi şəklə baxır.

Şəxsi heyət istirahət etmək və əşyaları aparmaq üçün artilleriya bölməsinin yerləşdiyi əraziyə qayıdır. Polkovnik Zare raket manqasının komandiri Əlirza Nəzərini görüb yaxınlaşır, ön xətdəki döyüşçülərinin işlərindən danışır.

İrəliləmə baş tutub. Artıq Nəzəri manqasını götürüb üçyola yerləşməlidir. Çünki daşınası silah yoxdur, hamısı pikapların arxasına bərkidilib və yaxşı olar ki, irəlidəki canlı qüvvəyə dəstək vermək üçün İŞİD-in hücum ehtimalı olan yola yerləşsin.

Raket manqasının iki zirvənin yamacına yerləşməsindən bir gün sonra İŞİD atəş açmağa başlayır. Atəş hər an güclənir. Bir tankın kəndə girdiyi xəbər verilir. Raket manqasından azca arxada yerləşmiş "Konkurs" manqasına irəliləmə əmri verilir.

Babək uşaqların irəli getdiyini görür. Ratsiya söhbətlərindən bilir ki, kənddə güclü döyüş gedib, bir neçə nəfər yaralanıb. O, kəndə gedən təcili yardım maşınuna əl yelləyir, deyir ki, mən ilkin tibbi yardım işlərini bacarıram, sizə kömək edə bilərəm.

Babək tibb işçiləri ilə birlikdə Bukamalın yaxınlığındakı kəndə gedir. İŞİD geri çəkilib, amma tüstü və barıt qoxusu nəfəs almağa imkan vermir. Yaralıları kiçik bir evə aparıblar. Hər tərəfdən sızıltı səsləri gəlir. Biri qışqırır: "Tez gəlin. Səmədinin vəziyyəti ağırdır".

– Babək, qaç! - tibb qardaşı deyir və birlikdə xərəyi götürüb qaçırlar. Üz-başlarından tər axır. Səmədinin başı üstə çatanda isə artıq iş-işdən keçmiş olur. Babək cansız bədən yanında oturub ağlayır. Tibb qardaşı deyir: - Qollarından tut.

Babəkin göz yaşı Səmədinin solğun üzünə damır. Kənd tüstü və toz dumanına qərq olub. Tez yaralıları yərbəyer etmək lazımdır. İŞİD-in ikinci hücum ehtimalı da var.

Gecədir. Göydə nə ay var, nə ulduz; hər yer zülmətə qərq olub. Nazik bir lampanı naqillə maşının akkumulyatoruna birləşdiriblər. Onun zəif işığı çadırı işıqlandırır.

Uşaqlarda ruh düşkünlüyü var. Partlayış səsləri və yerdə axan qanlar yaddaşlarından silinmir. Nəzəri uşaqların vəziyyətini görüb deyir: "Qaydın geriyə, gecəni artilleriya bölməsində yatın".

Sutkalıq keşik çəkmək uşaqların bədənini, Səmədinin ölümü də ruhunu ağrıdıb. Partlayış səsləri hər an qulaqlarında təkrarlanır. İlk dəfə müharibə səhnəsi görüb, ağrının eşitdiklərindən nə qədər böyük olduğunu anlayıblar.

Hamıdan çox Miyanəci ilə Ərcüməndfər narahatdır. Səmədi onların yerlisi idi. Bu müddətdə həmişə onların qeydinə qalır, tez-tez deyirdi: "Heyfdir ki, siz Avropanın bu quldurları tərəfindən öldürüləsiniz. Siz gərək İmam Mehдинin (ə) yanında şəhid olasınız, düşüncə azğınlığının bu yola gətirdiyi aludə tör-töküntülərlə müharibədə yox".

İndi isə Səmədinin özü həmin tör-töküntülərin əli ilə şəhid olmuşdu. Uşaqlar görmüşdülər, amma əllərindən heç nə gəlməmişdi.

Babək əlini Ərcüməndfərin çiyinə qoyub deyir: "Qalxın, dadaş. Biz sizin yerinizə keşik çəkəcəyik".

Ərcüməndfərin yaşlı gözləri Babəkin zahirən sakit üzündə gəzir. Yerlərindən qalxırlar. Nəzəri Babəkə deyir ki, uşaqlarla artilleriya bölməsinə getsin, bir qədər sursat və yemək gətirsin.

Onlar yola düşürlər. Arifin çadırının açıq yerlərindən Ahəngəranın səsi gəlir: "Dərə-bağə-şəhadət ra nəbəndid! Ze ma biçareqan zan su nəxəndid!"⁸

⁸ Şəhadət bağının qapısını bağlamayın! O tərəfdə biz zavallılara gülməyin!

Komandir Zare maşında istirahət edir. Uşaqlar sıxılmasınlar deyə, həm də yerlərini daraltmamaqdan ötrü gecələr maşında yatır. Bütün günü irəli gedib-gəlib, yuxusuzluq və yorğunluq amanını kəsib.

Şüşənin səsinə gözlərini açır. Qulaqlarını şəkləyir. Səs yenə təkrar olunanda şüşəyə doğru çevrilir. Qaranlıqda kim olduğunu ayırd edə bilmir. Salonun işığını yandırır şüşəni endirir.

– Hə, Babək, nə olub?

– Ağa, bağışlayın, sizi yuxudan oyatdım. Bir söz demək istəyirəm.

Zare bu müddətdə Babəki köməyə ehtiyac yaranan hər yerdə görmüşdü. O, tənzimlənən açar kimi hər bir problemin həllində rol oynamışdı.

Babək başını aşağı salıb.

– Gözləyirəm, oğlan, sözünü de.

– Ağa, deyirlər ki, sabah döyüş olacaq.

– Bu 24-25 günün hamısında döyüş olub.

Məgər atəş və partlayış səslərini eşitmirdin?!

Maşının salonunu və Babəkin ətrafını sükut bürüyüb.

– Nədənsə qorxursan, Babək? İstəyirsən səni geri göndərim?

Babək tez başını qaldırır. Saçı alnına tökülür. Əlini saqqalına qoyur.

– Yox, ağa, nədən qorxmalıyam?! Sizdən bir şey istəməyə gəlmişəm.

Yorğunluq və yuxusuzluq Zareni əldən salıb. Hövsələsiz halda deyir: "Yaxşı, de, bəs nə gözləyirsən?"

Babək bir az yerində tərpənir. Maşının tavanındakı qırmızı işıq üzünün yarısını rəngə boyayır. Baxışını komandirin gözlərinə qədər qaldırır.

– Ağa, mən sabah şəhid olacam...

Sanki Zarenin qəlbinə yanar xəncər salırlar. Düz oturub gözlərini Babəkə dikir. Sözlər yadından çıxır, nə deyəcəyini bilmir. Öskürüb səs tonuna fikir vermədən deyir: "Bu nə sözdür, oğlan?! Biz bir şəhid vermişik, hamımıza bəsdir. Daha heç kim şəhid olmayacaq".

Babək çəfyəsinin kənarıyla oynayır, sağ ayağını naməlum ritmlə yerə vurur.

– Ağa, söz verin ki, şəhid olsam, atamdan razılıq alacaqsınız. Deyərsiz, haqqını halal etsin.

– Yenə öz sözünü deyirsən, oğlan! Yenə deyirsən şəhid?! Get, ağa, get. Nə sən şəhid olacaqsan, nə də bir başqası.

Babək boynunu əyib təbəssümlə komandirinə baxır.

– Amma mən şəhid olacam, ağa. Atama deyin ki, haqqını halal etsin. Gələndə onunla vidalaşa bilmədim.

Zare iri addımlarla uzaqlaşan oğlana baxır. Onun kövrək səsi hələ qulaqlarındadır. Işıq söndürür. Ətrafını qaranlıq sarır. Lakin daha yuxusu gəlmir. Gözlərini başının üstündəki dəmir tavana dikir. Uzaqdan atışma səsləri gəlir. İrandakı müharibə dövrünü və şəhid dostlarını xatırlayır:

Bir dəfə əməliyyatdan qabaq yuxuda dostu Cavadın şəhid olduğunu görmüşdü. Oyanandan sonra hər dəfə onu görəndə yuxusunu danışmaq istəyir, amma olmur. Nəhayət, şəhadət xəbəri gəlir.

Ürəyinin döyüntüsü çoxalır. Maşının qapısını açır. Təmiz havaya ehtiyacı var. Maşından enir. Raket və minaatanlar tərəfdən gələn zəif işıq diqqətini cəlb edir.

Keşikçi komandiri görüb ayağa qalxır, özünü itirib deyir: "Hacı, otur, sənə çay gətirim".

Komandir çalada yanan kiçik ocağa baxır. Dəfələrlə tapşırmışdı ki, gecələr ocaq qalamayın

və ağ paltar geyinməyin. Yenə bu tapşırıqları təkrarlamaq istəyir, amma Babəkin fikri qoymur.

Çalanın yanında oturur. Soyuq iliyinə işləyəndə silah yeşiklərini qırıb ocaq qalayan uşaqların haqlı olduğunu düşünür.

Stəkanı Əlidən alır. Bu kişinin Mazandaran ləhcəsini sevir. Qeyri-iradi olaraq, Babəklə söhbətini ona danışır. Sanki yüngülləşmək istəyir.

Boş stəkanı Əliyə uzadıb deyir: "Əli, səhər yadıma sal, Ehsanın yerinə, geriyə sursat gətirməyə Babəki göndərim. Səhər burda olmasını istəmirəm".

Əli nazik çubuqla ocağın külünü tərpedir, üzü qızıdır.

– Baş üstə, hacı!

Birbaş maşına doğru gedir. Bütün müharibə xatirələri beynində canlanır. Müharibədən zəhləsi gedir, ancaq qədim dostlarından biri zəng vurub Suriyada ona ehtiyac olduğunu bildirəndə əşyalarını toplayıb yola düşmüşdü. Müharibədən zəhləsi gedir, amma sülh və təhlükəsizlikdən ötrü son nəfəsinə qədər vuruşmağa hazırdır.

Ratsiyadan Nəzərinin yorğun səsi gəlir:

– “TOW” uşaqları “Konkurs” silahı ilə keşik çəkirlər. Piyada qrup bu gecə magistralın sonuna qədər irəliləməlidir. Köməyə ehtiyac ola bilər.

Zəncanlı uşaqlar artilleriya məntəqəsinin çadırında uzanıblar. Bütün fikirləri Şəhid Səmədidə qalıb. Gözlərini yuman kimi səhərin qarışıq görüntüləri dərhal gözləri önünə gəlir. Səmədinin onlara son baxışını xatırlayıb ağlayırlar. Özlərini saxlamaq istəyirlər, amma bacarmırlar. Yuxusuzluqdan yavaş-yavaş gözləri ağırlaşır.

Səma ağ paltarını hələ tam geyinməmiş Zərə çadıra girir. Raket məntəqəsi gecə ikən piyada qüvvələrlə birlikdə irəli getmişdir və indi döyüş yerindədir.

Zərə uşaqlara deyir: "Tez qayıdın silahlarınızın başına".

Hiss edir ki, nəşə deməli və ya etməlidir, amma nə qədər fikirləşirsə, yadına düşür. Sanki nəyisə unudub. Biri çiyinə vurur.

- Hacı, hər şey qaydasındadır?

Şəxsi heyətin maşına minməsinə baxır, "Görəsən, hər şey qaydasındadır?" – deyər öz-özündən soruşur. Fikri pərişandır.

Uşaqların vəziyyəti dünənkinə nisbətən yaxşıdır. Ötən gecə raket manqasına tapşırıqları "TOW" silahını təhvil almağa gedirlər. Mühəndis-istehkam bölüyü gecəki irəliləmələrdən sonra nəqliyyat vasitələrinə yol açmağa başlayıb.

Komandir Nəzəri uşaqları görüb əlverişli irəliləyişdən danışır və axırda Ərcüməndfər deyir: "Babək və digər uşaqlar tərənin başındadırlar. Silahlarınız da onlardadır".

Uşaqlar Nəzərinin barmağının tuşlandığı üç tərəyə diqqət kəsilirlər. Mühəndis-istehkam qüvvələri gecə üç tərənin ortasında bir yer düzəltdi. Bir qədər yüksəyə qalxırlar. Nəzəri deyir: "Yavaşca başınızı qaldırın. Onlar bir neçə dəqiqə öncəyə qədər atəş açırdılar".

Manqa yavaş-yavaş tərənin yamacına enir. Yamacın bir neçə metrliyindən Arifin, Babəkin və başqa bir neçə nəfərin gülüş səsləri gəlir.

Ərcüməndfər başlarının üstə dayanıb ciddi görkəm almağa çalışır, qollarını sinəsinə qoyub deyir: "Uşaqlar, irəlidə döyüş gedir, sizsə burda gülürsüz?!"

Babək bir qədər qalxıb deyir: "Dadaş, biz öz işimizi görmüşük. Atəş də açmışıq. Düşmənin

bir raket daşıyıcısı gəldi. Elə atəş açdıq ki, daha bu tərəflərə gəlməyə cürət etməz".

Miyanəci deyir: "Yaxşı, gəlin yuxarı".

Arif deyir: "Yox, yuxarı hədəfdədir, vururlar. Burda qalacağıq".

Babəkin istehkamın döşündə qəbir formasında qazdığı çuxur Ərcüməndfərin diqqətini cəlb edir. İçinə bir adyal sərib uzanıb. Gülə-gülə soruşur: "Babək, yerin rahatdır?"

Babək başını bir qədər qaldırıb uzandığı yerə baxır və gülə-gülə: "Vallah, rahatdır. Lazım olanda başımı yarım metr qaldırıb atəş açıram, sonra yenə uzanıram. Silahım yanımdadır, portağalım da var," – deyib əlindəki portağalı göstərir.

Hamı gülür. Ərcüməndfər soruşur: "Çatışmazlığınız yoxdur?"

Babək cavab verir: "Şirin külçəmiz də var. Daha səhər yeməyi istəmirik. Ancaq sənə qurban, günorta yeməyi gətirsələr, bizə göndərin".

Nəzəri tövşüyə-tövşüyə gəlir. Ətrafına diqqətlə baxıb Miyanəci ilə Ərcüməndfərə deyir:

"Maşını gətirin tərənin başına. Burdan yaxşı görünür". Sonra Ariflə Babəkə baxır:

- Siz də maşını tərənin yamacına qoyun. Uzaqbaşı, ehtiyac olsa, tez yuxarı çıxararıq.

Uşaqlar enib silahlarının arxasına yerləşməyə hazırlaşırlar. Nəzəri seyidə məktub verib geri göndərir, onun yerinə Hüseyn Nəzəri manqaya qoşulur. Ariflə Babək buna sevinirlər.

Üç tərəyə gəlməzdən öncə Hüseyn Nəzəri də onlarla birgəydi. Lakin mübahisəsindən sonra komandirin fikri dəyişmiş və Nəzərini cəzalandırmaq üçün geridə saxlamışdı.

Sağollaşanda çəkməsini ayağından çıxarıb Babəkə uzatmışdı:

– Babək, çəkməni al.

Soyuq ayaqlarını incidəndən bəri Babək ikinci çəkməsini ona vermişdi. Çəkməni qaytaranda da mehriban şəkildə boynunu qucaqlayıb dedi: "Sənin olsun. Məndə biri var".

Sonra bir-birini qucaqlamışdılar. Babək demişdi ki, bir yolla komandiri razı salacağam. Arif Hüseynə əl yelləyib demişdi: "Hüseyn can, "ay lav yu". Tezliklə yanımıza gələcəksən, oğlan!" Və artıq komandirin qərarı dəyişmişdi.

Manqanın altı nəfəri qalmışdı. Qalan üç nəfərdən biri pikapı sürmək işinə baxırdı, iki nəfərin vəzifəsi də raket aparıb atəş açmaqdan ibarət idi. Təpənin başında iş çətinləşmişdi. Uşaqlar daim maşının yerini dəyişməyə məcbur olurdular.

Müşahidəçi bir-birinin ardınca atəş istəyirdi. Döyüş təxminən günbatana qədər davam etdi. Atəş səsləri və raketlərin fiti qulaq batırırdı. Babək, Arif və komandir bəzən yamacda uşaqlara kömək edirdilər, bəzən də təpənin başında.

Axşam özüylə nisbi sakitlik gətirsə də, komandirlikdən manqaya hazırlıq əmri verilir. Şəxsi heyət təpənin yamacına gəlir. Yanlarında bir neçə adyaldan və böyük bir süfrədən başqa heç nə yoxdur. Geri gedib əşya gətirməyə münasib yol və mövqe də mövcud deyil.

Ərcüməndfər Babəkin köməyi ilə süfrəni, üstündən də iki adyalı sərir. Bu axşam yan-yanaya yatmalıdırlar. Ayaqları süfrənin bu başından, başları da o başından quruda qalır. Soyuq olduğuna görə çəkmələri çıxarmırlar. İki adyal onları dizlərinə qədər örtür.

Miyanəci bir neçə dəfə Babəkə doğru boylanır. Onun istisevər olduğunu bilir. Çadırda olanda çox vaxt üstünə üç-dörd adyal atırdı. Belə bir şəraitdə isə yəqin ki, buz bağlayacaqdı.

Artıq neçənci dəfə soruşur: "Babək, necəsən?" Babək cavab verir: "Hər şey əladır, dadaş!"

Babəkin səsindəki rahatlıq və mehribanlıq Miyanəcini sakitləşdirir. Hamı elə bilir ki, yerin narahatlığı və soyuq onları yatmağa qoymayacaq. Lakin gündüzün yorğunluğuna və qaçaqaçına görə yatırlar.

Komandir sübh namazına oyanır. Görür ki, uşaqlar yerlərində büzüşüblər. Butulkadakı mineral su ilə dəstəmaz alır. Namazdan sonra maşını işə salıb hava qızdırıcını yandırır. Uşaqlara yaxınlaşıb deyir: "Qalxın, namaz qılın, sonra gəlin maşında oturun, canınız qızsın".

Başlar bir-bir adyalın altından çıxır. Soyuq iliklərinə işləyib. Bədənlər quruyub, tərپənəndə sümük və oynaqların şaqqıltısı gəlir.

Arif hamıdan tez qalxır, namaz qılıb Toyotaya yaxınlaşır. Bu avtomobildən fərqli olaraq, digər Toyotada dörd oturacaq var. Uşaqlar bir-bir ona minib qızışırlar. Ərcüməndfər Babəkin yoxluğunu hiss edir. Soruşur: "Bəs Babək hanı?"

Ona dedim ki, namazdan sonra maşına gəlsin". Maşından enib yatdıqları yerə gedir. Babək bütün adyalları üstünə atıb. Alnı bir möhür qədərincə görünür.

- Babək, bəs niyə gəlmirsən?

Babək başını qaldırır. Soyuqdan dodaqları göyərüb.

- Bir az bədənim qızıışsın, namazımı qılım.

Ərcüməndfər deyir: "Namazın bitən kimi gəl, maşın istidir".

Bir müddət keçir, yenə Babəkdən xəbər çıxmır. Bu dəfə Miyanəci düşüb onun yanına gedir. Görür ki, səccadəsinin yanında adyala bükülmüş vəziyyətdə yuxuya gedib.

Günəşin istisi şəhərə yayılında hamı maşından enir. Babək adyalları qatlayır. Ərcüməndfər soruşur: "Oğlan, niyə maşına gəlmədin?"

Babək gülür, qatladığı adyalı bir neçə dəfə havada yelləyib deyir: "Vallah, namazdan sonra maşının yanına gəldim. Gördüm ki, hamınız yatmışsınız, silahları da boş oturaçağa qoymusunuz. Dedim ki, gəlsəm, həm oyanacaq, həm də yeriz daralacaq".

- Onda Arifin yanına gedərdin.

Adyalı bir dəfə də qatlayıb ona yapışan zibilləri təmizləyir.

– Arifin yanına da getdim. Gördüm ki, o da yatır. Yenə oyatmağa ürəyim gəlmədi. Maşının qapısını açsaydım, yuxudan oyanacaqdı.

Ərcüməndfər yaxınlaşır, adyalı əlindən alıb onun kürəyinə vurur.

– Çox kişi adamsan, çox!

Babək utana-utana əlini sinəsinə qoyub boynunu əyir: "Ağa, həmişə qulluğunuzdayam!"

Hamı silahını təmizləyib əşyalarını yığışdırır. Dünənki döyüşdən sonra bölgədə sakitlikdir. Babək sükanın arxasında oturub kiçik dəftərçəsi ilə məşğuldur. Əynindəki gödəkcə və boynuna doladığı şalı hələ soyuğun bədənindən çıxmadığını göstərir. Əlindəki qələm ağ kağız üzərində hərəkət edir.

Arif kameranı götürüb çəkilişə başlayır. Öncəki ezamiyyətlərində də çoxlu sənədli film çəkmiş, sonradan şəhid olmuş çoxlarından müsahibə almışdı. Onlardan yalnız həmin filmlər qalmışdır. Həmişə kameranı açmazdan qabaq deyir: "Çəkirəm ki, yadigar qalsın".

Kamera çöllükdəki qum təpələri boyunca qalxıb-enir, Ərcüməndfərlə Miyanəcini kadra salıb dayanır. Arif soruşur, onlar cavab verirlər. Kamera maşına doğru hərəkət edir. Babəkin üzü görünür. Başını qaldıraraq soruşur: "Videodur?"

Arif cavab verir: "Bəli, bəli".

Babək oturacağa söykənir.

– Bu filmi izləyən hər kəsi salamlayıram. Əgər biz qalsaq, heç, qalmasaq da, siz bu filmə baxın, - deyib gülür.

Arif soruşur: "Nə edirsən, Babək can? Haçandır bu cəbhədəsən? Nə işlər görmüsən?"

Babək başını əyib əlindəki dəftərçəyə nəzər salır, sonra üzünü kameraya tutur.

– Biz 26-27 gündür Suriya torpaqlarına gəlmişik. İki gündür bu mövqeyə yerləşmişik. Kimsə uşaqlarımızı narahat etməsin deyə yola nəzarət edirik. Uşaqlar bu yolun iki tərəfində əməliyyatdadırlar. İndi Bukamalın ətrafındakı kəndlərdən birini azad etmək üzrəyik. Oradan şəhərə girəcək və onu təkfirçi İŞİD silahlılarından alacağıq. İnşallah, məhv olurlar! İnşallah, onların kökünü kəsərik!

– İnşallah!

Babək gülümsəyib davam edir:

– Allahın köməyi ilə bu bölgəni alandan sonra Buhusa qayıdacağıq. Sonra da İrana dönəcəyik. Mənim İrandakılara bir sözüüm var. Bəzi adamlar bizə aid olmayan sözlər danışirlar. Mənim əzizlərim! Biz İŞİD təkfirçilərinin torpaqlarımıza girməməsi üçün burdayıq. Biz öz namusumuzu qorumaq üçün burdayıq. Biz öz etiqaqlarımızı müdafiə etmək üçün burdayıq.

Gülümsəyib əlavə edir:

– Hə, mənim əzizlərim! Bizə "Bəşşarın müdafiəçiləri" deməyin. Biz hərəm müdafiəçiləriyik.

Əlini qaldırıb "Ya Əli" deyir. Kamera maşından uzaqlaşır.

"TOW" raketinin daşıyıcısı magistral üstündə bir çaladadır. Çala o qədər dərinidir ki, ucaboy bir adam ayaq üstə dayansa, başı magistralın səviyyəsinə çatır. Çalanın uzunluğu iki-üç metrdir.

Günortaya yaxındır. Günəş iki saat öncədən isti saçır. Külək hər gün olduğu kimi, səhranın qumlarını göyə sovurur. İŞİD-in 23 mm çaplı ikili Zenit pulemyotu öz mövqeyindən çıxıb. Atəş sanki bir xətt üzrə yeri tikir. Havada

partlayan mərmilər yoldan iki-üç metr hündürdə partlayanda çıxardığı fit səsi torpaq istehkama çatır, havada uçuşan qəlpələr naməlum hədəflərə doğru səpələnir. Su bakı deşilir və yer su damllarını uduur.

Mühitə təşviş və narahatlıq hakim olub. Aramsız atəşlər şəxsi heyətin cavab imkanını məhdudlaşdırır. Miyanəci ilə Ərcüməndfər gözləyirlər ki, güllə yağışı bir az səngisin, yüksəkliyə doğru getsinlər. Çiyinlərində raket qurğusu istehkamın arxasında çömbəliblər.

Kiçik qəhvədən havada yellənir. Baxışlar əlin sahibinə çatana qədər Arifin səsi gəlir: "Uşaqlar, gəlin, sizə qəhvə hazırlayıram".

Bir neçə nəfər eyni zamanda qışqırır: "Arif, uzan, vurarlar. Bəlkə də hədəfdəsən".

Arifsə məhəl qoymadan qəhvə gətirməyə gedir.

– Yox, bu güllələr hələlik mənim adıma deyil.

Ratsiya səslənir. Raket manqasına tərənin başına çıxması söylənir. Müşahidəçi düşmən maşınının dayandığı yeri təyin edib. Səs-küy bir az yatıb, atəşlər arasında fasilə çoxalıb.

Uşaqlar yuxarı qalxıb qurğunu bərkitməyə başlayırlar. Kisə ilə diqqətlə örtürlər ki,

korpusuna günəş düşüb yerlərini ələ verməsin. Buna baxmayaraq, bu iki gündə İŞİD müşahidəçisi onun qoyulduğu hər bir yerin koordinatını verib və vurublar.

Ərcüməndfər deyir: "İndicə başlayacaqlar".

Minaatan yaxında olduğuna görə atəş səsini və mərminin fitini eşidib hamı yerə uzanır və gurultu qopur.

İŞİD qüvvələri Bukamal şəhərində vuruşurlar, yol yavaş-yavaş bu səmtə doğru bağlanır. Şəhərdən bayırdakı qüvvələrə sursatın çatmaması onların atəşini çox zəiflətməmişdir. Hələ ayaqda olduqlarını göstərməkdən ötrü hara gəldi atəş açırlar.

Şəxsi heyət namaz qılmaq üçün təpədən enir. Maşının yanında yeri döşəyib namaza başlayırlar. Namaz vaxtı mərmə səsi onları iki dəfə yerə uzanmağa vadar edir. Ətrafdakı səs-küyə məhəl qoymadan namazını qılan yeganə şəxs komandir Nəzəridir. O, namazdan sonra əllərinin içini arıq üzünə çəkib təbəssümlə deyir: "Bu qədər müharibədən sonra mərminin hara düşəcəyini fitindən anlayıram".

Uşaqlar axşam yedikləri konservdən sonra dillərinə heç nə vurmayıblar. Komandir "Konkurs" mənfəsının uşaqlarına deyir: "Siz ikinci tərəyə çıxın, üzü şəhərə yerləşib iki tərənin arasına nəzarət edin. Düşmən bu yoldan dövrə vurub şəhərdəki uşaqlarımıza hücum etmək istəsə, mane olaq".

Mənfə yenidən tərənin başına yola düşür. Babəklə Arif "TOW" məşininin yanında məğstralın sağ istiqamətində keşik çəkirlər. Komandirin köməyi ilə tərənin başındakı kanalın içində bir səngər düzəldilir. Kanalın içinə bir neçə kisə düzürlər.

Komandir əlini gözünün üstünə qoyur, yavaş-yavaş tərənin yamacına doğru gələn ərzaq məşinə baxıb deyir: "Mən gedib aşağıdakı uşaqların xörəyini verim, sonra sizinkini gətirib burda qalaram".

İki-üç addım atır, sonra qayıdıb bir-bir uşaqların üzünə baxaraq deyir: "Uşaqlar, mən sizə inanıram. Artıq əminəm ki, işinizi görə bilərsiniz və mənə ehtiyacınız yoxdur. Allaha şükür, hər şeyi öyrənmişiniz".

Sözündəki sakitlik uşaqların dilini ağırlaşdırır, o, əllərini belində düyünləyib cəld üzüaşağı

gedir. Sanki ötən il açıq ürək əməliyyatı olunmayıb və yavaş-yavaş 60 yaşına yaxınlaşmır.

Miyanəci yerə oturur. Komandır demişdi ki, iki nəfər kanalın içində silahın arxasında olsun, bir nəfər də tərənin başındakı çaladan hər yerə nəzarət etsin.

Xörək paylayan və uşaqların Həsən əmi çağırdığı Həsən Quluzadə maşından enir, Babəki görüb əl yelləyir.

– Gör sənə nə gətirmişəm!

Babək ona yaxınlaşır, əlindəki almaları görüb gülür.

– Sağ ol, dadaş! Niyə bu qədər çox?

– Dünənki payını da gətirmişəm. Bilirəm ki, meyvəni sevirsən.

Sonra xörəkləri çıxarmağa başlayır.

Həsən əmi Babəkin bir dəfə də olsun yemək almağa tələsdiyini, ya da narazılıq etdiyini görməyib. Yalnız yollar bağlı olanda bir-iki dəfə gülərək, "Həsən əmi, meyvə də gətirsən, qəbuldur, vallah!" demişdi.

Babək xörəkləri alır, almalar üçün yenə təşəkkür edir. Həsən əmi əli ilə Babəkin çiyinə vurub sükanın arxasında oturur.

Komandir gələndən sonra Arif artilleriya silahlarını daşıyan maşınları istehkama şaquli vəziyyətdə saxlayır ki, ehtiyac olsa, atəş açsınlar. Onun yanında bir Toyota da dayanır. İki maşının arasında bir metr yarımliq məsafə var. Bir tərəfdən torpaq istehkam, iki tərəfdən də maşınlar təhlükəsiz bir yer əmələ gətirir.

Komandirlə Arif yerə adyal sərrib oturlar. Babək maşının qabaq oturacağında oturub ayaqlarını bayıra sallayır. Bir neçə dəfə qatlanmış adyalı ayaqlarının üstünə sərrib, xörəyi də onun üstünə qoyur.

Atəş səsi gəlir. Təpənin başındakı uşaqlardan Ərcüməndfər gülüb deyir: "Bunlar yenə bizim raketi vurmaq həvəsinə düşüblər".

Birinci mərmə fit verə-verə keçir. Miyanəci durbinlə səhraya boylanıb deyir: "Təpənin aşağısına düşdü, şəhər tərəfə".

İkinci mərmənin səsi o qədər yaxından gəlir ki, uşaqlar kanalın içinə uzanırlar. Başlarını qaldıranda Miyanəci təpənin başından deyir: "Uşaqlar, "TOW" maşınının yanından tüstü qalxır. Bəlkə ora düşüb!"

Artıq hər üçü sığınacaqdan çıxıb.

– Bəlkə Arif yenə qəhvə həvəsinə düşüb, ocaq qalayıb?

– Yox, hamı ora gedir. Qatı toz-duman qalxıb.

Həyəcanla bir-birinə baxıb yamaca doğru qaçırlar. Onlar hadisə yerinə çatana qədər Babəki xəstəxanaya yola salıblar, təcili yardım maşını Ariflə komandiri tibb məntəqəsinə aparır. Mərmi maşının düz qabaq təkərinin yanına düşübmüş.

Ərcüməndfər qumun üstündə oturur. Xörəklər yerə dağılıb, qablar qəlpədən deşilib. Almalar parça-parça olub ətrafa səpələnib. Qan izi qumun üstündə quruyub.

Bir nəfər qəhər içində deyir: "Bu ağlar nədir?"

Bir neçə baş birdən əyilir. Biri udqunub zorla dillənir: "Sümük parçalarıdır".

Kişilərin ağlamaq səsi ətrafa yayılır. Əllər çala qazır, sümükləri toplayıb basdırırlar.

Biri zümzümə etməyə başlayır:

Səbokbalan xəramidəndo rəftənd,

Məra biçarə namidəndo rəftənd.

Səvaran ləhzeyi təmkin nəkərdənd,

Tərəhhüm bər mənə-miskin nəkərdənd.⁹

⁹ Yüku yüngül olanlar rahatca getdilər. Məni çarəsiz qoyub getdilər. Atılırlar bir an gözləmədilər. Mən yazığa rəhm eləmədilər.

Küləyin vıyılıtsı kədərli nəğmə kimi səslənir. Qum dənələri havada uçşur. Sanki bir ilxı at qaçır.

Ratsiya səslənir. Zare dəstəyi qulağına möhkəm yapışdırır. Mərminin fiti hələ də qulaqlarındadır. Polkovnikin qaşlarının düyünü açılır, əl yumruqlanıb ayağa vurulur. Sürücü onu görüb soruşur: "Bir şey olub, hacı?"

Başını yelləyir: "Yox".

Ambulans, maşınlarının hərəkət istiqamətinin əksinə olaraq, yanlarından keçir. Ratsiyadakı səs beynində dolaşır: "Bizimkilərin birinə rütbə verildi! Üç tərənin yamacına yerləşmiş qüvvələrə rütbə verildi!"

Gözlərini bağlayır. Daha ətrafındakı biyabanlığı görmək istəmir. İrəliləməyə görə bir neçə dəqiqə öncə yaşadığı sevincdən əsər-əlamət qalmayıb.

Şüşənin səsi gəlir. Zorla gözlərini açıb düz oturur. Babəkdir; həmişəki təbəssümüylə. Axşamkı xəcaləti hələ də baxışlarında hiss olunur: "Mən şəhid olacam, hacı!"

Üçüncü fəsil

Oğlunun ayaq tərəfində oturub. Ayaqlarını uzadıb çadrasıyla sinədaşını silir. Yağış damlları apardığımız güllərin arasından damır. Dodaqları tərpənir, amma heç nə eşidilmir.

Payız bütün soyuğunu yağışa töküüb şəhərin başına ələyir. Şəhid məzarlığının böyük zalının pəncərələri arxasından hər yer sulu və titrək görünür.

Başımı çevirirəm. Ata bizdən bir qədər aralıda dirəyə söykənib, dizlərini qucaqlayıb və naməlum bir yerə gözlərini dikib. Ana mənim baxdığım yerə baxır.

– Babəkimin şəhadət xəbəri gələndə atası hovuzda getmişdi. Səhər çağı işə getməzdən qabaq mənə demişdi ki, Rəfiqə, ürəyim ağırlaşdı. Narahat oldum, amma üz vurmam. Dedim ki, yəqin, axşam çox fikirləşibsən, işdə başın qarışacaq, yadımdan çıxacaq. Ancaq özüm də həyəcanlı idim. Bir neçə gün idi Babəkdən xəbərimiz yox idi. Mənə demişdi ki, zəng vurmasam, narahat olmayasan, ana. Amma ürəyim dözmürdü.

Əli ilə ürəyinə vurur. Dama yağın yağışın səsi qəribə hisslər yaradır.

Ata bütün iş saatını işləyir, amma ürəyinin ağırlığı azalmır. Günortadan sonra evə qayıdanda halı daha da pisləşir. Narahatlığını ailə üzvlərinə bildirmək istəmir. Hovuz çantasını götürüb evdən çıxır. İlk dəfədir Babəksiz hovuzda gedir. Bir neçə dəfə getmək istəyib, amma fikrindən daşınıb.

İçəri girib şkafın açarını alır. Ayaqları süstləşir, orada stulda oturur. Kiçik açarı əlində fırlada-fırlada Babəklə son söhbətini yadına salır.

Bir neçə gün qabaq Məşhəddən qayıdanda telefonu çalmışdı. Babəkin səsini eşidib sanki

bədəninə yeni can gəlmişdi, dünya yenə gözəlləşmişdi.

Babəkə işindən danışmışdı. Demişdi ki, bəlkə Məşhədə köçdük. Oğlu çox sevinmişdi. Lakin son sözləri qəlbinə ağırlıq salmışdı.

– Ata, şəhid dostlarından istə ki, mənə şəfaət etsinlər və şəhid olum.

Ata bu sözün ağrısına dözməkdən ötrü dodağını dişləmişdi.

Yaxınlaşan addımların səsi onu fikirdən ayırır. Başını qaldırır. Açar əlində dayanır.

– Hacı Məhəmməd, necəsən?

Çətinliklə ayağa qalxıb qədim cəbhə dostuna baxır. Ürəyi çəkilir.

– Babəkim şəhid olub?

Ata dirəkdən ayrılır. Əlini pencəyinin cibinə salır, dəsmal çıxarıb yaşlı gözlərini silir. Barmağı ilə ürəyini göstərir.

– Ürəyimə dammışdı ki...

Əlində qurumuş bir gül budağı tutmuşam. Hər dəfə tərپənəndə quru ləçəklərindən biri düşür. Ana gülün ləçək-ləçək olmasına baxır. Narıncı gül ananın yaş baxışlarında rəngbərəng olur.

Ana gecə gördüyü yuxusunu heç kimə danışmamışdı. Əri hovuzda gedəndən sonra çadrasını başına atıb demişdi ki, qardaşimgilə rövzə məclisinə gedirəm. Qardaşının yoldaşı hər il İmam Rzanın (ə) şəhadət günündə məclis keçirirdi.

Qardaşının evində bir tərəfdə oturur. Təsbehin yaşıl dənələri barmaqları arasında gəzir. Nazik dodaqları nəzir etdiyi salavatlari söyləyir. Arabir çadrasının altından telefonunu çıxarıb qara səhifəsinə nəzər salır. Babəkdən zəng gözləyir.

Tanıdığı və tanımadığı qadınlar içəri girirlər. Gecə gördüyü yuxusunu danışmaq üçün bacısının yolunu gözləyir. Rüqəyyə içəri girib ona yaxınlaşır.

– Baci, Ümid gəlibdi.

Təsbehi ovcunda sıxır, ağrıyan ayağını çətinliklə yıgıb ayağa qalxır.

– Ümid?! İndi evdəydi ki! Nə işi var?

Gözlərini bacısından çəkib həyəətə düşür. Heç kim yoxdur. Qarajdan boğuq ağlamaq səsi gəlir. Evə girən bir qadına yol verir. Səsə doğru addımlayır. Ümid dayısı yoldaşıyla birlikdə ona

yaxınlaşır. Oğlunun qızarmış gözləri ananı həyəcanlandırır.

– Nə olubdi, bala?

– Heç nə olmayıb.

– Yalan demə, Ümid!

– Yox, nə yalanı?! Xəbər gəlib ki, Babəkin qoluna güllə dəyib.

Əlini üzünə atır. Ağlamaq səsi həyəti bürüyüb. Böyük bacı yaxınlaşıb onu qucaqlayır. Ana xatırlayır ki, gecə gördüyü yuxuda barmağına iri qaşlı bir qızıl üzük taxmış, Babəkin aldığı söyləmişdilər.

Yağış damlları hələ də şüşəni titrədir. Ata səssiz ağlayır. Ananın dodaqları əsir, amma gözləri özü kimi mətanətlidir. Deyir: "Gedax, bala!"

Ayağa qalxırıq. Kişi ilə qadının çiyinləri bərabərdir: biri Yaqub kimi yanmaqdadır, digəri dağ kimi dayanmaqda.

Babək isə ağaca söykənib, başını çevirib və bizim gedişimizi izləyir.

Salam. Bu gün nədənsə birdən-birə yazmaq istədim. Bəlkə də burda hamı xatirə yazdığına görədir. Burda hər şey fərqlidir. Buranın adamları mənim ətrafımdakı adamlara bənzəmirlər. Döyüş xəttinin adı çəkiləndə hamı könüllü olur, xahiş edir ki, canını qurban versin. Bu adamlar dünyadan əl üzüblər. Mən bilmirəm ki, belə bir müqəddəs yerə layiqəm, ya yox. İlahi! Bu dünyada məni dəyişdirdin. Mən həmişə ən yaxşı olmağa çalışmışam. Bilmirəm bunu bacarmışam, yoxsa yox. Amma buracan gəlmişəm. Sən mənə kömək elə!

İlahi! Ata-anama rahatlıq ver ki, həyatlarını mənsiz normal yaşaya bilsinlər, yoxluğumdan əziyyət çəkməsinlər. Bacılarım yoxluğumu qəbul etsinlər. Bilsinlər ki, canımı daha böyük bir məqsəddən ötrü qurban etmişəm. Yersiz qürurum heç vaxt imkan vermədi qardaşlarım bilsinlər ki, mən onlarla fəxr edirəm, onları çox sevirəm.

İlahi! Ailəm mənim bütün həyatım olub. İlahi! Özün bilirsən ki, əcnəbilərin ayağı bizim torpağımıza dəyməsin deyə canımı qurban verdim. Ailəm üçün darıxıram: Əsəl üçün, İlham üçün, anam üçün, atam üçün, qardaşlarım üçün.

Onlardan ayrılığın çətin olduğunu bilmək üçün mütləq onlardan uzaqlaşmalıydım. Bu yazını oxuyursunuzsa, bilin ki, sizi çox sevirdim. Bu yazı sizin üçündür.

Ata can, məni bağışla ki, yersiz qürurum bəzən narahatlığına səbəb olub. Anam, məni cavanlıq etdiyimə görə bağışla. Mən bu dünyadan əlimi üzmüşəm. Oğlunuzu sizdən aldığıma görə haqqınızı halal edin. Məndən ötrü narahat olmağınıza, gözlərinizin ağlamasına razı deyiləm. Sizdən əsla ağlamamağınızı istəmirəm. Ancaq sizi ziyarət etdiyim həzrət Zeynəbə and verirəm, mənə görə ağlamayın. Çünki bu zaman ürəyim sınar.

Mündəricat

Birinci fəsil	3
İkinci fəsil.....	86
Üçüncü fəsil.....	185